

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204402

UNIVERSAL
LIBRARY

శ్రీ

శిలాదిత్యనాటకము

చరిత్ర నాటకము.

ఇది

బళ్ళారిలో వ్రాసియుగా నుండిన

కీ.శే. బ్రహ్మశ్రీ కోలాచలం శ్రీనివాసరావుచే
రచియింపఁబడినది.

కె. శత్రుఘ్నరావుచే

బ్రకటింపఁబడియె.

మొదటికూర్పు.

బళ్ళారి.

అంత్రాముద్రాశరశాలయందు

ముద్రితము.

1924

Registered Copy.-Right.

శ్రీనివాససుకవి జీవితచరిత్ర.

ఎవ్వని వదనరాజీవరంగస్థలంబున నలువరాణి నిచ్చులును సట్టువలు సలుపుము దునో! ఎవ్వఁడు కువ్యాఖ్యా విషమూర్ఖితయగు కాళిదాస కవిలీనానంద్యను దనదు సందీనిచేఁ దెప్పటిల్లఁజేసి, ఒజ్జలమిన్న యవి వన్నెకెక్కో! ఏమహామహా ద్విని మామృతమును వీనులారఁ గ్రోలని యక్షరామ్యుఁ డొక్కఁడైన నీభుజిని గానంబడఁడో! ఏమహితచారిఁడని యశఃకుసుమంబుల భరియించి దివాకర నిశాంతులు పుష్పంజులలు సార్థనామమును బదసిరో!

విద్యదవతంసుఁడు ఆనన్యజన సామాన్యముగు మహామహోపాధ్యాయు ఁడగు మునకు మార్గదర్శి యయ్యెనో! అట్టిచుభకీకృతి సకల శాస్త్ర జ్ఞానియగు కాలచల శ్రీమల్లినాథ సూరి వంశమున మన శ్రీనివాస కవిముద్దామణి విరుపాక్ష తీత్రమునకు సమీపముననుండు కామాలాపురమును గ్రామమునఁ గ్రీస్తుశకము 1854-55-56 లేదీలకు సరియగు ప్రమాదిచ సంవత్సర ఫాల్గుణాశిత చతుర్దశినాఁ దుష్కంఠుఁడెను. ఇతఁడు బాల్యముననే సంస్కృతభాషను జక్కఁగ నభ్యసించి, విదవ సాంక్షేయభాషయల దిస మునఁబైదువ్యమును గడించి, కొంతకాలము రాజకీ యోద్యోగిగనుండి, తర్వాత న్యాయవాది పరిషత్తయం దుత్తీర్ణుఁడై, బలారిపురవరమున న్యాయవాదిగ వజలుచుండె. ఇతనికి నొకకూతురును, నలుగురు కుమారులును గలరు. మఱియు సేతుఁడు 1917 సం॥ ఏప్రిల్ 7 లేది చేపాళిపురమున జరిగిన విద్యత్సభ యని ప్రసిద్ధి గాంచిన యాంధ్రసాహిత్య పరిషత్సభ కగ్రాసనాధిభుండుగ నియమింపఁ బడియుండె. ఇట్లుండ సేతుఁడు చంద్రుఁడు రాజప్రణవీడితుండై యాంధ్ర కుపలయంబు పసివాడగు కవిచక్రంబు లుల్లసిల్లి 1919 సం॥ జూన్ 23 లేది యస్తమించె.

ఇట్లు విన్నవించు,
సుభజన విధేయుఁడు,

రావాడి - వెంకటరామశాస్త్రి.

...నాటకమున పచ్చపాత్రలు.

పురుషపాత్రలు

వాచస్పతి శర్మ	క్రోధవర్మ (మంత్రి)
షోడ్యుడు	జంశంకాననుండు
శ్యామలదేవి	మనసుడు మంత్రికొమారుడు
అంబాలామగ	అశంగవర్మ
సూర్యుడు	అశోకవర్మ
ప్రభాకర్	పరాజితవర్మ
కృష్ణుడు	పార్థివ
ఉదయవర్మయులు	సుమతి
...మాని...	నేరక

భీష్ములు, పక్షులు, సేన, మేనామోయువారు.

స్త్రీపాత్రలు.

సోధక (వర్మనాథుడు)	కళావతి
భాగ్యదేవి	పుష్పవతి

ఈ నాటకమునందు, కథాభాగమంతయు మదరాసు “కళావర్మ” అచ్చుకేయబడినది. వీరికైటల్ పేరి మాత్రము బళ్ళారి లిండ్లా ప్రెస్సులో ముద్రింపబడినది.

శ్రీ

శిలాదిత్యనాటకము

నాంది.

కా. శ్రీరాణింపఁ గ మించునర్జమకులశ్రీవర్ధిలన్ జేయఁగాఁ,
బోరామిన్ రఘువంశజాతుఁ డగుచున్ భూజాతనుఁ గూడుచున్,
ధారాశంబు గఁ బ్రోచె దీనతతి న్నెడవంబు నిత్యంబు నా
శ్రీరామాభిదృఢైవ మియ్యుత యశశ్రీసంపదామోదమభి.

సీ. భవ్య మై భాసిల్లు భాగవతం బుండ
స్తవ్య మై భారతచరిత యుండ,
శ్రావ్య మై రంజల్లు రామాయణం బుండ
నవ్య మై బహుపురాణంబు లుండ,
దివ్య మై దీపించుదేవీచరిత లుండ
కావ్య మై హరివంశగాధ యుండ,
సేవ్య మై మునికులశ్రేష్ఠులకథ లుండ
ద్రవ్య మై భవి బృహద్భాగ యుండ.

గీ. మూలఁ బడినట్టి యీకథ యేల యనుచు
పాలుమాలక వినుఁడయ్య మేలు కలుగు
దేశచరితముఁ దెలిసినఁ దెలివి పొచ్చు
చాలు చర్చితచర్వణ మేల మీకు.

ఉ. సత్యవచోనిరూఢి బలసంపద దైవవర్జు గాంచుచున్
నిత్యయశోవిశాలుఁ డయి నీతివిదుం డయి మేలు గాంచె నా
దిత్యునిపుత్రుఁ డీవసుమతిన్ ఘనుఁడంచు దలంచి యీశిలా
దిత్యచరిత్ర నాటకవిధిన్ రచియించితి శ్రీనివాసుఁడన్.

అనుబంధము 1.

శ్రీ
శి లా ది త్తనీ నా ట క ము.

ప్రథమాంకము—ప్రథమరంగము.

వాచస్పతిశర్మ - సుభగ.

(వాచస్పతి శర్మయను బ్రాహ్మణుని దురీరము. సుభగ మూర్ఖుని క్రిందపడి యుండును)

వాచస్పతిశర్మ.—(కన్నీరుగార్చుచు.)

సీ. ఇందుకలాలిక సుందరఫలంబు

తిలకశూన్యత నెటుచెలుపు గాంచు ?

సకలసంపద లీనుసతికాలుకనుగవ

యంజనత్యక్తత నమరు తెటుల ?

తనయరో వీటికధావర్జితాధర

యగునిన్ను నేడ జూడ నగునె కనుల ?

కలకంఠకంఠి కేగ గంతనూత్రవిహీన

గతి సంభవించెనే కాలమహిమ.

తే గీ. అంగరాగాదు లేవి శుభాంగి గనక

వాడుచుండగ నే నెటు జూడగలను

వేదశాస్త్రార్థవిదుడగువిప్రవరుడ

వేలువిధులను దలపెట్ట మాటుగాదే.

తనయా ! ఇంతటి నీ మూఁకవ్యసనం బనునయింప నావశమా ? బిడ్డా ! నే నేమి చేయగలను ? బాల్యమునుండి రయించి బుద్ధులు గలిపి సర్వలక్షణసంపన్నుడ

దయ శ్రుతశీలయుతుడగువరునకు, నిన్నిచ్చి బ్రాహ్మవివాహం బొనర్చితిని. దేశ
దేశములనుండి దైవజ్ఞులను విలిపించి వధూవరులజాతకంబు లిచ్చి గణకూటంబులు
శోధించి తారాబలచంద్రబలంబులఁ జూపించి యాదాంపత్యంబున కేయపాయంబు
లే దని తలంచి ఓత మంచి పెండ్లిజేయించె. అకటకటా. నాశ్రమ యెల్లవృద్ధం
బయ్యె. నాకును వృద్ధవశలో వ్యసనంబు తప్పదయ్యె. కలకాలం వీకలికి నాయనా
నాగతి యేమి యని నన్నడుగు చుండునుగదా! నే నేమని సమాధానం బగునుత్తరం
బిత్తును? అయ్యో విద్యాగర్వంబున ముందు వెనుక యాలోచింపక వేదములకు
వ్యాఖ్యాన మొనర్చితినిగదా? అకటా యిప్పుడు గదా కొన్నిశ్రుతిస్త్రుతులకు
నిజమైన యర్థంబు దెలిసితి. నిష్కపాపల జిడ్డు లేక వారికి గలుగుదుఁఖానుభవంబుల
గానక విద్యాబలగర్వంబున ననవద్యము లగుస్త్రుతులకుఁ గష్టార్థంబులు గల్పించి
జనులను బాధించు చుండురు కదా వ్యాఖ్యానకర్తలు. అట్టివారిలో నే నెక్కడ
దైతిని “నైకస్త్రై బహువస్సహపతయి” యను శ్లోకశ్రుతికిని “తస్మా నైకా
వ్యా వతీ విందతే” యనుయద్యదశ్రుతికిని నే వ్యాఖ్యానంబు వ్రాయుననుయం
బున నాకే యంతటికష్టానుభవంబు గలుగు నని యెఱుంగ నైతిని అకటకటా! ఆ
శ్రుతులకుఁ గష్టార్థంబులుగల్పించి దురదృష్ట లగునట్టి ముద్దబిడ్డలపాలిక్కు త్య నైతిని
గదా. ఇగ ముందువఱకు దౌర్భాగ్యులగుచునుపలు నన్ను దూషించి శపించురు
గదా? అయ్యో ఆశ్రుతులకు యధార్థ మగునర్థ మిప్పుడు లభించి ప్రకటించునా?
అట్లువ్రాయుటకు స్త్రుతు లనేకము లున్నవి కదా? “న ప్త మృతే ప్రవ్రజితే”
యనువాక్యము మనువు పలుకడా? “ఉ ద్వాహితాపియాకన్యా” యనువచనంబు
నారదుఁడు పలుకడా? “వర శ్చే త్కులశీలాభ్యాం” యనుశాతాతపుని ప్రమాణ
వచనంబు లేదా? “కులశీలమీనస్య” యనునుడ పోష్టఁడు పలుకడా? “సతు
యద్దన్యజాతీయః” యనుశాత్రాయన వచనంబు లేదా? కన్యాశ్రేయస్కరము
లైనయిట్టివచనంబు లాశ్రుతులకు వ్యాఖ్యానంబు గఁ జేకొనక కట్టడివచనంబులు
కటికినుంటియ నై గొని వ్యాఖ్యానము వ్రాసేతినిగదా? ఇప్పుడు మార్చుదునా?
మార్చిద.....(అనుచునాలోచించి) ఏమి! ఇప్పు డటుమార్చినచో జనులు న
న్నేమని నిందింతురు? పరులబిడ్డలు విధవ లయి కష్టము లనుభవించుతఱి నితనికి
గరుణ రా దాయె! తనబిడ్డకుఁ గష్టము సంప్రాప్తించినపుడు గదా దయఁ బూనె
నని యాడుదురు గదా? ఏమి నేయుదు? ఈముద్దబిడ్డవ్యసనంబు గనులం జూచి
కుటు లోపుడు? (అనుచు బిడ్డను జేరి) తనయా! ఊరిడిల్లుము. లెమ్ము. వ్యస
నమ్మునఁ బ్రయోగనమ్ము గలదా?

అనుబంధము 2.

సుభగ — (తం.)

అకటకటా ! తండ్రి ! శోకము నైఁవ నొస. శరీరము దుర్భరము.
వాచస్పతిశర్మ —

ఉ. పూ.తుర శోకవారధినిఁ గూలఁగ నేటికి ? నిట్లు లక్కటా!
మాత్ర మేమే దైవగతి మార్పుఁ గఁ గర్మఫలంబు ద్రిప్పఁ గా?
భూతలమందు మానవులు బుట్టుట గిట్టుట సాజ మే గదా?
నూతన మిద్దెయ్యో! వలదనూనవిచారము మానుమా మదిక.

తల్లి ! నీ విటు తల్లిడిల్లుమండిన నే నెటు సహించఁగలను. పూర్వజన్మకర్మ
ఫలానుసారంబుగ స్ఫురదుంబులు మానవుల నందు చుండును. వలదని ప్రోసినను
నది పోవునది కావు “అవశ్య మనుభోక్తవ్యం కృతం కర్మ ఫలాశలం,, అనునది
నీవు వినవా? ప్రపంచంబున నెందఱు యువతులు వివాహతలై ప్రార్థనాగమదుష్కర్మ
ఫలవశంబునఁ బతివియోగం బందరు ? అది నీ వెఱుఁగఁతా! కాశీరా జగుడివో
దాసునికూతురు తనదుష్కర్మఫలంబున ననేకపతులవియోగంబునఁ గుందుచు
క్రంద ననిండ్లు పురాణస్థడివ్యాడేవిప్యనంబున నీవు చదువవా ? ఇది నీ
పూర్వకర్మఫలంబు నీ వనుభవింపక మఱి రనుభవించుదు?

సుభగ. — తండ్రి! శరీరము ననుజూచి విధవ యని తిరస్కరించుచు నిర్భాగ్య
యని దూషించుచు నీమీముగాంకితచో నమంగళం బని నిరసించుచు నను
సెప్పించు చుండురు గదా? దాని నే నెటు సహించు? అకటకటా. నాయట్టి
నిర్భాగ్యుడని మానసియం బని యాయవని బ్రదుక నగునా?

సీ. బంగారుకమ్మలు భరియించుపుణ్యంబు
గాన వయ్యెచు గదా వీరు లకట,
ముంగర భరియించుముదము లే దాయెఁగా
నానకు వసుమతి హాసీ చెలఁగ,
మంగళసూత్రంబు మన్నించి పూజించు
కలిమి లే దాయె గా కంతమునకు,

రంగారుగాజులు స్పృంగారము గఁ దాల్చు
భాగ్యము కరములు బడయ వయ్యె.

తే గో పనుపు గంధము కుంకుమ పొసఁ గ బూసి
పెట్టుభాగ్యంబు నాకుఁ జూపట్ట దయ్యె
నకట నే నెటు బ్రదుకుదు నయ్య తండ్రి
భార మాయె శరీరము నేర మనఁగ.

తండ్రి! నే నీక నీదేహమున నిలువఁజాల. నన్నుఁ గొనిపోయి పాపిహింసలకటా
కములం దెవట నయిన ప్రోయము నీవు ప్రోయకున్న నే నే యాపనిఁ జేసికొని
యెడ.

వాచస్పతిశర్మ.—తల్ల! ఈరీతి గుండెల్ల మనుమాట లాడి నన్ను గలంతువేల?
ఇట్టిదుష్ప్రీతి ప్రపంచంబున మఱియెవ రనుభవించరా? వారు నీబలెందెంపు
జేసిరే? వలచి దుఃఖము. ఈజిడ్డియు. ఈజిగ్గెలలో నెందఱు మనుషులు మగలు
లేక మనరు?

సుభగ.—తండ్రి! సాయంతటిహోరభాగ్య లవరును లేరని నేఁ దలఁచెద.

ఉ. కూడరే దారలకొ మగలు కూరిమిఁ గొన్నిదినంబు లైనఁ గా!
పాడరే! పుత్రులకొ గనరే! భద్రనుఖంబులు గా. చి మించరే
వీడిరే! యీవిధంబున నవీనపయస్కుల భామలకొ! గటా!
పాడి తొఱంగిరే! ధరణిఁ బొసిరే! భార్యల వార్ధిఁ ద్రోసిరే!

అచటంధము ౩.

సోయసా! ఇహపరంబులకు దూరనై యేమని నే మని యుండుదు? అయ్యో!
బ్రదికి నే నేనుభూ నందవలెను. అహర్నిశలు పతివీయోగానలంబునం బడి పరిత
పింప సాధ్యమా?

వాచస్పతిశర్మ.—తనయా! ఎందఱు లేమఱివీయోగానంతరము బ్రక్తుచారింబులై
త్రిప్తబ్రహ్మసం బొనర్చుచుఁ గాలంబు గడవరు ఎందఱు దేవపూజానిరతలై
భావంబునఁ దత్సేవానుభూనందంబు బొందరు? అరీతి నీవు నూటకు గలిగింతు

కొని యుండుము. నీకు నాదిత్యహృదయం బువదేశించెద. దానిచే నీకుఁ గలుగువ్యసనంబుఁ దోఁపక యుండును.

మ. తనయా! యర్యమమంత్రవేత్త లయి సద్భక్తిఁ సహస్రాంశున
ర్థినీఁ బూచించినవారు నిర్వ్యసన లై దీపింతు రీక్షోణిఁ; గా
వున నీ శామహనీయమంత్రజపముఁ బోధింతుఁ; దత్సాధనఁ
గనుమా యూట నిందుపుణ్యగతి స్వర్గంబందునింపొందగఁ.

తనయా! వలవంతచే మానసము గలఁపకు సూర్యమంత్రంబు నీ కువదేశించెద
దానిచే నూటల నందుము పోవుదము రమ్ము.

(నిష్క్రమము.)

ద్వితీయ రంగము.

శేరఃపట్టాము - సారణీనదీతీరము.

శుభగ. — (శుభగ పీఠాంబరము కట్టికొని మడుగుబట్టి యెడవేయించు వచ్చి యెట్టి
పూలతో సూర్య నారాధించుటకుఁ బ్రారంభించును.)

(పూజించి లేచి నిలిచి ఆదిత్యుని దిక్కుఁజూచి చేతులు మోడించి.)

సీ. ఆదిదేవా నిన్ను నర్చి నే నర్చింతు

భాస్వర నిన్ను భావమునఁ దలఁతు,

దినకర నీకు వందనముల నొనరింతు

బ్రాభాకరా నిన్నుఁ బ్రణమింఁ జేతు,

సప్తశ్లోక నిన్ను సంతతి యొనరింతు

లోహితా నినుఁ గొల్తుఁ బాహి యనుచు;

లోకేశి నీన్నుఁ దేకువ భజియింతు

పాపహర్తా నీదు రూప మెఱుఁతు.

గీ. దేవ నీలేనిదినము దుర్దిన మటంచు

భావమున నెన్ని ప్రణయిల్లి భక్తిఁ గొలుతు

దీనురాలను బ్రోవుమా దీనరక్ష

విశ్వమగళ జగదీశ విబుధవంద్య.

కుహానుభావా! శత్రువినాశకరమై జయావహమై పరమశుభదాయకమై సర్వ
మంగళమాంగళ్యమై సర్వపాపప్రణాశకమై శోకప్రశమనదాయకమై యాయుర్వృద్ధి
కర మైననీదివ్యకుంత్రంబు నావృద్ధతవ్యసనంబు పరిహరించు నని జపించెద.

అనుబంధము 4.

దండుకము.

శ్రీమన్నహాస్కారా - తప్తహామికరాభాంగ సర్వేశ్వరా, యీశ్వరా-యో
గుపణ్ణాశ్వబింబాంతరా, సర్వదేవాత్మకా, ముగ్యజుస్సామవేదాత్మకా, రక్తిమంతా,
వివస్వంత, దీప్యత్సముద్యంత, హర్యశ్వ, సత్త్వ, పితృ, రక్షి, ద్వాపశాత్తిహరి,
వ్యోమనాథా, తమోనాశకా, పింగళా, మండలి, పూష, హర్యశ్వ, పర్వప్రబోధా,
గుపణ్ణాండగర్భా, గుపణ్ణా, జగచ్చక్షు తేజస్వి, సారంగ, మార్తాండ నీయంశజాలంబు
లోకాని సృష్టింతు - పోషింతు, నానింపఁజేయుకొ గదా, బ్రహ్మవిష్ణుర్మహేశానంద
గదా, యింద్రవహ్నియంతకక్రవ్యపాశీకత్వాణిశాలస్త్యహాశేషదిక్పాలకుఁ నీవె
గావా, మనుల్ యక్షులుకొ రాక్షసుల్ సింధులుకొ సామ్యులుకొ భూవరుల్ -
భేవరుల్, పంచభక్తులులుకొ, సర్వముకొ నీవెగాదా, కుహానుభావ - దేవా, మోన్మత్త
గర్వంబునకొ మున్ను - క్రవ్యాదుఁ డారావణుండెల్ల హరింబులకొ గానీపెట్టె
దిబం బొప్పరేద్రిక్కుటికొ బంపఁ గాఁబూని, కోదండరాముండు, యధ్ధులు
సేయకొ సమర్థుండు గాకెట్టులో యందుఁ జిత్తంబునకొ బింబిలకొ గా, సగమ్ముం
డు, ప్రత్యక్షుండై యేమహాదేవుధ్యానంబు బోధించె నాదిత్యపున్నామకుంత్రంబునన్
భక్తి నాదేవుఁ డీవే గదా, తమోగ్న - హిమగ్న, కృతస్మగ్ను, శత్రుస్మ, జ్యోతి
ర్గణాధీశ-నాకప్తము ల్బాపి రక్షింపు మా మన్ననకొ గావుమా, యర్యమా, నీకుసుకొ
వందనంబుల్ సమర్పింతు, నెవ్వేళఁ గూర్చింతు, ధ్యానింతుఁ జిత్తంబునకొ దేవదేవా
యిదే మ్రొక్కెదకొ మ్రొక్కెదకొ మ్రొక్కెదకొ.

(సాష్టాంగనమస్కారంబు లొనర్చి.)

కో. జయాయ జయశ్రదాయ, హర్యశ్వాయ నమః నమః
నమః నమః సుహస్రాంశో, ఆదిత్యాయ నమః నమః.

(అనుచు సూర్యనమస్కారములు చేయుచుండును.)

(బింబాంతర్గతం దైన సూర్యుడు ప్రత్యక్షమై నిలుచును. శుభగ యచ్చెరువంది చిచ్చవడును.)

సూర్యుడు.—

మత్త. బాల నీజపమాల వీడవె భామినీ ననుఁ గూడవే,
గోల భక్తిని నన్ను వేడవె! గుంభనోక్తులఁ బాడవే!
జాలి తాళఁగ జాలఁ గానవె జాల మెలొకొ మానవే,
పూలపాన్పుచు నీవు చేరవె పూవుబోణిఁ తావవే.

సుధారసపూరితపరివక్త్యబింబలాధరా ! నీమనోహరవాక్యసారంబుఁ
గోరి నీభక్తికిఁ సోలి నీరూపంబుఁగని తాలిమి వ్రీల జాలి తాళఁ జాలక నీరతికేళిఁ
గోరి వచ్చినాడను. నేను సూర్యుడను.

సుభగ.—(నివ్వెఱగంది) లోకమాన్యా! నీయనన్య సాహస్యరూపంబుఁ గన్నులారం
జూది భన్య నైతిని. నాప్రాగ్భవాగతు దుష్కర్మఫలం బీగడియతోఁ బటా
పంచ లైపోయెనని యెన్నితి. పుణ్యపురుషా. భూలోకమానవులంబరె నింద్రి
యాభీనమానసుడవై పరభావును పురకేళికిఁ బిరువ నగునా? నీచర్య విచి
త్రంబుగ నున్నది. నీ వామహానుభావుఁ డగునా కాదా యనునది నందియం
బుగ నున్నయది. (అనుచుఁ దలవంచికొని యుండును)

సూర్యుడు.—

ఉ. కోమలి నాన యేల! సుమకోమలగాత్రము దాచె దేల! నా
కామితముల్ ఫలించు, ననుఁ గన్నులఁ గానవదేల! బాల! నీ
నోములఁకంట నే ననుచు నొక్కి వదించెద నమ్మ వేల! నే
ధామనిధిఁ నిజం బిది యధావిధి నీరతిఁ గోరి వచ్చితిఁ.

ఓ రాకానిశాకరాననా! నీసందియంబు మానుము. యథార్థంబుగ నే నూర్వ్యుడను. నీచుంత్రకుహీను యీకుహికి నన్నాకర్షించెను నీమోహనరూపంబు నావి వ్యధైర్యంబు హరించెను. నీసుందరవదనావళోకసంబున నామదికుదురు చుదనుడు చెదర్చి నాహృదయంబున బదునుములుకులు గ్రుచ్చుచున్నవాడు. కోమలబల్లవవత్ర రదచ్ఛదనా! మదనకోకి నద నిది. నిన్నుజదల జాలను నీతావి కావిమోవిచురుది జూడనిమ్ము నీయనుపమసౌందర్యాంగలావణ్య జలనిధిలో నాయనంగ పరితప్త కాయంబు మునిగి యోలలాడ నిమ్ము. రతిపతిచేతి శాతాశుగ్రవాతపాతంబులభీతి బలించు నాదిత్యమును నీయద్వితీయ దుర్గద్వయాంతర దుర్గకుఘానంబున జేర్చి రక్షింపుము.

సుభగ. — పురుషవర్యా! నీపుజగచ్ఛకు పనునదియు గర్మసాక్షి పనునదియు నిజ మైనచో నే ననాథ నని తెలియ కుండువా? నేవిమాత వితథవయసునతి యెఱుంగకుండువా? అది నీవు తెలిసితివేని యిట్టిపాప కృత్యంబునకు నీవు లోనై నన్ను దింజు జూడగలవా? నీవు మాయారూప మనుజుడవని నే నెన్నద. బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు యీనన ననుజూలుమానినిని జెనకుట శ్రేయము కాదు. హిమ్ము.

ఉ. భానుడ వీవు గావు పరభామల మోసగతికొ హరింపఁ గా
బూనిన కామరూపుడవు పూషుడ వైసది నీక— మేని యీ
కానివిప్రయంబులకుఁ గారణ ముండు నె! యశ్రుతం బహో
మానవభామినికొ గలయ మాన్యుడు సూర్యుడు గోరు నేమదికొ.

కృత్రిమమానవా! నీకుహకచర్యలు నాయందు ఫలింపవు. నిర్జనప్రదేశంబిది. నీదౌర్జన్యంబు గొనసాగునని తలచకు. మానవులకృత్యాకృత్యంబులఁ జూచుజగచ్ఛ కుపు మింట నున్నవాడు. అతఁడు నాగమ్మినదైవము (అనుచుఁ బోవ యత్నించును.)

సూర్యుడు. — (అద్భుతడి.)

అనుబంధము 6.

సీ. ఎందు బోయెడు బాల సందియం బింక నేల

కందర్పసుఖకేళి గలయువేశ?

సుభగ — కుహకమానవ యేల యిహసుఖంబులఁ దేల

వహనకీలలఁ గాలఁ దగునె చాల,

సూర్య — మానుమా యనుమాన మానుమా నాయెన

బూనుమా రతికేళి పువ్వుబోణి,

సుభగ. — మానినీమణియెడ మానమర్యాదలు

వీడఁ బాడియె నీకు వ్రేడ లేక.

సూర్య — గీ, అంగనా నిన్ను వదల ననంగునాన

సుభగ. — అంగగునె కామినులమానభంగ మిటుల?

సూర్య. — పిలిచి రిత్తఁగఁ బుపుట పెద్దటికమె

సుభగ. — ఇట్టివనికినిఁ బిలుతునే రట్టు కానే?

సూర్య. — అశీలభమ్మిల్లా! నన్నుఁ బిలిచి యారీతి యవమానఁ బఱతు వని నే నెఱుంగ నైతిని.

కం. కృపఁ బూని నిన్నుఁ గలయె

దపనుండను వచ్చి పిలువఁ దన్వీ యిటుల

విపరీతచర్యఁ బూనితె!

శపియించెద నిపుడె నాదు శక్తినిఁ గనుమా.

శాతోదీ! నిన్ను శపించెద. నాశక్తినిఁ గనుము. (అనుచు దానిమోముపై జేతులు మూడుతూరులు ద్రిప్పును. సుభగ చేష్టలు దక్కి క్రిందపడును.) ఈపర మాణవిభవమధ్య యొకక్షణం బిటుల పడి పిదప లేచి కామారుర యై నన్నుఁ గోరి వెదకును. అదిపఱకు నే నిటుడాఁగి యుండెద. (అనుచు డాఁగియుండును.)

సుభగ — (లేచి నలుదిక్కులఁ జూచి జీవ్వవడి) ఏమి! ఆ పురుషుఁడు సూర్యుఁ డనుటకు సందియంబు లేదు, అయ్యో నాసోములపంట నాదైవము ప్రత్యక్షమై నన్ననుగ్రహింప బలాత్కరింప మార్చనై మోటుమాటలచే నామహానీయుని యభీష్టం బోటుపఱచితి. ఆమాహనాంగు డె డేకసేనా? ఆమహానీయునిపొందు సందడు భాగ్యంబు నే గందుసో కానసో? ఏమిసేయుదు
.....నారులు మారునిశరవారంబు నైరింపఁగలరా?

అనుబంధము 7.

సీ. కనిననాజనని తాఁ జనినకాలమున నేఁ

జనక నిలచితి నేల జగత నిటుల,

నిలచితిఁ బో త్రుడి యెలమి వివాహంబు

సలిపె నేలొకొ నాకుఁ బెలుపు మిగుల,

సలిపెను బో భర్త స్వల్పము వయినను

వాతల పాలేల వదలె నేల,

వదలె బో యాదిత్యహృదయంబు నాత్రుడి,

పిత మని యుపదేశ మిచ్చె నేల.

గీ. మంత్ర ముపదేశ మిచ్చినమాత్ర నేను

ఏల జపించుకొని దాని గోల నగుచు

అటుల జపించుమాత్రాన యిటుల ధానుఁ

డేల వచ్చెను నన్నేల నేలకోరె?

ఏమి నేయుదును. ఆ పురుషువరునిఁ జూచినతఱినుండి నామానసంబున మార వికారంబు గలిగి నను దూరాలోచనం జేసి బ్రాహ్మణాచారవిచారంబు సలిపి పతివిహీన నగు ననుబోలునిర్భాగ్యుడఁ గామవికారంబు నిద్ర్యంబని యామారసదృశ కారుని మహానుభావుని నే ధిక్కరించితి. అతనిదివ్యమహిమ యెట్టిదయో నాకు సూదార్థ్యం బు తెంది నాదిత్తం బాదిత్తజ్ఞుని క్రూరశరంబులకు బలిపెట్టెను. ఆమదన మాహనా కారునిగుండరవిగ్రహంబు నామానసం బాక్రమించెను. నాకుఁ గోపించి పాపాత్ము రాలిది యని యంచి తిరస్కరించి యదృశ్యుం డయ్యెఁ గాఁబోయి. హా! హా! గుండరా. తెలిసీ తెలియక నీచెలి యొనరించినయొక చిన్నతప్ప పెద్దద జేసీ దండింప నగునా? నిరతంబు నిను నేమిచు భక్తురాలను నేను గానా! దినురాలిమొఱ నాలింప నేల. తప్పని యొప్పినవారిని దండింపనగునా?

ఉ. కోమలి నింతగాఁ గలఁపఁ గోపము తాపము శాపమా యిటుల్

కాముని బాధలకొ బడుచుఁ గాయముప్రాయము హేయమయ్యెగా

కామితవాయి వైకరుణ గావును ప్రోవును చావు మాన్పుమా
ధామనిధీ కృపణ గనుమ తాటితి గోరితి నీరతి మతి.

సుందరాకారుడు రాడయ్య! నావికారంబు బలమయ్యె మనఁజాల.
(అనుచు నేలఁ గూర్చుండును.)

సూర్యుడు.—(దూరమున నిలిచి (స్వగ) బాధ చెంది యనుభవించునపుడు గదా
భామినులకు బుద్ధి చెచ్చును నేనై పైఁబడినపుడు నన్నైత బాధించెను? సకల
వేదాంతవిద్యలలోఁ బారంగతు లైనవారో యింద్రియనిగ్రహం బసాద్యం
బగుచుండ నిట్టియబలలా నిగ్రహించువారు. ఈ సుందరిని జేరి మారుకేసని
గూడియనుగ్రహించి పోయెద.

(అనుచు సరసమజేర శుభగ దిగ్గజ లేచి తలవంచికొని యుండును.)

సూర్యుడు.—

డి. ఇంతియో నీమదిగో గనఁగ నెక్కుడుజాలి జనించె నక్కటా
కంతునిముల్కులుగ దవలి కాయము నొవ్వఁగ పైఁపలేవు నీ
మంతనముగ వెలిగె బడ నమాన్యత యంచని తలెదీ నేవు నే
నంతయుఁ గాంచినాడనుభయమునకుగో మనమీకయుండుమా.

అనుబంధము 8

(కేలంది) మోహనాంగీ! భయమ్ము వలదు. నిను రక్షించువాడను నేను.
క్షీణించినక్షత్రియకులంబు నీనుండి నిలుచును.

శుభగ.—మోహనాంగా! నామానసవృత్తి యెఱంగిన సీతు నేను హెచ్చుగఁ దల్పఁ
జాలను. సుందరా నావృత్తి నామతమువారిలో నగు బాటగును. సరివారిలో
నాకుఁ దలవంపులగును. చిన్న నాఁటినుండి నన్నుఁ బోషించిన జనకునిమది
కివిరుద్ధముగ నుండును కావున మహానుభావా! నీవు నామండిరంబునకు వచ్చి
నాతండ్రిసప్తుతి గొని నను రక్షింతు వని ప్రార్థించెద.

సూర్యుడు.—సతీమణి! నీతండ్రి విద్యాగర్వంబున కుండు వెనుక లారయక శ్రుతి
శ్చుతుల కపార్థంబు గల్పించి భూలోకమునకు నశకారంబు నేయ నొసిన
వాడు కావున నే నతనిముఖావలోకనంబు నేయను. నీతండ్రి భయంబు
నీ కేల. నీ గర్భంబున లోకమాన్యుల డైన రాజన్యుఁడును పుణ్యధన్య యైనకన్య

యొకతెయుఁ గలుగుదురు. వారినిఁ గొన్నిదిసంబులు నేఁ గాపాడెద. నీ శేసం
దియము వలదు. నీకు మానిశీత్యము చెప్పదు. కన్యాత్వము పోదు

(అనుచుఁ బిలిచికొని పోవును.)

తృ తీ య రం గ ము.

వాచస్పతి గృహము.

సుభగ - వాచస్పతి.

సుభగ. — సీ. మిన్నయి సన్నగా నున్ననాలేశాను
గరువంపుగరిమమై బరఁగె నేడు,
రాగోరురుచులచే రాజిల్లుచునుమొనల్
నీలకాంతి వహించి నెగడె నేడు,
చిగురులజిగికాంతిఁ జేలువుఁ గాంచినమోము
వెల్వెలఁచాఱుచు వలయు నేడు,
మించె నట్టూర్పు జనించె నురుశాంతి
కొంచెపుటారు గాన్పించె నేడు.

గీ. నడలకును మందభావంబు లడరె నేడు

యొడలకాంతికి జిగి హెచ్చి యొప్పె నేడు

కడుపు బరువయి కాన్పించె; ఘనతఁ గాంచి

దైవమా యేమి తెలుపుదుఁ దండ్రీ కిపుడు.

అక్కటా! నే నేమిసేయుదు చెడినయిల్లా లయి పుట్టిల్లు చేరి యాచూ
లాలితనంబు వహించిన నన్నుఁ జూచి నాతండ్రీ యెంతనిందించునా? ఎంతగా
దండించునా? మహానిరుకులంబునఁ బుట్టి చెట్ట లానరించి అట్టుఁ జెచ్చె నీగట్టువాయి
దిట్ట యని తోడిచేడియలు న న్నెంతగాఁ దిట్టుదురో? కన్నయ్య నన్నెంత గాఁఁడు
సా? విన్నయ్యలు న న్నెన్నివిధముల హింసింతురో? అయ్యో! కటికలచేఁ గల్పించె

బడినశాస్త్రకట్టడములు దెలిసియు గులాచారముల నెఱిగియు కామాతారత నేమంటు
మాని యామహానీయునితో రమించి యిన్ని కష్టములుండెడివికొంటిని. ఇప్పుడేమని
కొనిన నేమి ప్రయోగము? నాకనకునకు నేనేమని నామోము జూపుదు? ఆతని
రాకకు మున్నే నేను బ్రాణముపైఁ బరామమాని యేసిరాకర మైననుండ జేరెను. ఇచట
నుండజాల. (అనుచు వెళ్లును. లేచును. కురల నాలోచన నభినయించుచు) ఏమీ !
ఆమహానీయతేస్త్వి నాకేమి తెలికెను? యీతెఱిగినక్షత్రియకులంటు నుద్ధరించుగుతుం
డు నాగర్భమున నుద్భవించునని జలికెను గదా ! అట్టిగుతుని మోముం జూడక
నేను ప్రాణంబులు బాసిన నేమి ప్రయోగము? నే సునరిందినది నిజంబుగఁ బాప
కార్యంబై యుండినచో దానికిని బేరక గఁ బ్రాణహత్యపాతకం బొకటియు పూణ
హత్యపాపం బొకటియు నాచరింప నేల? కులాచారమునుబట్టి నన్ను వెలివేయుదు
రనుభయము కదా? నే నిచట నుండక వేటుదేశంబునకుం బోయిన నన్నడగువా రెవ
రు? ప్రాణంబులు ద్యుతింప నొక శుభహత్య గావించ నొక. వచ్చినది రానిమ్ము.
తండ్రి దండింప నిమ్ము. లోకులు నిట్టి నిమ్ము. తోడిచేడియలు హేళి కావించును.

(వాచస్పతి శర్మప్రవేశము.)

వాచస్పతి.—(ప్రవేశించుచు) ఆకుంకలా నాతో వేదార్థవిచారంబు నేయువారు?
సకలరాష్ట్రములు గ్రుమ్మరించి సకలశాస్త్రంబులు తలక్రిందుగఁ జదివి నిఖిలా
గమవేత్త నై యభిలవిద్యలలో ననదృశం డని భట్టాచార్యునియను వహించి
మించి వేదవ్యాఖ్యానకర్తనై గౌరవ మందిననాతో రెం డక్కరములు నేరిచి
పండితుల మని గర్వించువారా వాదింతురు. ఏమీ ఈకలికాలక్షుణ్ణము?
“యన్నై కాగ్ం రశనాంద్వయో ర్యూపయోః పరివ్యయతి తస్మాన్ నై కా
ద్వౌపతీ విందతే” ఒకపద్యమును రెండుయూపములకు నేలాగునఁ గట్టఁ గూడ
దో యారితీ సైకస్త్రీకినిరువురు పతులు కూడదని స్పష్టముగ నుండ మూర్ఖులు
ఁతు లిరువు రేక కాలంబున నుండఁ గూడదని వివతార్థంబు గల్పించి నాతో
బాదించిన నేను వారికి నొందుదునా? వారితలతిక్క విడిపించితిని. భోజనా
నంతరము కురలం బోయి వాదించెద. ఏమీ ! నాయనుంగుఁగూతురు
నే వచ్చునంతలోఁ బాదప్రక్షేపనకు నీరు దెచ్చి యిచ్చు చుండెనుగదా? నే
దేల రాదయ్యె! బోయి విచారించెద.

(పోయి సుభగంజూచి యచ్చెరువంది.)

ముద్దుకూతురా ! ఏమి యాచారము నిన్నెవ రేమియనిరి? చింతిలెద వేల!

మోము వంటి వేళ? తల యెత్తుము. (అనుచు చలమొత్తి) హతరా. ఏమి. యీ విచిత్రచర్యలు. నీవిధంబు విధివిచర్యయంబు గనున్నది. ఈగర్భిణియు నీ కేటు గలిగెను. తల్లితరముగ ననేకయాగంబు లానరించి సోమయాజిలయింటితనం బని పూజ్యతగనిన కులంబునకే కళంకంబు దెచ్చితివి సకలవేదార్థనిధి యనునాపెద్దజీక మాజిపుచ్చితివి. నాభ్యుతి పీటంబుచ్చితివి నీ కేటు శీగర్భంబు గలిగెను? నిజము కలుకుము.

గుభగ.—(భయ మందుచు) తండ్రీ! ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలము సారణీనదికిం జోయి స్నాన మాడి నీచే నుపదేశింపబడిన యాదిత్యపూజయమంత్రంబు పఠించు చుంటినిగాదా అదేరీతిగ నీదినము నైత మాదినకరుమంత్రంబు పఠింపఁ నామహానీయుఁడు ప్రత్యక్షుఁడై పలదన్నను నాతో రమించెను. తత్ఫలమిది.

వాచస్పతి.—(అద్భుతమద్భుతము) లోకములో మఱియేవి విశ్రంబులు గలుగునో! పూర్వము కుంతిభోజిని కూతురుకుంతికి సూర్యుఁడు ప్రత్యక్షమై యాయొం తితో రమింపఁ గర్ణుఁడు పుట్టెనని గాథ యున్నది అనుభవమువైనఁ జూడ నది నిజమని తోచెడు. ముందు విరగఁ దగినవిధాన మెద్ది? పుత్రీ! ఆమహా నీయుఁడు నీసరసఁ జేరినతఱి నాతండ్రినమ్మనిఁ బడయుమని వేడలేదా?

గుభగ.—జనకా! మ్రొక్కి వేడినిని. అతఁ డియ్యకొనఁ దయ్య! రమ్మని బలాత్కరించితిని. “నీ తండ్రీ వేదముల కపార్థంబు వాసినవాఁడు కావున నత నిమోము చూడనని” భానుఁడు పఠించెను.

వాచస్పతి.—ఏమి! వేదముల కపార్థము వ్రాసినానని సూర్యుఁడాడెనా? నిజమా? అటులైన నావ్యాఖ్యానం బంత యుఁ గాల్చివేసెనె (అలాచించి) తనయా! సరివానిలో నగునాటగునాగర్భంబు భరించి నాయీట నుటఁ బాడి గాదు. నీవు విలఖిపురంబునఁ జోయి యుండుము. నీ కేటాత లేనటుల ద్రవ్య ముంపుచుండెన. అపు డపుడు నేనును వచ్చి చూచు చుండెన.

గుభగ.—తండ్రీ! నీయానతిరీతి వర్తించెన. చుండిన సూర్యపంశక్షత్రియకులం బుద్ధరించుమారుఁడును లోకమాన్య యగుకన్యయు నాగర్భంబునఁ బుట్టుదురని యామహానీయుఁడు పఠించెను.

వాచస్పతి.—దైవవిచిత్రంబిది. చింతించినఁ బ్రయోజనమ్ములేన. ఈదినంబుననే నీవు బలభిపురంబుఁజేరుము. రమ్ము. పంపదను.

(నిష్క్రమము.)

శ్రీ
శిలాదిత్యనాటకము

ద్వితీయాంకము — ప్రథమరంగము.

బలభీషకము.

పాఠశాల.

శ్యాముడు. — రండిరా ! ఇచ్చటనే గూర్చొని హాయిగ మాటలాడు చుండము. నేడయ్యవారింటిలో వారబ్బది పిండములు. నన్నేబడి చూచుకొమ్మనిచెప్పినాడు లులాయుడు. — శ్యామా ! మాయయ్యవారి కిటులనే మున్నూటయరవై దినములు అబ్బలగారిపిండా లుంటే బాగాయుండెను.

మహిషుడు. — ఒకయబ్బకు శ్రాధము పెట్టునంతలో యడ్లి మగుచున్నది. మున్నూటయరవైయబ్బలకు శ్రాధము లేటు పెట్టవలెను ?

వృషభుడు. — ఒకనికి ఒకయబ్బయుండును గాని అంత రబ్బలుండురా? ఏమిచూటలివి, శ్యాము. — చూ. పిండాలమాట లేల. మాయయ్యవారికి నీనిమిద ప్రాణము. మేమర్థమడిగితే విచ్చి చెప్పెడు. విగవలారా. మీకేల యీయశికప్రసంగ మంటాడు వాడడిగితే యెంతనేపైనను వర్ణించి వర్ణించి చెప్పతాడు.

లులాయుడు. — దానికిఁ గారణమున్నది. నీ కేమి తెలుసును.

మహిషుడు. — నే నప్పడె యూహించినాను లే.

వృషభుడు. — ఇవట సూహించనివా రెవరు? మాయయ్యగారికి భార్యలేదు.

శ్యాముడు. — సరే ! వీనితల్లికి మగడులేదు.

అదిత్యుడు. — ఓరీ ! దుర్మార్గులారా ! ఏమిహానెవరు. హెచ్చరిక. నే నూరక యుండు వాడ నని క్రొవ్వి సూటలాడకుడి.

బులాయుడు -- కన్నది కన్నుపట్టించిన నుంచూ రచ్చిరా దనునది నిజమయ్యె.
 ఏమిరా ! అదిత్య ! తలకొవ్వ ! నిక్క నిక్క మంటుండెదవు. నీతల్లి
 మగవన్నవండల ! అది లయిన నీతండ్రి-పేరేమి ?

బులాయుడు -- (చీకక ముండును)

మహిషుడు -- అబ్బో తకులగోత్రులకుండు తండ్రి యెవడు ? తాతయెవడు ? పాపము నాని
 నేల యామాట యడవిదవు ? తల్లితోహానికి వాండుమి చేసును ?

బులాయుడు -- పిండు గోళకుండుని నాకుండు వోండు. కా దేని తండ్రి-పేరుండు పేర్లు
 కుండునా ?

వృషభుడు -- ఎవయో యగస్త్యభ్రాత నితండ్రిగా నుండును. వీని కేమి తెలు
 సును ? తండ్రి లేనిదె ఘట్టి ము వడుగదా ?

మహిషుడు -- నిజము ? నీ మాటలు నిజము ? అడుదాని కొకమగవాండు మొగుండై
 యుండునిచో కొడుకెటువట్టును ? స్త్రీలకు భర్తలు పలువిధాల నుండురు
 భర్త యొకడు. ఉపభర్త యొకడు ఉపభర్తలలో శాస్త్రతోపభర్త యొ
 కడు తాత్కాలికోపభర్త యొకడు ఇటు లుండురు గావున నందులో
 నెవనిని పిండు దనతండ్రిగా నుచువును ?

శ్యాముడు -- ఎట్టి యుపభర్త యుండుని బొట్టుకట్టిన భర్తయొకడు నుండును గదా ?
 ఎటులైనను ఘట్టి ముండ నేనుతండు తనతల్లి నెవడు పెండ్లిచేసేకొని
 యుండునూ వానిపేరే తనతండ్రి పేరి చెప్పువలెను.

మహిషుడు -- ఏమో తెలిసినవానియెడ చెప్పిని వివాహము చేసేకొనినభర్త లేక
 యున్న నేమి చేయువలెను ?

శ్యాముడు -- బుద్ధి లేనివాడూ ! పద్ధతి ననుసర్పితువు నవు. చదివినది ప్రిప్తిలో నుం
 చుకొనలేవు అందుచే ఘట్టినతిడుకట మగం డెప్పుచును.

బులాయుడు -- ఏనూ క్రొత్తశాస్త్రముం గని పెట్టితివి. ఘట్టినపుడె స్త్రీకి మగం
 డెర్పడినచో మితవా రెండులు వ్యభిచారభర్త లేనా ? అటులయినద బ్రహ్మచ
 ములో స్త్రీ లందరు వ్యభిచారిలు లగుదురు గదా ? మే ముదాహము కుండకు
 లగుదుముగదా ? ఈమాట నే నెన్నటికి నెప్పును.

శ్యాముడు. — నీ వొప్పిన నేమి యొప్పు కన్న నేమి. కాస్త్రము చూపి నీయబ్బి మెప్పించెదను. అది యెటు లయినది తెలిపెద వినుము. “సోమః ప్రథమా వివిధః” యనిశ్రుతి యున్నది కావున భామలకు జంక్షరము మగఁడు “గంధర్వో వివిధః ఉత్తరః” యని యున్నది. కావున రెండవమగఁడు గంధర్వుఁడు. “తృతీయా అగ్ని ప్తే సతిః” మూడవభర్త యిన్ని. “తురీయా వై మనుష్యజః” నాల్గవవాడు మనుషుఁడనియున్నది కావున కాంతలకు పుట్టినపుడె మగఁ డుండును.

బాలాయుడు. — అటు లయిన వీడు సోమునికొడు కుండవచ్చును. బుధుఁడువీఁడు.

మహిషుడు. — కాదు, కాదు, గంధర్వునిపుత్రుఁడు.

వృషభుడు. — కాదురా! వీఁడగ్ని పుత్రుఁడు. తేజస్సు బాగుగ నున్నది

శ్యాముడు. — ఇంతయె కాదు. పుత్రులు బుట్టుటకు మరయొక కారణ మిటీవల కలిగినది. ఏదో హనుమునిగాలి యున్నదట. ఆ గాలి సోకిన కాంతలు గర్భము పాలు రఁట,

బాలాయుడు. — అవును నేను విన్నాను. కుంత్రగర్భ మొకటి కూడ నున్నది. అటు లనే ఆశ్వత్థప్రదక్షిణగర్భము అదే రీతిగా నే నుండుదీరినగర్భము. నాగపృగర్భ మిదేరీతి.

మహిషుడు. — సోరా! కుంత్రములలో మామిడి కాయలు రాలునా? పిచ్చికూత రిది. మీమాటలే నిజ మైన బురుషగర్భ మేల నిజము కారకూడ?

శ్యాముడు — ఏమిరా! వీడు మే మెన్నిమాట లాడినను బెల్లము కొట్టినట్టాయెవరె నూరక తలవంచికొని కూర్చున్నవాఁడు. వానితండ్రి యెవఁ డైతే మనకు వచ్చినదెమి?

బాలాయుడు. — ఏమి యటుమాట లాడెదవు వీనితండ్రి యెవరైనది తెలిసినచో నా కింమక కార్య మున్నది.

వృషభుడు. — వానితో నీ కేమి కార్యము?

బాలాయుడు. — వీనితండ్రి బ్రాహ్మణుఁడైనయెడల వీనిచెల్లెలను నేను వివాహము చేసి కొందును.

శ్యాముడు.—అటు లయిననీయ్యబ్బ నే జేసికొననా? అట్టిపిల్లను నీకు విడిచిపెట్టెద ననుకొంటివా? ఎన్నటికిని వదలను.

వృషభుడు —అందరు చేసికొన నిచ్చయించువారె. రెండువేలవరహాలుకన్యాకుల్ల-
మడిగినచో మీ రందరు ఘట్టని గుటకలు మ్రింగుచుఁ బండుకొనవలసినదెకదా.
ఎంతయడిగిన నిచ్చి నేఁ జేసికొందును.

శ్యాముడు.—నిజమురా! నిజము! హోడమ్మలకు భారతార్థమువలె నీతండ్రి నీకు ధనము
వదలి పోయినాడు. కావున మిన్ను మన్ను దలియక దానిని వ్రయవర
చెదవు. దేహశ్రమచే నీవే యాజ్ఞుండు వేని ఛారితి దుర్వినియోగము చేయు
దువా?

(మహావిహారోపాధ్యాయ పంచాసనలు ప్రవేశము.)

ఉపాధ్యాయులు.—ఎమిరా! శ్యామా! మీమివెనుకటి పాఠములు చదువుకొంటిరా?

శ్యాముడు.—పూర్తిగఁ జదివితమి. మాఘము చక్కగ వెల్లికొనెను. మేఘము నైత
కుంతకష్టపెట్టి లేచు. దానియబ్బలికిమిఁళు ముఁదా నైషధ ముఁతచదివినను
యర్థము కాలేదు. ఇరువగ్గుల్లు పొండి.

ఉపా —నిజము. అది నారితెళపాకము.

లులాయుడు.—నారితెళపాక మైతే నేను చక్కఁగ నేర్చుకొనుచుంటిని. అది విధవ
పాకము. పాపాణిము.

ఉపా.—ఓరీ! విధవా! అటు లనకు. పెద్దవిద్వాంసుఁడగుశ్రీహర్షరాజు గారిచేఁ
జేయఁబడినది. కష్టసాధ్యము కావుననే “నైషధం విద్యబోషధం” అని
పండితు లాడుదురది. అట్టికష్టార్థము సాధించునపుడుగదా పండితున శాసనం
దము గలుగును.

వృషభుడు.—పండితుల కేరీతిగ నుండునూ గాని ఈపుస్తకము చేతఁబట్టినమాత్రమే
నాకు దప్పి యయినను లేచును. నిద్ర యయినను వచ్చును. పిచ్చియయినను
బట్టును. తలసెప్పి యయినను లేచును.

ఉపా.—తలసెప్పి యంట జ్ఞప్తికి వచ్చెను. నేడు శ్రాద్ధ మునరించితి. అకాల
భోజన మాయెను. కావున తలసెప్పి లేచినది. మీమియింద్లకు బోయి రేళు
రండు. నేఁ బోయి శయనించెద. (వెళ్లును.)

శ్యాముడు — బాగా నిద్రపోండి స్వామి! పోయి వచ్చేదము ఓరీగోళ కా! యింటికిఁ బొమ్ము.

బలాయుడు — ఓరీ! సోమ పుత్రా యింటికిఁ బొమ్ము.

వృషభుడు. — ఓరీ! గంధర్వా! మందిరంబునకు వెళ్లుము.

మహిషుడు. — ఓరీ! అగ్ని సుతా! గృహంబునకు బొమ్ము.

అదిత్యుడు — (కన్నీరు గార్చుచుఁ గవును)

(నిష్క్రమము.)

ద్వితీయ రంగము.

సుభగ గృహము.

సుభగ - నవమాలిక - అదిత్యుడు - సూర్యుడు.

సుభగ — (నవమాలికను జూచి) తనయా! అదిత్యుడెల రాక తడవీ యుండును ? తోడిపిల్లవాండ్రతోగూడి యాటపాటల మైమెరిచి యుండునా ? అయ్యో ! శిశీంచునట్టి మగవాడు వక్షత లెనివో పిల్లలు చెడుదురు గదా? దినదిన మిది వరకే యమ్మ యని వచ్చుచుండెను నేడెల రాఁ డాయెను.

ఉ భానంద గుంతువేళ యయె బాలుఁడు రాఁ డయె నేమి పాపమో పూచుచు దుష్టమిత్రులను బొందుచు గుట్టలు చెట్టు లెక్కనో కాని యెఱిగింపజూల స్వచురుఁ గారియలక బడి స్రుక్తి సోలెనో, యే నెఱుఁగేతలంబునకు నేగును నారయ నెందు నిల్చెనో,

(అరుచుఁ జింతించుచుండును.)

నవమాలిక. — అమ్మా! నాయన్నయ్యకు గా నేల జింతిలైదవు వాఁడు మర్త్యులతోఁ జేరునా? అటుచేరినను మర్త్యులను సన్తానప్రసవరసకు దెచ్చును గాని తాను మర్త్యవృత్తికి లోబడునా?

కం. జననీ వ్యసనము మానమ
చను నే యీచింతి నీకు? జయ్యన వచ్చుక
మనయాదిత్యుం డిప్పుడె
గనుమా యూటను మేలు గనుమాం తల్లీ.

తల్లీ వల దీవ్యసనము అయ్యవారు బడి విడచి యుండడు కావుననే నా
యన్నయ్య రా నాలస్య మైతి

(ఆదిత్యుడు ప్రవేశించును)

శుభగ. — నాయనా! ఆదిత్య. వచ్చితివా! (అనుచు గోచరించు కొనును) నాయ
నా! నే నేల బడినుండె యాలస్యముగ వచ్చితివా?

ఆదిత్యుడు — (ఊరకయుండును)

నవమాలిక. — అన్నా! ఏమి హాసము వహించితివి. ఈవివరీతవర్య నీ కెన్నఁడలవా
టాయెను? కునతల్లి ముట లాడింపినపుడు బతులు చెప్పక యూర కున్నావు.
నీవు బడినుండి రా లే దని దఁచించి మరల నీవు వచ్చినది గని సంతసించి
వల్కరించుతల్లితో ముట లాడక యుండఁ గారణ మేమి? అయ్యవారు నిన్ను
దండించిరా? మఱియెవ రయిన నే మయిన ననిరా? ముట లాడుము.

(ఆదిత్యుం యూరకయుండును.)

శుభగ. — (ఆదిత్యుని చెయ్యిబట్టుకొని)

ఉ. బాలుడ యెమి పాప మిది పల్కవు ముద్దులు చిల్కుపల్కులకొ,
జాలుర ముద్దుకట్టి కనఁ జాలను కారణ మెమి వంతకున్,
మేలగు నేర మానము తమిన్ పనఁ గోరితి నాకు దెల్పుమా,
జాలికి నేమి కారణము చయ్యనఁ దీర్తును సాధ్యమైనచో.

తనయా! నీవీరిత హాస ముని యుండుట నేగని యోర్వజాల. నీవ్యసనం
బునకుఁ గారణంబు నాపఁ దెల్పుము సాధ్య మైనచో దాని నేఁ దీర్తును. నాయనా
ముటలాడుము.

ఆదిత్యుడు. — తల్లీ! నే నేమని చెబుచున్నాను. నేడు పాఠశాలలు బడికిరాను
దడసిరి. అక్కా-లంబున నాతోడిబాలురు నన్ను బలువిధముల నూనాడిరి.
నాచింతకు గారణం బదియ.

శుభగ. — నిన్ను వారే మని నెప్పించిరి?

ఆదిత్యుడు. — అమ్మా! “నీతండ్రి వేరేమని యడిగిరి” దానికి నే నూరకయుంటిని.

శుభగ. — పిదప వారే మనిరి?

ఆదిత్యుడు. — ఒకఁడు గోళకు డని పలికెను. ఒకఁడు పిండస్థామపుత్రుఁడనెను. మఱి
యొకఁడు పిండ గాంధర్వుఁడనెను. ఇటులనే పలువురు పలువిధముల నన్ను
నూనాడఁ బలికిరి.

శుభగ. — నాయనా! దుర్మార్గు లేమి పలికినను నీకు వచ్చినకుం డేమి? వారిమాటలు
సరకునేయకు. ఊరక యూడుము నిన్నిటు లింకముందు మాట లాడనటుల
పిల్లవాండ్రను శిక్షింప నీయపాఠ్యములకుఁ దెలిపెద.

ఆదిత్యుడు. — తల్లీ! ఈమాటలతోఁ బ్రయోజనములేదు. ఉపాఠ్యములతోఁ జెప్పి
పిల్లవాండ్రకు శిక్ష కలిగించుటకంటెను నాతండ్రి యెవ రయినది తెలుపుట
శులభముకాదా? నేనిపు డడిగెద. నాతండ్రి యెవరు? ఆతని వేరేమి?

శుభగ. — (హా యని చింతించుచు గూర్చుండును.)

ఆదిత్యుడు. — అమ్మా! ఏమి యిది. ఊచ్యపడి కూర్చుంటిరి? కారణం జేమి? నా
ప్రశ్నలో దప్పేమయినను గలదా? తనయుఁడు తనతండ్రిసమాచారము తెలి
యఁ గోరుటదప్పా?

అనుబంధము ౪.

శా. అమ్మా! చింతల నేల! తెల్పుమ మదీయం బైనజన్మాదివృ,
త్రమ్మకొ విందును నేను దీనివలనకొ దప్పేమియుకొ లేదు గో,
త్రమ్మకొ బాత్రత నెల్లనే నేకరి నిందల్ బాయుట ల్దప్పెక్కి
నమ్మే దుండ్రచరిత్ర పుత్రుఁడు వినకొ డల్లి వడికొ బలుకమా.

తల్లీ! తండ్రికులగోత్రములు తెలియనితనయుని జన్మము వ్యర్థముకాదా?

నవమాలిక.—అన్నా! మనతల్లి మానసమునకు సుకటుకరమైన మాట వాడనేల!
ఇది మనకు శ్రేయమా? వలదీమాట బుద్ధులము.

ఆదిత్యుడు.—నవమాలికా! నామాటల కంతరాయముల బుకకు నాతండ్రివారై
నేడు తెలిసికొనక తప్ప నని ధృఢపంకల్పము నై చచ్చినాడను ఈదినంబున
నేనె కేమి నన్ననినను సంకల్పభంగమునకు నే నొకను. (సుభగనుజూచి)
తల్లీ! నాతండ్రివారై నీవు నా పదినము తెల్పక తప్పదు అలస్యంబు వలదు.

సుభగ.—(కన్నీరు కార్చుచు) తనయా! అది దేవరహస్యంబు గావునఁ దెలుప సా
ధ్యంబు గాదు.

ఆదిత్యుడు.—తల్లీ! దానిని దెలుప సాధ్యము కాదని నేనిప్పుడు నీప్రాణంబులు దీసి
నాప్రాణంబులఁ దానెద. నిస్సందేహ విది.

నవమాలిక.—అన్నా! నీ కేమి పిచ్చిపట్టెనా?

అనుబంధము 10.

ఆదిత్యుడు.—నిజము పిచ్చిపట్టినది.

(సుభగంజూచి.)

తల్లీ! ఎటు నిర్ధారించితివి?

సుభగ.—(లేచి నిలచి) తనయా! ఈలకంబునను బట్టి కష్టము లనుభవించుట
కంటెను నీచేత మరణంబు మేలుగదా? దేవరహస్యంబు వెలివేయుటకన్నను
జొపు మేలు గావున నేడ జావఁ గోరితి. అయిన నిందక నిలుపుము. నన్నే
బుదైవంబును పురింకన పిదప నను హింసించుము (నెరుమొడ్చికొని)

అనుబంధము 11.

సీ. వందన మొనరింతు వంబూయముం దార

బృందసన్ని భాకరి బృందమణికి,

దండంబు లొనరింతు చండకరాఖండ

మండితత్రైలోక్య మండలునకు,

కేలు మోడ్చెద గీలికీలాసహస్రాంశు

జాలాంతరితభూవిశాలనకున,

భజియింతు నిజపాదరజము సొకినమాత్ర

త్రిజగాలివృజినాళి దెంచుఘృణికి.

గీ. పదములం బడి యెదవునాపదలు వీడ

పదిల మని వేడెదను నిన్ను మృదులవిదిత

పదములను గూర్చి దేవ నీపదముఁ జేర్చి

నదయతను నన్ను గావునూ నదయహృదయ.

(అనుచు నడుస్త్రురించి లేవజొవునంతలో సూర్యుడెటు నిలచియుండును.)

(ఱిచ్చపడి) మహానభావా! దీనురాలిపై నీదయవైవార నీదినము నానన్నిధికి దయచేసితివి. మోహనశరీరా! ఈభరి నాయునికి బలుకష్టతమంబై యున్నది. నీ ముద్దుపూరుడు మూర్ఖుడై నేటిదినము నాదుకి ముమ్మడిపడ జేసెను. ఇక నే నుండఁ జాలను. ఈకుసుమకోమలగాత్రి యీవసుమతి నెటుల మర్యాదగ మనునూ యనుచింత దప్ప మరి నాకే చింతయును లేదు.

అనుబంధము 12.

సూర్యుడు.—

మోహనాంగీ! నీవ్యసనమ్ము మనుము. నీవు సీతమాతవై యీధర నికర గొన్నిదినంబులు మని యుండుము. (అదిత్యునిం జూచి) అదిత్యా నీహృదయంబు నాకు విదిత మయ్యె. నేను సూర్యుడను. నీతండ్రిని. దేవరహస్యం బిది కావున దీనిని నీవు వెలివేయున ఇక నీ కుసుమశ్యామల సూరితి వేని నామట వినుము. ఇదిగో యీసాలగ్రామము. దీనిని గొని నీభువి 'శిలాదిత్యుడని' పేరందుము. దీని నేనుజుము ఎవడయిన నీ న్నవహస్య బు చేయంబూనినచో వానిని దీనిచే నంటుము. నీ కిబలభిపురరావ్యం బింతలో లభించును. చాలకాలంబు శత్రుంజయుఁ డవై నీవు రాజ్యమేలి నీతల్లిని నేడు దండించినదోషకారణంబున నీకు యుద్ధంబున మరణంబు సంభవించును. నీసంతతివారు యేఁబిచ్చిపక్షత్రియకులవంశోద్ధారకు లయి మించెదరు. నీవు రాజ్యము చేయు కాలమున మరల సౌకతూరి నీకుఁ బ్రత్యక్షుడన యొడ. (నవహరికంజూచి) తనయా! నీవు విషయసంపన్నువు. నీతిల్లికి విశేయవై

కుని యుండుము. నీవాకరాజభార్యకై బ్రసీద్ధి కెక్కుదువు. (సుభగనుజూచి)
మోహనాంగీ! నీవ్యసనంబు మానుము. నేఁ బోయి వచ్చెద.

సుభగ. — సుందరా! నే నెన్ని దినంబులు నీవియోగంబునఁ గుండును నీభరి
నుండుదు ?

సూర్యుడు. — మోహనాంగీ! ఈ చిటుతలు స్వతంత్రులై సుఖమున నుండునది కను
లారం జూచి పిదప ననుఁగలముము (ఆదిత్యునిజూచి) శిలాదిత్యా! నేఁ
బోయి వచ్చెద.

శిలాదిత్య. — తండ్రీ!

అనుబంధము 13.

చం. హృదయవిశేష్య మై కలఁచుహీనతఁ బాపిన్నదైవ మీవ నీ
సదయత నెన్న నెవ్వరికి శక్యము తండ్రీ విచారమగ్నుఁ లై
మదిని వివేకిము న్నదలి మాతను నొవ్వఁగఁ బల్కినట్టి కీ
ఊదవెను నాకు నేనెటుల నోపుదుఁ దెల్పుమ యొక్కపామతీ

(అనుచునమస్కరించును.)

సూర్యుడు — శిలాదిత్యా! చింతిల్లకు కొన్ని దినంబులు నీజేమచింతను నేఁ జేయు
చుండెద. వెఱవకుము. ఎక్కార్యంబునను దైర్యశాలివై క్షత్రియపౌరుషంబు
నెఱపుచుండుము. నేఁ బోయివచ్చెద.

(నిష్క్రమము.)

తృతీయ రంగము.

పాఠశాల.

శ్యాముడు. — మిత్రులారా! నేఁ డుపాధ్యాయుండు మనపాలియఁజై వచ్చును.
నిన్నటియాట నేఁ డారాటమై పరిణమించును. నేఁ డుపాధ్యాయులయింట
వానితల్లి తద్దినమైనచో బాగుగనుండెను.

లులాయుండు. — తల్లి తొయివలె నున్నది. పాదుముండ. నేఁడు చావగూడదా?
చనై పదునాలుగుదినములు మనకు హాయిగ నుండునుగాదా!

కుహిషుడు.—నేడు నేను వచ్చునపు డయ్యవారింటివైన వచ్చితిని. వెలుపట దాని నిలచి యుండెను. ఆయ్యవా రేమిచేయుచున్నారని దాని నడిగితిని వైద్యునితో మాటలాడుచున్నాడని పలికెను. ఇంచుక యాలస్యముగ వచ్చును గాఁబోలు.

వృషభుడు.—ఎవడురా! యీవైద్యుడు? లోవైపున ధనమిచ్చి యుపాధ్యాయు నకు రోగము హెచ్చులాగున కుదిప్పింతము.

(శిలాదిత్యుడు ప్రవేశించును.)

శ్యాముడు.—వచ్చెరా! గోశకుడు.

లులాయుడు.—సోకు పుత్రుని గోశకుడనిన వానికి గోశమువచ్చును.

కుహిషుడు.—ఛీ! ఛీ! ఏమి మాట లాడెదరు. ఒకనికియిట్టి కుఱియొకని పేరు చెప్పు దుర్మార్గుడు వీడుకాదు. వీడు గంధర్వుని పుత్రుడు.

వృషభుడు.—పాపము. అన్ని పుత్రుని గంధర్వుపుత్రుడనియు సోకు పుత్రుడనియు బలుకుట పాడి కాదు. అటు పిలువకుడి.

శ్యాముడు.—ఈవిధవ లుండి యెవరికొడుకు వీ డైనది జూచిరికాఁబోలు? కుంకలు బంకు లేక మాటలాడెదరు. అన్నియు శుభములై గాలి సర్వాంతర్యామి యని పెద్దలు పలికెదరు. కావున మానుమని గాలికి బుట్టెనని చెప్పిన నమ్మ వచ్చును.

శిలాదిత్యుడు.—ఓరీ! డప్టాత్తులారా! మీరు క్రొవ్వి మాటలాడుచున్నవారు హెచ్చరిక.

లులాయుడు.—ఓహూ! వీడేమో దండించు చున్నవాడురా? అబ్బా. వీనికి గాలి కున్నంత బలమున్నది కాఁబోలు. వీడు వాయుపుత్రుడు.

కుహిషుడు.—కాదురా! వీడు రండ పెంచినకొడుకు. బలిష్ఠుడుగానుండు.

వృషభుడు.—బహుబీజుడు. బలవంతుడు గాక దుర్బలుడగునా? (పిల్లవాండ్రం దరు శిలాదిత్యుని బట్టకొందురు. వారిని వాడంటుండుగ నెల్లరుం గ్రిందబడి యుండురు.)

శ్యాముడు.—(వెలుచివడకుచు) లేదయ్యా! లేదయ్యా! నేననను. నీకాళ్లపై బడెదను. నను రక్షింపుము. నాతండ్రి కొకడ నే నేను పుత్రుడను.

(ఉపాద్యాయులు ప్రవేశించును)

ఉపా.—శ్యామ! ఏమి గడ్డల మిది? వీరేల చచ్చినవారిబలె నిటు వడినారు?

శ్యాముడు.—అబ్బ! నే జెప్పను. చచ్చియంటినిపో

ఉపా.—శ్యామ! భయమువలదు. తెలుపుము.

శ్యాముడు.—ననుక జంపినను నేం దెలుపను. అబ్బ! భీమనేనుక జేనాడు. వానినె యడిగి తెలిసి కొనుడు.

ఉపా.—ఆదిత్య! ఇది యేమి గండరగోళము?

శిలాదిత్య.—అయ్యా ఆశ్యాముని నడిగి దెలిసికొనుడు వాడే గూడితారణము.

శ్యాముడు.—నేం జెప్పను అయ్యవారియెదుటం జెప్పకునునది వెలుపట వచ్చినపిదప చంపునది. నాకుం దెలుసును.

ఉపా.—ఆదిత్య! నీవే గల్పము. త్వరలోం దెల్పుము.

శిలాదిత్య.—అయ్యా. మీరు నన్నవమానపఱచిరి. నేను తంతిని. మీరు చచ్చిరి. వాడు తప్పించుకొనెను. అంతలో మీరు వచ్చితిరి

శ్యామ.—స్వామీ! మీరు రానిచో నేను చచ్చి యుకగడియ యగుచుండెను.

ఉపా.—ఆదిత్య. ఏమి యాగడ మిది? వారు నిన్నే మిరి,

శిలాదిత్య.—ఆశ్యాము నడిగి తెలుసు కొనుడి. నే నామాటల నుడవం జాల. నే నుద్బరింపను.

శ్యాముడు.—నేను మొగటనే చెప్పను. ఆదిత్యునిక జూచినయమునిని జూచినరీతిగ నా కకటంబుచున్నది.

ఉపా.—మీ రెవ్వరుం దెలుప రెని నే నేమి చేయఁగలను? రాజున కివ్వార్త నిపుడే నేం బోయి దెలిపెద. మీరును రండు.

శిలాదిత్య.—అగత్యముగ వచ్చెదను.

శ్యాముడు.—నే ను వచ్చెదను.

ఉపా.—రండి. పోదము.

(నిష్క్రమము.)

తురీయరంగము.

బలభీపురి రాజనాస్థానము.

బలహరిరాజు - మంత్రి క్రోధవర్త - సేనాని చండశాసనుడు
 శీలాదిత్యుడు - శ్యాముడు.

(ఆసనాసీచులై యుందురు.

బలహరిరాజు. -

చ. మనము విచారమగ్న మయె మంత్రి కతం బదియేమొనిన్న రా
 త్రిసి నిదురించువేళ గడు తీక్షణకరం బగుస్వప్న మయ్యె భా
 నునిక్కరవహ్ని కీలలు ననుక వెనక జాట్టుచు వేచినట్టు భీ
 తిని వడి లేచి తీచ్చపడితిక గర మబ్బర మిద్ది యారయె.

మంత్రి. మేల్కొనెనతరినుండి నాయుదరం బది యేమియో శేలిడి కలంచి
 నట్టుచుంచుచున్నది. దీనికేగారణంబు తెలియరాదు.

అనుబంధము 14.

క్రోధవర్త. రాజన్యా. కలలకై యంత కలత యేల? పితృప్రకోపం వైసతటి
 జితం బుత్తలపదును. ఆట్టి దశలో మనుజుడు కనరానికలలు గాంచును.
 ఆట్టికలలనుండి మనుజుల కేకష్టసుఖంబులు గలుగవు

క॥ కలలకుఁఫలములు గలవే?

తలఁచు మరీచికలజలము తథ్యం బగునే

వలదీవంతలు మానుమ

యిల సుఖముగ నేలి మనుమ హిత మిది కనుమా.

సార్వభౌమా. ఈబలభీపురి నాకనగరం బనియును నీవు భూలోకదేవేంద్రు
 డనియును లోకానిను నేకాలము పూజించు చుండ నీకు వచ్చినభయమేమి?
 కలలు నినుక బోలు బలశాలిని గలంపగలవా?

చండశాసనండు.—రాజశేఖరా. చింతకుఁ గారణం జేమి.వైరులునామావశిష్టులై
గిరిగహ్వరంబులు చేరిరి. వారిరాజ్యంబు సేకు సమకూరెను.

ఉ కానవెకాని వారిని వగై బెగఁ జొందఁ గఁ జేసి మొన్ననే
కానలఁజేర్చి వారికినిఁ గన్నయవస్థలు గూర్చి పేర్చి స
న్తానము నందితిఁ రిపులమండల మెల్లను మీకు నిచ్చితిఁ
భూనుతక్షత్రియాన్వయవిభూషణ కారణ మెద్ది చింతకుఁ.

సార్వభౌమా. మదవిరోధివర్గాంభోధికుంభసంభవుడవై పాతకారి కాండశాస
నపాపకుడవై ప్రమత్తశాత్రవమదావళపంచాసనండువై గర్వాంధీభూతపరిపంథివా
రివాహప్రభంజునుడవై పరాక్రమవిక్రమంబున సేపు రాజ్య మేలు చుండ సకలదను
లదవైఁ జే యిడుకొని సుగమీతముగ నున్నవారు. ఇపుడు వచ్చినభయ మేమి?
కుసావ్యాకులతకుఁ గారణంబు లేదు గదా? కలలు మనబోటిధీరులఁ గలఁపఁ గలవా?

ఆనుబంధము 15.

బలహరి.—ఆమాత్య. సేనానులారా? మీసాంత్యసౌత్సాహవచనంబుల నే సంతుష్టిఁ
జెందితిని. జరిగినవార్తమీకుఁ దలుపక యుండుట యర్హంబు కాదనితెలిపితిని.
గాని కలలకు నేను పెఱుతునా? సేనానీ! ఆసియాఖండమునుండి యన్యదేశ్య
లనేకులు వేలకొలది వచ్చి సింధునదియుత్తరభాగంబున రాజ్యంబులు స్థా
పించు చున్నవారని యిటీవల వార్తలు వచ్చు చున్నవి కదా? మీ రెవ రైన
నదివిచారించితిరే?

చండశాసన.— మహాప్రభూ! వేలలవారిని బంపి సమస్తము విచారించితి. యయాతిసా
ర్వభౌము డేలినసామిసగరముదారిగ ననేకు లాసియాఖండమునుండి వచ్చి చే
రినారట. వార నేకజాతివారలుగ నున్నవారట. కొందఱు గీతీలఁట. పూణులు
గొందరట. కొందఱు గార్గవీలు లట. కొందరు పార్థివు లట. యవనులు గొం
దరట. వారేలయాసియాఖండంబు వదలి రో కారణంబు దెలియ కున్నది. సింధు
నదికి నుత్తరభాగప్రదేశము వారివసతికి జాలక ఆనదిని తరించు యీహిందూ
స్థానమును తమభుజపరాక్రమమున జయించి యాక్రమింప దలంచి నారట.
మీసేవకుని శరీరమున నూపిరియుండ నాపనియెన్నటికిని గాదు. గుఱుముగ
మీరు రాజ్య మేలుచుండుండి.

(భటుఁడొకఁడు ప్రవేశించును)

భటుఁడు.—మహాప్రభూ! జోహారు. స్వామీ, ఈ పురి యుపాధ్యాయుఁడు తమదర్శనమునకై వచ్చి కాచికొన్నాడు.

బలహరిరాజు.— నేవకా! పిలచుకొని రమ్మ.

(భటుఁడు పాధ్యాయులను బిలిచికొనివచ్చును.)

ఉపాధ్యాయుఁడు.—రాజకులచూపామణీ! అరిరా! మందాంధకార తరణి దీనజనదైన్య వినాశక చింతామణీ! సకల సద్గుణగణమణీ! నామనవి వినిచెద. నేను మీగర్భవాసంబునఁ గలజనులలో నొకఁడను. బాబురకుఁ బాఠములు చెప్పి జీవించువాఁడను. అదిత్యుడనైడియొకబాలుఁడు నేఁడు నేను పాఠశాలకుఁ బోవునంతలో నాశిష్యుల నందరినిఁ జంపినవాఁడు. ఒకఁడు మాత్రము వానిపొదపింపుచుకొనిపారుచుండ నే నడ్డుపడితిని. కలహమునకు మూలకారణంబు వారిరువురిలో నొకరైనను దెలుపక యున్నవారు. కావున ప్రభువుల కీచిత్రవార్తఁ దెలుప వచ్చితిని.

బలహరిరాజు. ఏమీ ఉపాధ్యాయులవారూ ఒకబాలుఁడు పలుపురినిఁ జంపెననునది చిత్రంబు హింసించబడి మిగిలిన శిష్యుఁడు కలహమూలకారణంబు మీకుఁ దెలుప దనునది మఱియు జిత్రంబు. ఏదీ. వారిరువురిచటికి వచ్చి నారా.

అనుబంధము 16.

ఉపాధ్యాయులు.—ప్రభూ. వచ్చినవారు. పిలిచెద.

(అనుచు నాదిత్యుని శ్యాముని బిలిచికొని వచ్చియెదుట నిలిపి) స్వామీ. వారు. మీరేను. (అదిత్యునిఁజూపి) వీఁడే నాశిష్యులనుఁజంపి కారణంబుదెలుపక యుండువాఁడు

(అదిత్యుఁ డచట యొకవీరముపైఁగూర్చుండును)

బలహరిరాజు. ...ఓరీ. నీ వెవఁడవు? దుర్గర్వ పూరిత బాలునిరీతిగఁ దోచెడు.

అదిత్యుఁడు.—ఓరీ. నీ వెవఁడవు? రాజ్యమదాంధ భూతచేతగుఁడ నని నాకుఁ దోచెడు.

బలహరిరాజు. ... (కోపమునతేచి) ఓరీ. భటా. వీనిని గొనిపోయి చెఱి నుంచుము.

(భటుఁ డాదిత్యునిఁ బట్టఁ బోయి ద్రోయించుకొనివచ్చును) (చండశాస

నునిం జూచి) చండశాసనా! నీనిబోధం జంబులు ఘంటించి చెరి నుంపుము.
చండశాసనం డాదిత్యనిశరీర మంటగ నె యాదిత్యుండు వానిని గ్రింద వై
చి చంపును. బలహారిరాజు ఖడ్గ మూని చంపె ద నని వచ్చును. రాజుచేయి
యటులనే నిలచి పోవును. (ఆదిత్యుండు రాజును జంపి నీంహాసన మెక్కి)

శిలాదిత్యుండు. --(మంత్రినిజూచి) ఓరీ నీ వెవడవు?

క్రోధవర్ష. -- సాష్ఠి నేను మంత్రిని. క్రోధవర్షను.

ఆదిత్యుండు. -- మంత్రి. శిలాదిత్యుం డీదినమునుండి బలభిపురిరాష్ట్ర పురా జని. జే
శ మెల్లెడల జూటించుము. నా కేదేశపురాజు లోబడఁగో వానిపై నేనే
దాడివెడలి వానిం జంపి యారాజ్యం బాక్రమించెద. ఇప్పుడే యాపని సున
రించుము. పోయ్. (మంత్రివెళ్లును.) (ఉపాధ్యాయులంజూచి) ఉపాధ్యాయ
లవారు. మీరు వచ్చినవని ముగిసినది. పొండు. (శ్యామునింజూచి) ఓరీశ్యామా!
ఇంక ముందెవరిని పోలి నేయక బుద్ధిగలిగి బ్రదుకుము. వెళ్లుము.

(ఆందరు నిష్క్రమింతురు.)

క॥ శశిమంగళ భీ బుధగురు శు

క్రశశ్శశ్శర రాహుకేతు గ్రహములలోన

యశమును గాంచు దినేశా

భృశగతి సాక్షాత్కరించి ప్రేమగ్ గనుమా.

తండ్రి. నీవరచుహత్వ్యంబున రాజును జంపి రాజ్యంబు సాధించితి. ముందు
చారిం బోవక యున్నది. నీతనయుని సరసం జేరి కర్త. వ్యంబు దెలుపుదు వని నినుం
గూర్చి వేడెద.

నీ. సర్వలోకంబును సంచరించెడిదేవ

సర్వార్థదాయక సర్వరక్ష,

ద్వాదశాత్మక హరిదశ్వ దివాకర

వద్దినీ సమ్మోదపదవిహార,

సుప్తుని బ్రేరేచు సప్తాశ్వ పూషణ

లోకబాంధవ భువనైక నేత్ర,

అంబురుహస్త కాదంబినీ కారణ,

అంబరమణి విపదబ్ధితరణి.

గీ. బుగ్య జాస్సానువేదశరీర వీర
సత్పథవిహార సాధుపోషణవిచార
అశ్రితానందకర విబుధారిహార
తిమిరపరిహార మిహార వేగమున రార.

(సూర్యుడు సాక్షాత్కరించి)

సూర్యుడు -- తనయా. వనట వలదు నీతల్లిని నీసోదరిని చిలపించికొని సుఖముగ రాజ్య మేలుము. నీరాష్ట్రపుజను లందరు నీవు దైవ మని పూజించు చుండు రు శిలాదిత్య సార్య భాముండని నీవు పే రందుము. వేదబాహ్యులు కొందరు నీకు నెల్లకాలంబు శత్రువు లై యుందురు. వారితో నీకు సంగ్రామంబు గలుగు చుండును. కుమారా! ఘోరారులపై నీవు సమరంబు జేయఁ దలంతు వేని యీపురి నుండు సప్తాశ్వసరో వరంబు పూజించుము. అందుండి సప్తాశ్వ ము వచ్చి నీమ్రాల నిలుచును. దాని నెక్కి ఆదిత్యసాలగ్రామంబు నీసరసనుం చికొని సంగ్రామం బొనర్చితి వేని నీకు జయంబు సమకూర్చును. తనయా. ఆసప్తా శ్వసరోవరంబు మలిసము గా నటులఁ గావలియుంచి కాపాడుము. ఆజలము మలిన మైనచో సప్తాశ్వంబు నీ వగదసాధ్యంబుగాదు. సాలగ్రా మంబు నీదైవంబుగ నమ్మి కాపాడుము. ఏమరితి వేని నీవు చెడుదువు. నీజను లను సురక్షితముగ రక్షింపుము. ద్రోహులయెడ దండన మజవకుము. పరనా రిసోదరుఁడవు గమ్ము. న్యాయవిచారమ్మునఁ బక్ష పాతము వహింపకుము. దుర్మార్గులను సరసఁ జేర్వకు. మాతృపూజ మజవకు కష్టసమయమ్మున ధైర్యము వదలకుము. ఈసేతి తనయా! రాజ్య మేలి దశదిశల నీయశం బసదృశముగనిం పుము-నే నిచట చాలకాలంబు నిలువఁ జనదు. పోయివచ్చెద.

శిలాదిత్యుడు. -- తండ్రీ. వందనం బొనర్చెన

అనుబంధము 17.

సూర్యుడు. -- శ్రేయస్కా-ముండ వై యుండుము.

(సూర్యుడు నిష్క్రమించును.)

(క్రోధవర్కప్రవేశము)

క్రోధవర్క. -- నేటినుండి శిలాదిత్యుండు రా నిని చాటఁ బంపితి. నివాసంబునకు నగ రేర్పఱచితి. ముం దేమొనరింప నాజ్ఞ యొసఁగెదరో.

శిలాదిత్యుడు — మంత్రీ. ఈ పురవరమునం దుండు సప్తాశ్వ సరోవరం బహుశయము, గాపాడునటులఁ గావలియుంచుము ఆజలము నం దెవరిని దళచరణంబులద్ద నీయకు. బట్టి టుదక నీయకు. దానిసరస నెవరును బోనటుల నిరోధంఁజూచు. ఆవిషయంబున జాగరూకుడ వైయుండుము,

మంత్రీ. — మహాప్రభూ ! చిత్రము ! స్వామీ ! దేవరవసతికి నేవకుండు నిర్మించిననగ రంబు చిత్రసింహ వేంచేయును రని వేఁడెద.

శిలాదిత్యుడు. — మంచిది ! పోవుదము.

(నిష్క్రమము.)

పంచమరంగము.

మదనుడు. — సీ. రమణీయలీలాకురంగచంచలనేత్ర

కాంతిని నిరసించు కనులఁజూచి ।

సితకరమండలద్యుతి సమ్మతింపని

స్థితయుతవదనసౌమ్యతనుఁజూచి ।

తుందిలషట్పదసందోహరుచిబ్బుద

మందగించెడికచ మొందఁ జూచి ।

ఇంతైనపరిపక్వ బింబఫలంబుల

కావిచాయలతావిమోవిఁ జూచి ॥

గీ॥ శ్రీ లనఁగ మించువీనులఁ బోలఁ జూచి

దరము నెదిరించుకృష్ణకంధరముఁ జూచి

చక్రయుగసౌమ్యకటికుచ చక్రయుగముఁ

జూచి నవమాలికను గూడ వేఁచినాడ.

ఆవిబోకవతియుబ్బినగబ్బిచనుగుబ్బలం జూచిఁ నిబ్బరము వీడి యబ్బరవడి తి. ఆవడఁతితోడతీరు రంభలను గేరు' మెడసౌరు కంబువుల మీరు. నడుమునీ రంభరము గోరు. నడలపాగురు పైం బేరముల దుఱు. ఆకలికి కవరుచి కంభరము

బోలుకువయుగము భరాధరము నేలు. వచనరచన మధురములచాలు. ఆకుద
వతివదన మమృతసదనము. పద మంబుజపదము. రసనము మదన కీరోదన
ము. ఆ శుకకల ననుం జేరి మీనకేశనుకలాపమునఁ దనివి నీరంబోరి యీ
మీటిన మారతాపంబు పరిహరింప దేని నాశరీర మీధర నిలుపుట శక్య మగునా?
ఆకుందరదన నాకుం దగినచాన. ఆరాజివదన మరాశరాజయాన. రాజసో
దరి తా ననిఁ గర్వించి నన్ను నిరాకరించునా? పరిహారంబు నిరాకరించె నేని
రతిరాజునాజికి బలాత్కరించి మానసాగ్రహంబుఁ దీర్చినయెడ. పనితనం గోరి
వలరేనికాకలక దాటి వలనంతలఁ దిక్కి శరీరము స్రుక్తి మేను బాయట
కంటెను గుదటినిం జేరి సకలసహస్యత మగుపరిణయముఁ గోరి సమృద్ధిం
బనిచో వదలక ముద మొనవుమనననము బలవంతమ్మున ఫలింపఁ జేసికొని
పిదపఁ దత్పలం బెద్దయైన ననుభవించుట సారుషధర్మము. కావున నే నాధర్మ
మవలంబించెద. శతిరాజునకు వెఱచినట్లు యావనాభ్యులు యీతి నేలురాజునకు
వెఱకురా?

చ. పలుకులు ముద్దులుఁజిలుకుఁ బ్రాయము కాయము నెల్లఁబర్విగో
ములుచిలుకుఁ నరా రుచిమోహనబాణ యుగంబుఁబోలుచూ
పులు చిలుకుఁ జగసిరులు పొందిగ సౌఖ్యముఁ జిల్క-మేనహా
చెలువులమిన్న చెల్వములు చిల్క-చుఁ జాల్క-న నన్నుఁజూచునే.

అకలికి కలయికవిషయము పెద్దలకు వదలఁ దగదు. రాజభీని వారు దీనిని మ
నంబునఁ గొనరు. నాసాహస మే దీని ఫలింపఁ జే ముటయిం దాము న్యమువటులై నఁ
జేసెద. చేయక మానను. చేయక తప్పుడు అనిత దొడిన న సాయంకాలమున
వనమున సంచరించు చుండును. అట్టిసమయమ్మున నే నేటు లైన నటం జేరి ఆహాట
కగాత్రింజి జూచి మాటలాడెద. ఆచెలువంపుఁజెలి చెలికత్తి లనేకులు నావలకు లోఁ
బడినవారు. వారిసాశ్రయించి యేతీరున నైన నానారినిఁ జేరి కూరిమిమీరఁ బల్క
రించెద. చూపెద నాసాహసము.

శ్రీ

శిలాదిప్రసాదము.

—o—o—o—

ప్రతీయాంకము—ప్రథమరింగము.

—o—o—o—

ఉద్యానవనము.

నవమాలిక. మదనిక. కళావతి

అనుబంధము 19,

నవమాలిక. ఆహా. ఈయువనసౌందర్యము మానసానందకరం బై యందము మీ
 తినది. వసంతవల్లభాగ మరకు యీవనరమకుం బ్రాప్తి జ్ఞానుగాఁబోలు
 కా దేని శిరీరకాల శరీరవ్యాధిని తులించి పసచెడిన దీనికినింతటి లక్షణ
 కారణంబు లభించు నేటుల?

ఉ. ఈవనలక్ష్మి నెంత యని యెన్నుదు? మొన్న న కాదె పేదయై
 వావిరి వన్నె వాసి చెడి వాడుచు నుండెన? నేడు పల్లవ
 శ్రీవిలసిల్లి గంధవహసేవిత యు ఫలగర్భితంబునై
 తావిని చేలుచున్నయది దైవపథంబుల హృదయరూప్యముల్.

కళావతి.---నవమాలికా. ఈవనరమకుం గలిగిన సౌభాగ్యము స్థిరమా? నడుమంతర
 పునరి శాశ్వతమా? తామున్ననుభవించిన పేదలకము తలఁపక యీవన
 లక్ష్మియెంత విజృంభించుచున్నది. లలితకేసలయ వ్రత పుష్పఫల భూషణ
 శోభితయై యువజనుల నెందరి నెన్నివిధముల బాధించు చున్నది?

నవమాలిక.---చెలి. నిజమిదియిది. మన మీరమ్య ప్రదేశంబుం జూచి సంతసించి విహ
 రింతము రమ్మ. సఖీ.

క. మలయ గిరిమలయజంబుల

కలయిక భాగ్యంబు గన్న గంధవహుం డీ

తలమందలి కొమ్మలకును

గులుకుల సర్తనలఁ గఱపుఁ గోమలి కనవె.

కళావతి. ఈ కొమ్మల కుటుకు జూచితివా? ఎంత ముచ్చటగ నున్నది

కళావతి.—సఖీ. విటపరాజమును గూడు కొమ్మల వింతకులుకు లెంతవర్ణించి నను దీరదు గదా.

గీ. గుచ్చకం బనుమిష గబ్బిగుబ్బగవను

చూపు నఱచాటు గను మరు లేపు మిగుల

కుట్టలం బనుమిష పల్లుకుదురుఁ జూపు

విటులఁ జూచుచుఁ జేసన్నఁ గుటికఁ జూపు.

ఈ కొమ్మల కుతూహలం బెంతగ నుండునో. నీ వాలోచించుము. సఖీ. ఊభూజరాజముల వరపుష్పములఁ గోరనిజవ్వను లివ్వనుగఁ గలరా?

నీ. కామినీ కలహంసగామినీ కానవే

కామాళు కంకేళి కాంచనముల.

నవమాలిక—అలివేణి కలవాణి జల జాతనిభపాణి

అరయవే కాసారవరము నిచట.

కళావతి.— మందయానా! యరవిందఁజూచన యెంత

యందమా మాకందబృంద మీదు.

నవమాలిక. రాజబింబాననా రాజబింబాధరా

రాజిల్లుఁ గను భూజరాజి యిచట.

కళావతి — గీ. పారిజాతమ్మ లివి గను వారిజాక్షి

నవమాలిక.— వారిజాతమ్మ లివె గను నీరజాక్షి

కళావతి.— నీరజాతమ్మ లని యేల సారసాక్షి

నవమాలిక,— భువనజాతమ్మ లివె గొను మువిద యేలమి.

కళావతి.—నవమాలిక. మనసూతనసఖి వనవిహారమునకుఁ దానును వేగ వచ్చెద నని పరికియిండ్లను. రాక తడిసెను. ఏమి కారణమా.

నవమాలిక. — సఖీ, ఇంతలోనే వచ్చును. కుంత్రిభార్య యేదయినఁ బనివైన నిలుపుకొని యుండవచ్చును.

కళావతి — మనరాజుగారి దేవేరి పుష్పవతినిఁ బిలిచితిని. ఆయను నే రాజుల నని పలికెను.

నవమాలిక. — చెలీ. మావదినె గర్భవతి. కావున వనవిహారమునేయఁ జాలదు.

కళావతి — నవమాలికా. మనము పుష్పవతయందునకు నాదిక్కునకుఁ బోవుదము రమ్మ (ఆనుచు వనము లోపలిభాగముఁ జేరుదురు.)

మదనిక (ప్రవేశము.)

మదనిక — శా. వెన్నుండన్నయి మున్నుపంచవగు న్వెన్నంటఁగాఁ జేసెనం చెన్నంగా బడెనన్ను మిన్ననయిన నీయింటిని నేరుచుకొ జెన్నారంగను మోహపాశములలోఁ జిక్కించి నాప్రక్కకుఁ గన్నెన్దెచ్చి యనంగకేళిఁ గలతుకొ గల్యాణ సౌఖ్యంబులకొ.

అహరినీలనికరచిగురను వలచి గురుతరమోహంభకారమునం బడి వెలివెడలదారిఁ గానక యెవెరపును దోఁపక తుద కీసాహసం బునితి. ఆముకురకపోలచెలులతోఁ జెలిమి యొనర్చి చెలివై యీతలమునకు వచ్చి పోవునంతటిస్వాతంత్ర్యంబుఁ జెచ్చికొంటిని. నేఁడు నామానసంబు దానికి న్వలివేసి పనిసాధింపవలెను. కాదేని కా ర్యంబు మీఱును. ఆరాజేవాననను బరోచీరాజున కిచ్చి వివాహ మొనర్ప మనరాజు నిర్ధరించి నాఁడట. నావలచినబోఁటిని పరుఁడు రతికూటమునఁ గూడఁట నాకుఁ గాటికుంట యగును గదా? అకలాపికలాపకుంతల జ్వేరి రతికలాపసల్లాపములు సలిపి నాప్రేయసీ యగురితిఁ గావింప కన్ననాజీవన మొకజీవనమా? నా దొకసాహసమా?

ఉ. పేరు చెడంగ నిమ్మ మఱిపెద్దలు నన్నని దూరి నిమ్మ వేసారక మిత్రు లెల్లరును సారెకు హేళి యొనర్చి నిమ్మవాదారంగ నిత్యముకొ జనకుఁ డగ్గిగ మండఁగ నిమ్మ భూవిభంధారయఁ జంప నిమ్మ వనజాక్షి రితికొ గృతకృత్యుఁ డైతనేక,

అయ్యో! అత్రైవాలభ మ్మిల్లగువానిత కేశజాలపరిభుళము నానాగీకా పుటము లిండుక మూర్కొనినం బొలుగదా. అకురంగపాళికాబిందాళిక ఫాలతలంబు నానిటిల

ప్రదేశంబుఁ జేర్చినచో నానుసట విఘాతప్రాసనభాగ్యరేఖ యదియని నేఁ దలఁచనా? అనుదచకోరలోచన మదనకేసి నిమిలితలోచనయై వీడ్చుకాంచల మించుక నాచైబస రింపఁజేసిన నాకది స్వర్గసుఖంబై యుండునుగదా? ఆప్రవాళిరుణాధరరుచిరామృత రసం బించుక గ్రోల నిచ్చిన నాయతనుతనుతాపం బాటును గదా! ఆనగరాట్టయో ధరి కుచకలశయుగ్మంబు నాహృత్పీఠంబున మంగళదాయకంబుగ స్థాపించినచో నే నెంత ధన్యుడ నగుదునో గదా? వేదేల, ఆయరులొంబజొతచ్చు నావమానసదమల చరణ తనకోమలచరణాంబుజాతంబున స్వరసంగరంబులలో నాశరీర మించుక సోకించి న నేఁ బరమపదానందం బందుదును గదా! ఇకలిక ఆచిలుకలకిలికి ఆమరునిపూము లికి తనకలికిపలుకుల ననుఁ గలయఁబలికినచో పలుకువిలు కానిపూములుకులయు లుకు తలకంజేసి కలకాలంబు నా కియల యే స్వర్గలోకంబున శాశ్వత సుఖానందం బంది యుండనా? ఇక్కఁగాలివిశంబము నైఁవనోహు. ఆకులుకులాడిం జేరెద. దాని చెలికత్తై నచ్చట దానినుండి యేదోయొక నెపంబున నెడఁబాసెద. ఆనవమాలిక చిత్త వృత్తిగని నాకలికిరూపంబు ముసి నాకార్యంబు సాధించికినియెద.

కం॥ హృదయమ యదరికు బెదిరికు

మదరాక్షినిఁ గలతు నేడు మదనక్రీడకొ

పదిలముగను మా ప్రాణా

పదకుకొ భీతిలను నేనుబడఁతినిఁగూడకొ.

(అనుచు మెల్లనఁబోయి కళావతినిఁ జేరి దూరమున బిలిచికొనివచ్చి)

సఖీ! నీమిక దూరమృగనుఁ బోమ్ము. నే నానవమాలికనుఁ జేరెద.

కళావతి. — సఖా! నాకేమా భయమయ్యెడు. కార్యము వికటించి ప్రకటన యయ్యె నేని మేమంతటఁ బడినవారమగుదుము. అందరు ననుఁబోలు చపలచిత్తలుండు రనితెలియకు. ఎగ్గలొగ్గులు చూచి సమయముగాఁచి చిత్త వృత్తిఁదెలిసి మత్త వృత్తిఁ ద్రోసి యాతురపడక గుట్టు విడవక నీతిఁబడక యాపడఁతి నడవడికఁ గని పలుకు బడి విని విని సాధింపుము. కాదేని కిడు మూడును. హెచ్చరిక.

మతనిక. — మోహనాంగీ. నాకిన్ని పితంబులు పలువవలెనా? ఇన్ని వెరవులు గల వవలెనా? నిన్ను నే నలనాఁడు సాధించునపు డెన్ని యగచాట్లు బడినిద్రా హారంబులు విడి యెంతబడలితిసో నీకుఁ దెలియదా? కడుకు సాధించితినా? వడలితిసా? నవమాలిక యేమి యాఁడుదికాదా? దాని శరీరము తాతఁజేసి

నదా ఈయవాన పవనశైత్యమున కది యశకి పురుష పరిరంభణ సుఖంబు
గోరకముందునా? శిశు భయమువలదు. నాదనినే జక్కచెట్టికొనియెద.
నీవు కంటికగ చుక్కంతా దూరమున నున్నాము

కళావతి — శభా? నీయిష్టము, నేమారంబునకుఁ జూయెద. (దూరమేగును)

మదనిక. — నేనును మెల్లనఁ జూయి యొకచెట్టు మఱిగన డాఁగి యానవమాలిక యేమి
చేయునో చూచుచుండెను.

(అనుచు నొకచెట్టుపక్కన డాఁగియుండును)

నవమాలిక. — అహ! ఈ ముఁగునంబునకు నేవచ్చినతఱినుండి నాశరీరమే యొక విశా
రమై యేమేనూ గలంఁగలు గలుగుచున్నవి నావరుఁడిచటికివచ్చి వివాహమా
డి నన్నెన్నఁడు రి సుఖంబులందెచ్చునో? అట్టి పురుషసాంగత్యంబులేని
జవ్వనిబ్రదుకు ప్యర్థము కన్పడు నే నేమి చేయుదు. ఎటు తాళుదు.
ఈ యాహుని యామెనుఁగల్గు నన్ను వెన్నంటి జూపించుచున్నయది.

నీ మదనాగమి ను బోలు మదనాగమము పద్మ

వదనలపాళియాడద గిలము

నవయానినాగమి నారీజ నాళిక

నివ్వనామ మెటు కింపునెందు,

కీర్తిసంహారము యొకసమన మోచ్చి

నారినవనిలఁగెను చుండు.

ఆశిరి జాతిము యూశరి జాతిము

శిరశేరు శిరజాతి శిలధి యయ్యె.

తనువననేమి పవనమన నెమియీ

పనఁవనము జవ్వనుల పోక.

గీ. పికము పికవాణి యోపికపెంపుఁ జెఱచు.

కోకములు కోకకు చలకుఁ గోకములగు.

ఆళులొయ్యి బృందవేణుల యళులుగావె.

పలవచ్చితినీ నేలఁదాళఁ జాల.

హా! హా! కడుకష్టమాయె. ఈదక్షిణ వాతపోతములు దాక్షిణ్యము మాని యారాక్షసమారుని పక్షమువలంబించి నను శిక్షింపఁ దొడంగె. ఇక ననురక్షించు వారెవరు? అయ్యో. పోరామినిఁ జెంచిన యాశీరాళికి నే నే నేరమొనరించితి. ఇవి యేల నన్ను గేరి మాటలాడి వైరము సాధించెదు.

ఉ. కీరమ వైరమాయుటలఁ గేరుచుఁబల్కెదు నేరమేమి? యా
మారుని తేజినీవయిన మాత్రననారుల పాలిమూరివై
కూరిమినీఁగనొనె! యిటుక్రూరము పూనఁగనొనె! మాటలఁ
బోరఁగనొనె! పోరచులపో సరమానె! విచారదూరవై.

చిలుకా వలదీ చిలుకపలుకులు. రామతమ్మ! రామ రామయని పలుకుచురాణింపరాదా? కోకిలల కేల యీకిలకిలారావములు. కాకులచేరక్షింపఁబడి కాకుమతి వచ్చినది పరభృతములకు లోక సమ్మతమతి కలుగునా? వానిని వీనిని నననేల? సర్వలోకాధారకుండగు శ్రీహరికి కుమారుండగు మారుండగు కుమఱిమై యారీతి నారులపైఁబడి పోరుచుండ వానియధికారమునకు లోఁబడిన పక్షుల నననేల?

మ. మదనాయీమనమేమి? సమ్మదమె! సన్తాన్యమె! యీరీతినా!
పదలన్తుంపఁగవట్టుదాళిఁ బరభృత్పాళి! శుకాళి! వళి!
మదిరాపానమదావళి! గలగి నీమర్యాదల న్బాసియీ
మదిరాక్షి! వెతఁబెట్టఁగానగునె! పొమ్మానీకునే నోడితి

మారా! నారులకుఁ గుండుడై యీరీతి గా తింతురా. నీవు శూరుండవైతేని నీవైరి నీ శరీరము తన సుసహికంటి మంటచే గాల్చిన త్రిపురవైరిలేదా! అబలనగు నాపై నీ బలము జూపిన నే నేమి చేయఁగలను. నీకునే నోడితి. నీ శరణుఁజిని. నా జోలికిఁరాకు. (ఆసుమ నిట్టూర్పులు సారించుమఁ గూర్చుండును.)

మధునిక. — (అగపడి సరసంజేరి)

అనుబంధము 20.

ఒకెలా? నవమాలికా. ఏకతముగఁజేరి యేకత మీగతి వెతఁగుండె దవు? (నవమాలిక యూరక యుండును). నీవు తెలిసిన నేమి. తెలపకున్న నేమి. నేఁ దెలియఁజాలనా? దవ్యనలందఱు సౌకపడవలో నే యుండువారు. ఇట్టివిహారతలములందు పురుష సంయోగా భిలాష చేమికుటముగఁ గుండుచుండురు. ఎవరికిఁ దెలియని దీని

దీనికి రహస్యమేల? నాకునట్టి యధిలాఘలేదా? ఈచందనశైలమందమారుతము కం
దర్శనకు సహాయముగ సుందరులనేచు చుండునుగదా? అనంగునకుఁదోడై యంగ
నాసారంగముల మ్రొంగ జూచునీంగములు గదా యీభృంగములు. మెకమెక పడు
నీపీకములోపికను బాపి పికవాసులను గ కావకలఁ జెట్టు కార్తైకములుగదా? ఈ కా
రుకూతలు గూయు శాఠిక రామారునిఁజేరి నారులపాలిమారులై బోరునుగదా?
కలికీ! ఈకలువ లావలరేనికఱకుములుకులై చిలువలం బోలి చెలువుగలైలను గలచు
చుండునుగదా? ఆతనునిచేతినిశాతానీధారలై నూతనశాతోదరులనేతఱినిఁ బరిత
పింపఁ జేయు పెనుభూతములుగదా యీమాతములు. మదిరాపానమదమున మదిఁ
దెలియక మదిరాక్షుల యెదలఁజై బొదలుచు మదనుని గుణము వహించి నినదంబులు
నేయుచుండునుగదా యీమదాఘలు! సఖీ! ఈబాధలు నాకు లేవా? నాలోరహ
స్యమా? నిను బాధించువాఁడెవఁడు? నిజము దెలుపుము. మున్ను బాణాశుర సందన
యగు నుమకన్యకుఁ జిత్రరేఖ తోడ్పడినరీతి నీకు నేఁ దోడ్పడెద. నీకుసౌభిక్ష్యము
దెలుపుము. నిన్ను బాధించు వాడెవఁడు?

నవమాలిక.—సఖీ- నీలోడనా రహస్యము? ఇది యంతయు నామదనునిప్రభావము.

మదనిక —చెలి. ముదమందుము? మదనుఁడేనా నీమనముఁ గలంచువాఁడు. వాని
నిపుడే నీసన్నిధినుంచెద. నాప్రభావము గనుము. నే యయ్యేణీదిద్య నేర్చిన
దానను. ఇంచుక యూఁజిల్లి యుండుము. నే నిపుడేవచ్చెద. (అనుచుఁ
దటాలునఁ బోవును.)

నవమాలిక.—ఏమి యీనాచెలికిఁ బిచ్చి వచ్చెనాయేమి? మదనునిఁ బిలిచికొని వచ్చెద
నని నిలువక వెడలెను. మదనుఁడు శరీరసహితుఁడై దీనికి దొరకునా? వెట్టి
దీనికిముదిరినది. ఏమీ. ఈ చెలిమాటలు వెట్టి మాటలుకావు మంచి చతు
రతఁగలిగి మాటలాడుచుండును. అయ్యో! ఏపురుషునిఁ బిలిచికొని వచ్చు
నొకదా? ఏమిసేయుదు? మదనికా. మదనికా. (యనియఱచును) ఏమీ.
మదనికవెల్లినదే దీని దేమయినను గృత్రిమాలోచన యుండునా? కృత్రిమాలో
చన చేయు సంతటివైరము నావైన దానికేమియున్నది? ఏమీ తెలియదా
యేనే? నాసఖి కళావతి యేదిక్కున నున్నదియో? ఏమియునుఁ బోఁకదా
యెను. కానిమ్ము. అదిరానిమ్ము

అనుబంధము 21.

(మనసుఁడు ప్రవేశించును.)

శూదనుఁడు. — (నవమాలికఁజూచి) ఓ ముత్తమధుకర నికరవ్యాకీర్ణచిగురా. నీయా నతి శిరసావళించి నీసరసఁ జేరితి. ఓ రాకానిశాకరాననా! నీ చరణ నేవకుఁడను. పిలిచినవని వినిచి నీ చెలిమికిఁ బాత్రునిగ నెనర్చుము.

నవమాలిక. — (అచ్చవది చూచుచు) దానింబలెనిచి మదనుని నెగాదిగఁ జూచి సందీక్షించి ఓరీ. నీ వెవడవు? ఇటుకేలవచ్చితివి. ఈ యువవనంబు నీ వెటుచేరితివి?

శూదనుఁడు. — కుటిలాలకా! ఈ మటుమాయలమాటలేలే? నీ చెలి మదనికనీవనుపని న న్నుఁచిలచికొనివచ్చెను. నే నీరాజకుంఠింపూరుఁడను. మదనుఁడని నా నామము.

నవమాలిక. — ఓరీ మదనా! ఆ మదనికయేదీ? వచ్చినదియా? పురుషుఁడ వగుని నీయ వవనంబులోపల రాజభటులెటు విడిచిరి?

శూదనుఁడు. — ఓ ఆకర్ణాంతవిశాలలోచనా! ఈ రాజభటులకు వెఱచి నీ చెలి మద నిక తన వేషంబు నాను వేసి నన్నీయువవనంబుఁజేర్చెను. పిదప నానవజ వేషంబున నే నీసరసఁ జేరితి.

నవమాలిక. — ఓరీ మదనా! ఆ మదనిక నీవెంట రాదాయెనేల?

శూదనుఁడు. — ఓ చకితసరంగభావనయనా! ఆదిరాదాయెను. కారణమేమోతెలియదు

నవమాలిక. — ఓరీ మహాకమానవా! నిజముపలుకుము. నీముఖవిలక్షణంబును నీయాకా రవికారములును నీ పలుకుబడియు నీ కంఠధ్వనియును జూడనీవే యామద నికబూమికఁ బూని మోసమున నాసరస నుంటివని నాకుఁ దోచెడు. నిజము పలికి ప్రాణంబులు నిలిపికొనుము.

శూదనుఁడు. — ఓరంగత్తనకశుభాంగీ. అట్టి మోసభంగిని నే నటించునా?

నవమాలిక. — ఓరీ! మదనా. నీవే యాకృత్రిమ మదనికయని నిర్ధరించుట కనేకకారణంబులున్నవి. నీవు వయోవంతుడవే. క్షత్రియకులౌద్యపుఁడవే నీమీస ములే మాయెను?

కుదనుడు — (మోము దిప్పికొని- ఆయ్యో యనుచు) నవమాలికా! మీసములు
నేను కొన్ని దినములు లుంచెదను కొన్ని దినములు దీనెదను? అవి పుడుకొచ్చా
జనితగళితములు.

నవమాలిక. — కృత్రిమ పురుషా! నీవు మోసగాడవు. నిలుపుదొంగవు. నీయెదుట నే
నుండ జనదు. పోయెద. (అనుచు బోవుచుండ.)

కుదనుడు. — (అడ్డముపోయి) బాలాగోలవై పోవలదు.

ఉ. పోయెదవేల నీవు? ననబోడిరొ పోయిన నాదుజీవనా

పాయముగాదె? భావభవభల్లము ఝల్లనిపించునుల్లమున్

[పాయము జవ్వనీ! యిటుల బాయగదోయగనానె నీకయో

కాయజూడంగమున్గలచి కాటయబెట్టెను జూడుమాదయన్.

ఓ సంపుల్లారవిందనయనా. సంకోచము నీకేల? అలరులవిలుకానియలుగులంబడి
పరితపించునాకు నీపరిరంభణశుభ మిచ్చిపాణము రక్షించుము కామతాపతృష్టా
ముండవై కామినీ! నీమధురసధురమగు నధరామృతపానంబుం గోరితి. శుకవాణి. శుక
ము లానింపఁ దగు నీరదనాంశుకశుభను పానీయముగ నిచ్చి నాదప్పి బావుము. నీళ్ల
లాడీ! జగ్గుజగ్గుమని నిగ్గులారునీకరములరుచులు నీగ్గుపడి దాచెదేల? నన్ను వెలివానిగ
జూచెదేల? రత్నరుచిదీపితమృతాశనాశబాహు. ఈవిరాళి నేఁదాళఁ జాల. నీతరంగా
వశివశిలీసరుచిపాలిని ముంచి నీకతాతలనితంబబింబములఁజెర్చి మనోజరాభ్యరకు
కుం బట్టంబుగట్టుము హల్లకశుమగంధి. వెయ్యేల. నా కిల్లాలువైరతి శుభమిచ్చి
ఖల్లకుండగు మారునిట్టుల్లకబుద్ధి మాన్పుము. నీవరణము లంటి వేఁడెద.

అనుబంధము 22.

నవమాలిక. —

మ. పొగురా పోసరమా వయోమదను పో పూఁబోడు లిచ్చాగతిన్

నగరోద్యాన విహారలీ నలయియుండ న్నారువేషంబునన్

జిగురుంబోడులఁజేరి నీకు నగునా? ఛీ ఛీ దురాత్మఖిలా

మగవాఁడొదువె నీవు మానినుల నిమ్మాడ్కిన్ విడంబింపఁగన్ !

ఓరి కుహకమాననా. కుశుమకోమలాంగులతో నిట్టి కుత్సితములు నేయవాఁ
డవు నీవొక మగవాడవా? పడఁతూ! ఒడి నిట్టి వెడఁగులుచేయకు. బుద్ధిగలిగియుండు
బాబు!

జువనుడు.—కలికీ నేం బోవుదు నెచటికి. కులుకుజిలుకుచు నీవు చిలుకపలుకులు పలుకు
చుండ నిన్నెడబాసిన బోయి యేమిసేయుదు. ఏమి సేయఁగలను మానసంబు
నీసరసవదలి యీశరీరముతోనే నెందుజనిన నేమి; ఎందున్న నేమి? ఇందీవ
రాక్షి. ఇంపొందునీపొందునందినఁగదా కందర్పునిదర్పము డిందుపడఁజేసి నే
శానందంబుఁజెందెద. ఓలవలీదళకపోలామాయో పాయంబులు మానినులయెడ
తగవగునా యని ప్రశ్నించితివి

సీ. తగవగునేనీవు మగవాడవేయని

యగునె యోమగున నన్నడుగ నిటుల!

మగువలతగు లయోమగవా తె గులగు

చిగురుబోడిరొ దీనిఁ జెప్పనేమి?

నగ రాట్టయోధరీ నగ్నవెరినారీకై

వగలూటికోడియై మగువనందె॥

అఱినియతనిఁబూనియతియ యిక్రీడి తా

నతినిసాధిం చెనమ్మతినిఁ బడసి॥

గీ॥ కానవేబాల కష్టావమానములను

యాననాశ్వులు గణియింపర వనిలోన

కష్టసాధ్యపుఁబనులచే గలుగు సుఖము

గాన మోసఁపువేసానఁ గానఁబడితి॥

ఉడురాజవలనా ! నిన్నుఁ బడయ నేం బడినపాత్రైననుఁ గని నీపై నాకుఁగ
లయనురాగపరిమాణంబెంతయనునదియూ హింపుము. రాజ్యపదాన్వయజాతలు.
అహత్యసుతులను బెండ్లియాడఁగూడుని విధియున్నదియా? లేదుకదా? రాజ్య పదం
బుదైవయత్న ఫలంబుగాని పురుషప్రయత్న సఃజనితఫలంబు గాదుగదా! దానిని ను
నము పాటించఁబడినదికాదు. ఇంకఁగులశీల వైభవములనేను హినుండనుగాను. కావు
న గాంధర్వంబున నను వివాహమాడి యిపుడె రలఁకేనిఁ గూడుము. నిన్నెడఁబాసిన నే
నుండఁజాల.

నవకూలిక. —ఓరీ. నిచాధమా. నాదారి కడ్డుపడకుము. ఏమి. నేఁబోయెద.

మదనుడు. — ఇంత యొసరించినది నిన్ను వదలుటకేనా! సారస్వతయనా ఈదిన
ము నీరతిసుఖానందవార్ధినిఁ దేలవలెనెకటి. విమలవిచారావమానాంబుధిని
మునుఁగ వలెనెకటి. ఇదియ నా సంకల్పము.

మ. తరుణీ భావభావాశుగంబులకునేదఁ భక్త రహిత గూడవే॥

నిరతానందమ యుండ నైవెలసెదన్ నీరేజపత్రేక్షణ॥

నవమాలిక—దురితాత్మా సరికానిదీ నడత. ఛీ దోషంబు వాటిల్లుబో
పరితాపంబగు నీకు దీని వలనకే బాటింపరా కావరా ।

(ఆనుచు నవమాలికపైబడ బోవును. నవమాలిక ఆటులిటుం బరుగుచు నీలవై
చును. భటులు వచ్చిమదనునిఁ బట్టికొని తీసికొని పోవుదురు)

(కళావతిప్రవేశము.)

కళావతి — సఖీ! యేమి యీదనబడలు. భటులేల వచ్చిరి. నీవేల యీలవేసితివి?

నవమాలిక. — సఖీ! నీవెచటికిఁబోయియుంటివి? ఇంతతడ వేమిచేసితివి?

కళావతి. — చెలీ! పుష్పావచయంబున కాదిక్కునంబోయి యవటునొక లతాగృ
హంబునఁ గూర్చునియుండఁ గంటికి నిదురవచ్చినట్టాయెను ఇందుక విశ్రమింత
మని పరుండఁ దెలివిలేనినిదురవచ్చెను. నీయీల విని లేచితిని వచ్చునంతలో
భటులు మరలుచుండిరి. సఖీ నీవార్తయేమి? భటులేలవచ్చిరి?

నవమాలిక. — కనకలతా! ఈ కాలమున నెవరిని నమ్ముదురాదుగదా. మనకుఁ జలిక
త్రైగనుండిన మదనిక వాస్తవముగ న్నీకాదు.

కనకలత. — (అబ్బురమునఁటించుచు) ఏమీ—ఏమీ. ఆదిన్త్రీకాదా. మఱియెవరు.
రాక్షసియా—పిశాచమా. భూతమా.

నవమాలిక. — చెలీ! మంత్ర కొమారుడు మదనుడు మనకు వేషంబుఁదాల్చి నీవు లేని
కాలమున నన్ను మదనకేళికెరమ్మని పిలిచెను. ఎలవనినను వదలఁడాయెను బల
వంతమునఁగఁ బెట్టయిచ్చింపెను. యత్నముమీరి యీలవేసితిని. భటులువచ్చి
బట్టుకొనిపోయిరి.

కనకలత. — ఔరా! పురుష సాహసము. ఔరామదనమహిమ. ఔరా యోవనగర్వ
ము. సఖీ! ఆమదనికమీముఁ బూచినప్పట్టినుండి నా కపుడపుడించుక
సందియము గలుగుచుండెను, దానిలక్షణంబులు సైతము పురుష లక్షణములుగ

నుండెను నాడే నీకు నది తెలుపవలెననియుంటిని. మరలనాకేల యాయధికప్రసంగమని మిన్నకయుంటిని. ఏంతమోసమిది? మనరాజుగారికిది నేనేతెలిపెద వానిని పండింపజేసెద. ఇంతటిదురాగతమా? రమ్మ పోవుదము. ఈపుగదా వానికొవ్వాటును.

నవమాలిక. — వెలీ! ఇది సిగ్గులచేటుగనున్నది. ఏమిసేయవలెను. పోదమురమ్మ.

(నిక్క-మము.)

ద్వితీయ రంగము.

క్రోధవర్తగృహబహిర్ద్వారము.

కళావతి—క్రోధవర్త.

కళావతి. — (స్వగతము)

ఆనుబంధము 23.

సీ॥ కోమలాకృతినలకూబరనలసౌమ్య

మారజయంతులఁగేరువాఁడు!

నూనూఁగుమీసాలచేనూఁగుప్రాయమ్ము

మేనాఁగిమెరుఁగెక్కిమెరియువాఁడు!

వాటంపుసీటుక వాటంపుసాటిని

బాటించునురమునఁబ్రబలువాఁడు!

ఆజానుబహువులజానుగాహెచ్చి

భూజానుశాఖలఁబోలువాఁడు!

సీ॥ పడిగిలునుబట్టనడఁగెడు నడుమువాఁడు

మీన కేతనసంహితానూసవిధులఁ

దెలసి తెలివలసుఖములఁదేల్పువాఁడు

కారఁబడియుండఁగన్నులఁ గాంచుటెటుల!

అతరుణీనేత్రచకోరశతకరుండు నావలపులక్షేందు నామానసాంబుజమిత్రుం
దు కారంబడి కట్టములను భవించుచుండ గనులారం జూచి నైచల్యలాసా? నేనేమి
నేయుదు? లోకములో స్త్రీలు తమ్ముగా పాదుపతులకుఁగలుగు కట్టములెట్లులైన భరింతు
రుగాని ప్రేమమీత మనసారం గామించి రతిసుఖములరుచులమొంది వయస్సెడియు
పభర్తల కెట్టిసంకటముగలిగినను జూచి మనసువిగబట్టి యూడఁగలరా? ఆయ్యో
ఆనవమాలిక జోలికిఁబావలపని నావలపులక్షేనికి నేనెన్ని హితములుబోధించినను
విసఁడాయెను. విటవృత్తి కుటిలవృత్తికదా? కుటిలవృత్తి సర్వకాలంబులందును గోరి
నఫలంబులిచ్చునా? లోకములోఁ గుటిలాలకలందరుఁ గుటిలవృత్తిఁబూని యిట్టి హాటికి
లోఁబడుదురా? వానిఁదలంచి మనంబుగలఁచినఁ బ్రయోజనంజేమి? ఆమనసుని
కుట్రోపాయమున లోనంచుగ నేను లోఁబడినానని యానంబువికనునాపై సందియ
ము గలిగినది. కావుననే యీనడుమనన్నంతగ సరకు నేయదు నాకుగని వార్తకల్ప
కర్ణికుఁగ నేటు దెలియునోయని భయమయ్యెడు వానినిపుడాలోచించినఁ బ్రయో
జనంజేమి? మదనుఁడుశుభముగ మనినచోనాకే భయములేదు.

ఆ. వె! మగఁడువిడువనిమ్ము మగువలుననుఁ గాంచి

తెగఁదనిమ్ము తాళిఁదెంపనిమ్ము

శీలమైనకులము కీలీకీలలఁ బడి

కాలనిమ్ము విటునిఁగలసియుందు!

కానిమ్ము! వానిని గారనుండి యేవిధంబుననైన తెలివఁజేయవలెను. ఆపని
తెరాజుగాని వేడికొందునని నాప్రియునితండ్రి క్రోధవర్కపోయినాడుగదా? తాను
వచ్చువరకు నన్నిచటనే యుండుమనిపలికెను. క్రోధవర్కనిటులు రాజువిననా? శిలా
దిత్య సార్వభౌమునిహృదయము కఠినశిలయనిజనులాడరా? క్రోధవర్కవచ్చినట్టాయెను

(క్రోధవర్కప్రవేశము.)

క్రోధవర్క. — వచ్చినిట్టాల్పవిడుచుచుఁ గూర్చుందును)

ఉ. అక్కటనెన్ని కష్టముల నందితి సూనునిఁ గానకేనయో!

మిక్కుటమాత పంబుమితిమీరనొనర్చితిఁబుత్రుఁ గాంచితికే!

మక్కువమీఁదఁ బెంచితిని మంత్రవిధానములెల్ల నేర్పితికే!

స్రస్థి-కుమారుఁడాచెఱను సాంపతఁజూచితి నేమిసేయుదుకే!

అహ! వృద్ధశలో నాకెంత దుర్గత తటస్థించెను? బహుశాల మహాత్యపదవినిఁ బ్రావీణ్యతఁజెందిన పెద్దయనియైనను నన్నుగణింపక శిలాదిత్యసార్వభౌముఁడు నన్నెంత ముఖకనఁజూచెను? నేనానిని యాచించినదేమి? నాసూనుని ప్రాణదానముగదా? రాజ్యమునుండి వెడలించి నను వెడలించుము. ప్రాణముఁగాపాడమని నేనెంతవేడినను నన్నుఁగ్రహించి “నీదుర్మార్గసూనుఁడు చెఱిలోనే ప్రాణంబువిడవఁదగినవాఁడని” పలికెనుగదా. ఏమి నే యుచు? ఇమలకుఁబ్రతి నే నేమి యొనర్చుదు. ఈశిలాదిత్యునిపొగురుపో సరములు నేనెటులదగింతు? నిజము. వీనిగుట్టునేనూహించినాను. నీనిపరాక్రమమేవ స్తువునందున్నదనునది నేఁదలిసినాను. వీనిజయమునకు మూలకారణంబు నేనెఱుంగుదును. వీనినెల్లనునిష్ఫలంబుచేయుఁగల సామర్థ్యంబునాబుద్ధికేఁగలదు. అయినను శత్రురాజులెవరువీనివేరనిసభితిఁజెంది తలవంతురు. వీఁడువైవస్వతిభుఁడని యూహించుకొనఁగలదు. వీనిసెఱుఁపవ్రాతకు గీఁతగీయుటకు వేదబాషయ్యలైనవరరాజులు గావలయును. అట్టివారుసంధునదియుత్తరభాగంబుననున్నవారు. వారు యుద్ధమునకుబూనిరేని నాబుద్ధిచమత్కృతిఁజూపి యీభూపతినిభూపతనంబుగావించెద...ఏమి. ఏటియాలోచనలివి? కలలోవార్తలు...నాగుతునకు సంభవించు ఘోరకష్టమరణంబునకుఁ జింతింపకయేమేమోయాలోచించు వాఁడను.

అనుబంధము 24.

కళావతి. — (ఎదుటనిలచి) క్రోధవర్ష గారూ. మీరు రాజువద్దకుఁబోయినపని యేమాయెను?

క్రోధవర్ష. — కళావతి! నిష్ఫలమాయెను. అవమానమాయెను. ప్రాణముపోయెను. ఏమి నే యుచు? మంచప్రాణంబుగఁజూచి సుతునిఁకాపాడితి. ఇపుడుగారఁజేరి కష్టపడునదిచూచితి. ప్రాణంబులు పోకనిలిచినవి. అయ్యో మదనా?

కళావతి. మంత్రివరా! ఇట్టియిక్కట్టు సమయంబున నీవు ధైర్యంబు వీడిన మదననిగతియేమి?

క్రోధవర్ష. కళావతి! నేనెంతయాలోచించినను నాకదిదోషకయున్నది. తోచిన మార్గములెల్ల కంఠకకలితంబులైనవి.

కళావతి. — అమాత్యవరా! నేనున్నీని. నాన్నీసాహసించుకమాపి నీసుతునిఁజెఱునుండి తప్పించితి నని వానిని నీవెటులయినరక్షింపఁగలవా?

క్రోధవర్ష. కళావతి. అంతటిపుణ్యమా.

కళావతి. — ఎటురక్షించెదవు?

క్రోధవర్త. — వలయునంతధన మిచ్చి సింఘదేశంబునకుఁ బంపి యచట హూణులతో నైన పార్థివులతో నైనఁ గలసి యుండులా గొనరించెద.

కళావతి. — క్రోధవర్త. ఆటు లైన రెండుమూఁడుదినములలో నీకొమారు నిచటికి నర్థ రాత్రిసమయంబునఁ బిలిచికొని వచ్చుటకుఁ బ్రయత్నింతును. గుఱ్ఱములురెండు నీధపఱచి యుంచుము.

క్రోధవర్త. — కళావతి. నీబుద్ధికుశలత నాకంటె హెచ్చని లోఁచును. మంచిది, నీకోరిక రీతి నీధముగ నుండెద. నేఁ బోయివచ్చెద. (పోవును)

కళావతి. — (స్వ.గ.)

సీ॥ శంపారుచుల మించి సాంపారుకాయమ్మ
మంపుఁబుట్టింపదేమనుజతతికి ॥

జంపారునడుమును గెంపారునధరము
ముంప దేనరుల నముద్రమునను॥

పెంపారుచన్ద్రవ మంపారుకన్ద్రవ
తెంపఁ జూడవె యెంత తెలివి నైన॥

జంపారుకనుబొమ లంపారుసూగారు
చువపే ధీరులతెంపు మిగుల॥

సీ॥ కానఁ గరియాలను గానఁగా జగాన॥
కలఁతఁ జెందుచుఁ దబసులు కానకేగి
తలఁతు రధ్యాత్మత త్వంబు తప్పు లగుచు॥
బలయ మీయిల నబలబలముఁ దలఁక॥

కావున స్త్రీసాహసంబు చూపెద. కారాధికారిప్రాయమున మీరి నారతిఁ గోరికన్నప్రయత్నంబులు చేసి వేసారి యెల్లకాలము ననుఁ గలయ నుబ్బిపలూఱుచుం డును. వృద్ధుఁడు వివాహ మాడినసారిని లోకగుంఠరిని ప్రాయంపు విటారినిఁ గోరిని పురుషుఁ డెవఁడు? ఈమదనుని మనకదన సూఖంబు పదిల మని నే మదినినమి కారాధికారినిఁదిరస్కరించితి. మరల నాయధికారిని మరులయ్యుడలఁ దలించి

నాపదదాసునిక గఁ జేసికొని మదనని యాపదఁ దొలఁగించి వానిఁ గూడి నేను
 సీరాజ్యంబు వదలెద. హృదయము పదిలముగ నున్న మదిరాయీని నన్నెదరించువా
 రెవరు? నామదసలిమగఁడు నన్నేమి నేయును? ఏపప్పుడే నేఁ బోయినను బిచ్చుడు
 నేయక కన్నులఁ గప్పకొని మన్నించును. నాపై నెవ రేమి చెప్పినను విసఁడు. నాసా
 హసముఁ బూ పెద. (నిష్క్రమము.)

తృ తీ య ర ఁ గ ము.

అనంగవర్తగృహము.

అనంగవర్త—కళావతి.

అనంగవర్త.---

అనుబంధము 25.

కళావతి.---

అనుబంధము 26.

(పాడుచు లోపలినుండి యనంగవర్తను నిలుచుకొని వచ్చును.)

మోహనాంగా! ఇన్ని దినంబులు నిన్ను గాజించితి నని నీకు నాపై నఁగోపము
 వచ్చి యుండును గదా? నిజము పరులసొమ్మున కాశించి యదిభరింపనిచో గోపము
 కాదా? సుందరాంగా! పురుషులు స్వతంత్రులు. భర్తృదీనలయిన భామలకు స్వాతంత్ర్యము
 గలుగునా? ఏమో నామగఁడు ముసలివాఁడుగావున శీరమాసినదని పలికి
 మూడుదినములు పుట్టింటలోనుంటుకు సమ్మతిఁ బడసి వచ్చితిని? ఈమూడుదినములు
 నే నీ యాధీనము. నన్ను రహస్యముగ నుంచువని నీయది. నాగుట్టు బయల్పడెనేని
 నే నన్నిటఁజెడుదు.

అనంగవర్త --- మోహనాంగీ. నీకలయికకు నిన్ని దినంబులు కష్టపడి నీతో సుఖంబు
 లందుదినంబున నిను రక్షింపఁ బ్రయత్నింపనా? నాతీ! పురుషు లాతురతచే
 వలచినవనితలు వైశమె వశలుగారై రేయని వేసరిలైదరు. కాంతలకుఁ గల
 కష్టంబు పురుషులకేమి తెలుసును? నాతీ! ఏండ్ యపుడే యంతముదిరను?
 గాలిలేదు. దాహ మగును.

కళావతి. --- సుందరాంగా. నీతోఁ గూడ నిచ్చయించి మధురమును పానీయంబు తెచ్చి
 నాను. త్రావెదనా?

అనంగవర్త. — గుండరి జలకుధురికు నీకావితామి మోచిచరికం పెను చవిగ నుండు నా? ఎన్నటికి నుండదు.

కళావతి. — మోహనాంగా. నీకు నావైకల యనురాగాతిరేకంబున నన్ను నుతిం చుచు మాటలాడెదవు. అంతియగాని హెచ్చేమి నావద్ద నున్నది. గుండరా. ప్రాద్దు పో నేల? పానీయమ్ము నేమింపుము.

అనుబంధము 27.

(అనుచు మైకమునీరిచ్చును.)

(అనంగవర్త దాని నందికొని త్రావును) కొన్ననవిలుకాడా! జలమంత కుధురముగ నున్నదియో చూచితివా?

అనంగవర్త. — నీరజాతీ నిజము నిజము. రుచి తలకెక్కినది.

కళావతి. — వలపులకేడా. తలయొకటియేల? ఇంతలో దేహమెల్ల వ్యాపించును.

అనంగవర్త. — చెలీ, యథార్థ మాడితివి. దేహమంతయు వ్యాపించు చున్నయది.

(అనంగవర్త వర్తకము జేరును.) కళావతి! తాంబూలము కుఱచితివా!

కళావతి. — మోహనాంగా! ఇదిగోయిచ్చితి.

అనుబంధము 28.

(అనుచు వక్కలిచ్చును. నకులు చుండగానే అనంగవర్త హ యని యఱచి మంచముపైబడును.)

మోహనాంగా. ప్రాజేశా. గుండరా! (యని యఱచుచు) గుండరుఁ డింతలో యను కుందిరము జేరును. స్త్రావకము దప్పినది. మొదట నాపని నేఁ జూచికొని మరలవచ్చెద.

(అనుచు లోపలఁబోయి అనంగవర్త రాజకీయ వస్త్రముల ధరించి చెఱ తాళములు చేత నిడికొని యొగపాగాచేతిలో బట్టికొనివచ్చి)

నాఅర్చిష్ట వశమున వీడు వేకువలో బెద్దనిదురఁ బోయిన బాగుగ నుండును. నారహస్యము బయల్పడదు. కాదేని కళావతి యింతచేసె నని పట్టణమంతటఁ జాటిం చును. చావు లేక పోయినను వినికి వేకువవఱకు స్త్రావకము దప్పినచో నాపని నేనాధిం చును. స్త్రావకము వచ్చిన యెడల నన్నీ రాత్రియే కనిపెట్టును. కావున నన్నివిధముల శుద్రవడి జొగరూకత వహించి పనిచేయవలెను. వీనియరువది మూరలపాగాతో నీవీని

కుంచమునకు బంధించెద. (అనుచు పాగాతోబిగువున కుంచమునకు బంధించి) పొగురుపోతా. కుదనుని వదలి నినుఁ గలఁతు నని మదిఁదలఁచితివా? ఏన్నటికి నటు నేయను. నేఁబోయెద. నీ విటబడి యుండుము.

అనుబంధము 29.

(నిష్క్రమము.)

తురీయరంగము.

కారాగృహము.

మదనుఁడు, చెఱఁగాచువారు. ఆజితవ ? పరాజితపర్క.

మద-మ అగు నే కారనుఁజిక్కి ! నేనిటు , నేపాతింగ ? దైవంబహ !

మగునొమ్రోల నునిల్పి పంచవిభిన్నాదలబుఁ గల్పించి శ్రీ

లగుణాధి కృతమించు నశమిటు గాల్పుఁ జూచెనే ? యేచెనే?

తగునే! దీరుఁడువంత్రసుక్కు చునుస్వాతంత్ర్యంబుబోనాడఁగె !

అయ్యో. నానుండికులము కూలెను. శీలముకూలెను. ఇల్లువాని పొల్లుపోయెను. ఎల్లగుఱుములు కల్లలాయెను. నిలువెల్లదుఁకిగ్ని నహింపసాగెను కలుములెల్ల కాదు గలనెను. తలగంప దింపని వలసుపాటు చేకూఱెను. ఆకటా. నాకై నేనింతదుఃఖపడను. నాముసలి తలిపండ్లులు తమయేక పుత్రుఁ డీ కారఁ జిక్కికష్టపడుచున్న వాడే యని దుఃఖించు చుండురుగదా? అయ్యో. నిర్భాగ్యుఁడు నేఁబుట్టి యెంతదుఃఖములు గాల్పఁ గుంపట్లు పెట్టితిని? ఎంతటికీ గుఱకంటకుడనైతిని? అయ్యో ఈలోకజనానికి యావనము మానకుర్యాపనకుతారముగదా? ధనాగారకవాటపాటన కుంచుకగదా జవ్వనము. కులశీలధరాధర వజ్రధారగదా యావనము. ప్రాకృతసత్కర్మ ఫలజలధి కాడబ్రాహ్మణుగదా ప్రాయము. ఇట్టిప్రాయము జుద్బుద్ధప్రాయమని తలఁపక యింద్రియా ధీనచిత్తుడనై ప్రాణాపాయమని యెసనెన్నక కుహనా పాయములు పన్నిన. దాని ఫలంబనుభవించితి.

ఆశతపర్క - అయ్యో. పాపము మంత్రికొమారుఁడు మదనుఁడు నిదురరాక సంతటపడియెడు చూచితేవేనా ?

పరాజితవర్త.—చూచితి. ఆడుదాని మహిమయిది. కింకమీడులు తెలియక తలపోక
కలెరుంగక మిన్నుకున్ను గానక పుణ్యపాపంబులు దలపక యాడువారిగో
డుగుడుచు వారందరిగతి యిదేను.

అజితవర్త —అడుదానిని వీడేమి చేసెనయా? దుఃఖపెట్టెనా? శుభమున్నభవింపను
రప్తునెను. ఆ రిప్తులాడిది యేమిపోవుచుండెను ఉభయులకు శుభము కలుగు
చుండెను.

పరాజితవర్త. ఓరీ. దాగావలికితిమి? అందరు నీనీతి నేర్చికొనినద బ్రహ్మచము నిలుచుట
కష్టమగును. నీహితమే నీతియిత మైనచో పెండ్లియేల? పేరంటమేల.

(అనంగవర్త వేషమునఁ గళావతి ప్రవేశించును)

అనంగవర్త.—ఎవరురావారు?

అజితవర్త.—దేవరా! నేను పరాజితవర్త యున్నవారము. వెనుకటివారిపుడే మౌక
ప్పగించి పోయిరి.

అనంగవర్త — ఓరీ. నా కీరాత్రినిదుర రాకయున్నది. గాలిలేక తలనెప్పి లేచినది.
నేనిచట మీకావలికాలము జామువఱకు నుండుదును. నిదురఁజేడి పాపము
మీరేల లేచి యూడవలెను. మీయిండ్లకుఁ బోయి శుభముగ పరుండుడి.

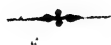
పరాజితవర్త.—ప్రభూ! మీకేల యీకష్టము?

అనంగవర్త.—ఓరీ. నాకేమి కష్టములేదు. పొండి.

(కావలిఁగాచువారు వెళ్లుదురు)

అనంగవర్త. —(చెఱవాకిలితెరిచి మదనుని సరసంబోయి చెవిలో యేమిచెప్పి గొంగ
లించుకొని వెలికివచ్చిచె ఆవాకిలిమూసి మాటలాడక వెళ్లిపోవును.)

(నిష్క్రమము.)

పంచమరంగము

మదనుఁడు.—కళావతి—క్రోధవర్త.

క్రోధవర్త.—(మదనుని గొంగలించుకొని)

సీ॥ ముద్దులతనయ నీమోముఁ చూచెడిభాగ్య
 మబ్బెనేటికి మన ముబ్బెనయ్య
 పసిబాఁలుడో నీదుకుసుమకోమలగాత్ర
 మాచెరిదిడుకవ్వమందెనేర॥
 బాల్యాదిగా నీకు బాయసాన్నములిచ్చి
 పెంచినదేహంబు పేదవడెన॥
 చదుపుసంధ్యలు నేర్పి సచివాగ్రపదపీకి
 నర్హునిఁ జేసితి వ్యర్థమయ్యె॥

గీ. ధాతనొసటను వ్రాసె నీరీతి నకట
 జననభూమికి దూరమై చనెదె తండ్రి ?
 మనఁగనోపను నేనిక మమత తనయ॥
 నీవులేమిని ప్రాణంబు నిలుపలేను ॥

అహ! తనయా! నీకిన్ని కష్టంబులు సంభవించిన ! నిన్నెడఁ బాసిన నేటు
 మనఁగనొపుదు.

కళావతి.—అమాత్యవరా : మాకిప్పు డొకగడియ యిచ్చట సెకయుగమై కంతము
 మిదికత్తిగనున్నది. కర్తవ్యంబద్ధియో దానినిఁ దలుపుము. నీకరుణ
 నీదుఃఖమునీజాలి నీకొమారునిఁ గాపాడదు.

మచినుఁడు.—తండ్రి! ననుబోలు నిర్భాగ్యుఁడు నాయంతటి దురాత్మకుఁడు నీగర్భ
 మునఁ బుట్టరాదయి యుండెను. పుట్టి నీగుఱ కంటకుండైతిని. నీపేరు
 నీటుగావించితిని. నీకులము గాల్చితిని. నిన్నవమాన వహిల్లోఁ గడపితిని.
 నీయాయావు తగ్గించితిని. దుఃఖమునకు దారిఁజూపితిని. ఇట్టిదుర్మార్గుఁడగు
 గుతుఁడు నేనుండనేల ? తండ్రి నన్ను ఛండించు కతంబున దండించుము.
 నాయనా : ఈ శిలాదిత్యుఁడు నిన్ను వృద్ధనియైనను సరకునేయక ముఖ్య
 ముంత్రియని యాలోచింపక నీమాట గణింపక నీవేడికోలు వినకనిండు
 సభలో నవమానించెనని వింటిని. అంతటినుండి నామానసము పెనుమంట
 లోఁద్రోసి కాల్చినట్టయినది. ఏటులయిన నీశిలాదిత్యుని రూపుమావవలెను.
 ఇదియ నాకోరిక. ఇదియెటు భరించునో తెలియకున్నది.

క్రోధవర్త. —తనయా. దానికి మార్గమున్నది. పార్థివకులసంజాతులు నీంధు నదికి నుత్తరంబున నున్నవారు. వారింజేరి యీపురి విభవము సోరూ రంకం బిలికి యేతీరుననైన వారి నీరాజ్యముపై దండెత్తులా గొనర్చుము ఆటు నీవానర్చునది ముందుగ రహస్యముగ నాకుం చెలుపుము. అవ్వారనే వినినతోడన సర్వప్రయత్నము లొనర్చి శిలాదిత్యుని బలమునకు మూలకారణమైన శక్తిని వానినుండి యెడఁ బాపఁ బ్రయత్నింపవలెను.

మదనుఁడు. —తండ్రీ! శిలాదిత్యుని బలమునకు మూలకారణము లెవ్వి?

క్రోధవర్త. —తనయా: నాశరీరము శాశ్వతము కాదు. కావున నేనెఱింగిన వారై నీకుఁ దెలిపెద. పిదు యుద్ధమునకుఁ బోవునపుడెల్ల మనపురిస ప్రాశ్వ సరోవరంబు పూజింప నందునుండి యొక సప్రాశ్వమును గుట్టము వచ్చును. అదియునుఁగాక వీనివద్ద యొక మహనీయ తేజోమయదివ్య సాల గ్రామమున్నది. దానిని పీఁడు సరసనుంచికొని ఆదేవతాహయము నెక్కి యుద్ధమొనర్చు నపుడు రెండవ ఫల్గును నిరీతి నజయ్యుండైయుండును. కావున రిపులు నీనికి వెఱచురు అదివ్య వస్తువులు రెండును వీనినుండి బాపితి మేని పీఁడు తనభుజపరాక్రమంబున నాజినారి తేరినవై రులఁ బరిమార్చుఁ జాలఁడు. వీని రహస్యమిది. నేను గుర్తించినాడను.

కళావతి. —క్రోధవర్త. ఈవేషంబున మదనునితో నేనునుఁబోయి యచట జను లను రణమునకుఁ బేరేచి యవ్వారమున్న న్నుగ నీకుఁ దెచ్చెద. పిదప నీయొనరించు కార్యములందెల్ల పురుషవేషంబుననూ నాసహజ వేషంబు ననూ నీకు సహాయ్యత సునరించు చుండె. ఇచ్చట బిరుగువారలు చక్కఁగ గమనించి రాజునమ్మిక నీపై హెచ్చులాగు నటించు చుండుము. ఏవీగుట్టములు? తెల్లవారునంతలో మేమి మేరమిఱియుండవలెను. కాదేని యపాయము గలుగును.

క్రోధవర్త. —గుట్టములు నీధముగనున్నవి. కావలయునన్ని నగలు జీనులలోనుంచి నాను. (మదనునిఁజూచి) తనయా (కన్నీరు గార్చుచు) పోయివచ్చెదవా? మదనుఁడు. —(కన్నీరు గార్చుచు) నాయనా. పోయివచ్చెద. (మదనుమిడును.) కళావతి. —మదనా. ఆలస్యమునకు సమయము కాదురమ్ము.

(నిష్క్రమము.)

తురీయాంకము.

ప్రథమ రంగము.

పార్థివౌ భూపతి యాస్థానము

కుదనుడు - కళావంతుడు - పార్థివభూప - శుకుతి.

అనుబంధము 30.

పార్థివుడు.—విదేశ జనులారా. మీచరిత్ర వివరముగ వినిపించినచోగాని మిమునే నమ్మను.

కుదనుడు.—(పార్థివునింజూచి) మహాప్రభూ. అటులైన వినిపించెద.

చ. బలభిపురీ వసంతుము నృపాలక నికరము బాహుజన్ములైఁ

వెలయుచునున్న వారము వివేకధనుండగు మంత్రపుత్రుడైఁ

జెలిమిని రాత్రియున్ బగలు చెంగటనుండి సమస్తసౌఖ్యముల్

తలచినరీతి నాకునిడు దక్షయు నీతఁడు ప్రీతినెల్లడై ॥

నృపాలకా ! దైవవిచేష్టితంబున నట్టిబలభిపురివీడి యీమిత్రునిఁ గూడి నినుఁ జూడవచ్చితిని. మాకార్యంబు ఫలింపఁ జేయు పనినీయది.

పార్థివుడు.—క్షత్రియకులజూలారా. మీనామంబు లేమి. మీరాపురి వదలుటకుఁ గారణంబేమి ?

కుదనుడు.—మహాప్రభూ ! నానాకుము మనసుఁడు నానెచ్చెలి నామంబు కళా వంతుడు. ఇకమే మాపురివదలుటకుఁ గారణంబు దుఃఖికంబు. అవమా నకరంబు.

పార్థివుడు.—కుదనా. అదియేమి ?

కళావంతుడు.—మహాప్రభూ. అవ్వార్తఁ దెలుప నవమానంబని కుదనుడు దుఃఖిం చెడు. నానెచ్చెలి దుఃఖికాంబు బలభిపురి రాజసోదరి నవమాలిక. ఆమోహనాంగి త్రిజగన్మోహిని. దానిని మోహించి రాజుచే నవమానీంపఁ బడి దేశమువిడిచి వచ్చినాడు

పార్థివుడు.—కుదనా. ఆనవమాలిక యంతటి రూపరియో

కుదనుడు!—మహాప్రభూ. దానిసౌందర్యము వర్ణింప నాతరమా?

ఉ కప్పగుకొప్పు విప్పుగఁనఁ గాత్తుగులంచని చెప్ప నొప్పు నా ।
కప్పురగంధి మేసురుచి కాత్తెలుగంచనఁ దప్పుగాదు ; మే ।
లోప్పులకుప్ప యప్పుడఁటి యొప్పిద మారుచిరాంగ కంబులఁ ।
జెప్పుఁగ శక్యమే షీతిఁ ; చెల్వచొకాటఁపుఁ జెల్వమెంతయో॥

భూపాల! ఆగాలుగంటి వాఁడి వాలారుమాపుతూపుల కోపియే పురు
షుఁ డీప్పధినుండ నెఱుఁగు ? ఆనీలసంకులవక్రకాలక నవమాలిక యిందు
బింబాలికఫలకంబుచూచిన యువని నాకి సౌభాగ్యఫలంబు నీధించును గదా?
ఆవిదులలోలాపాంగ యనురాగాపాంగశృంగారరుచులధాళంధశ్యము యావనధీరుల
మానసము చంచలింపఁజేయు పంచశరుని వృషాంధారలయాలవాలముగదా ? ఆవా
లేందుఫల మృదుకపోలద్యుతి శ్రముపరచుచుజాల ఆమృతోపమానవాక్యజాలంబులు
వినినం జూలు. మానవులకు సౌభాగ్యంబులు తెయ్యేల? భూమిపాల. హెచ్చులు
నావలుకంజూల. ఆమోహినిని త్రివిగస్తూహినిని నే మోహించినకతంబున భూ
నేత నన్నుఁగారసుంచెను. ఈచెలి కానిసాహసమున నేముత్తుండనై నీ సన్నిధా
నంబుఁ జేరితి.

పార్థివుఁడు —కుదనా! బలభిపుర విభవముని జనులెల్లరు లోకోక్తిగ వాడుచుందురు.
నా వేగువారు నదేరితి వర్ణించిరి. ఆపురవైభవ మంతటిదియూ.

కుదనుడు. —మహాప్రభూ! ఆపురభేదనకు పూజ్యులవిభవం బిట్టిదని వర్ణింప నాకల
వియో ?

సీ. కుంభీరదీప్యద కూపారిమునుబోలు
ఫేయముశాత్రివా నాయకరిము ।

చంద్రోపలోపేత చారుతిరంబగు

ప్రాకార మరివార భీకరమ్ము ।

హరినీలఘటిత మందరవాస హరిమధ్య

లరిరాజ హంసల నణతురార ।

రామణీయకమహారామశృంగారమా

రామాజనాద్యభి రామమార ॥

గీ. ఆ బలారాతి పురమన నధికవిభవ

యుక్తమయి రాజవరులకు యోగ్యమగుచు ॥

బలభిపుర మీ ధర్మినిఁ బ్రాభవిల్లు

దానిసౌందర్య మెన్నఁగాఁ దరమైనాకు ?

కుహప్రభూ! ఆ పురిసౌందర్యం బింతయని నే వర్ణింపఁ జాల. తమరు వీక్షిం
చినగాని దానివిభవము వివరింప వశముగాదు.

పార్థివుఁడు.—కుదనా! మీరాజుగారిసేన యెంతయున్నది. అది యుద్ధమున నారి
తేరినట్టిదియూ.

కుదనుఁడు.—కుహప్రభూ! మారాజు తనభుజబలమును దైవసాహాయ్యమును నమ్మి
సేన సంతఁగఁ బాటింపఁడు. సేన యత్యల్పముగ నున్నది.

పార్థివుఁడు.—కుదనా! మీరాజునకు దైవసాహాయ్య మున్నదని పలికితివే. ఏదైవ
మెటుల వానికి సాహాయ్యపడు చుండును.

కళావంతుఁడు.—కుహప్రభూ. ఆదిరహస్యము. ఈకుదనునిమాటలు నమ్మి మీరాదే
శముపై చండ్రత్తితిరేని కుదనునితండ్రీక్రోధవర్ష యారాజునుండి దైవ
సాహాయ్యంబెడబాప సమకట్టినాడు ఇదినిజము. ముహూటికిని నిజము.
నమ్ముము.

పార్థివుఁడు —శుమతి ! పరిమాటలు వింటివిగదా! ఈవిషయంబున సీతాత్పర్యంబేమి?
వీరిని నమ్మి మన మాదేశంబుపై చండ్రత్త నగునా ?

శుమతి.—ప్రభూ! నూతనసహవాసంబు యాతనామూలంబు. బాంధవ్యసంబంధ
బంధంబు స్నేహబంధంబు. కావున మీరు మాయాగ్నేయ మతస్థులై మించి
మనలో సంబంధమొనర్చినచో వీరిని నమ్మనగును. కాదేని కాఠీయలు
మూడునని వాకుఁ డొఁచెడు.

క. వేతనజీవికులను మఱి

నూతనమిత్రులను నమ్మనొగులగునయ్యా !

యాతనలకుము లంబది

భూతలపతి! యీ హితంబు బుద్ధిగ నుమా॥

కుహప్రభూ! నాకుఁ దెలిసినహితంబుఁ దెలిపితి. ఇందుపై దేవరచిత్తము.

పార్థివుఁడు.—(ఆలోచనసభిసయించి) (మదనకళావంతులంజూచి) ఓత్రియో తములారా! ఈదీర్ఘాలోచనాపరుని నాసచివ వరునివలుకులు వింటిరికదా? నాకును నది నిజంబనియును హితంబనియునుఁదోచెడిది. మీరు మాయాగ్నీయ మతస్థులై నాముద్దలబిద్ధును వయోరూః విలాసవతిని విలాసవతిని నీవును మరల నాయమాత్యవరుఁడగుసుమతి కుతియుతమతియగుసుతనుసుతను కళావంతుఁడును వివాహమాడినచో మీమాటలు నమ్మి యారాజుపై యుద్ధ మొనర్పఁ బ్రయత్నింతును. ఇది మీకు సమ్మతియా?

మదనుఁడు.—(దురాలోచనచేసి) కుహప్రభూ! శస్త్రజీవికు లగుక్షత్రియులకు జిహ్వ ప్రామాణ్యముగును గాని బాంధవ్యబంధంబులు వారిని బంధింపఁజాలవు. ఆయినను మీరు కృపారసపూరితచిత్తులై మము మీవారిగఁ జేసికొనఁ దలంచితిరికావున మీకు గృతజ్ఞుఁడనై నే మెనరించుమనవి వీనుల విని నన్నా దరింతురని వేఁడెద.

పార్థివుఁడు.—మదనా! ఆదియేమి?

మదనుఁడు.—రాజేంద్రా. మీకుతమే మాకుతము. మేము సార్వకాలములందు నాగ్నేయోపాసకులము. మే మెనరించునధ్వరంబులందన్నియే ప్రథమ దైవము. కావున మేముభయాలము మీకుత మవలంబింతుము. ఇంక వివాహసంబంధమున మీయాసతి ననుసరించి మీనందనను పెండ్లియాడ నే సమ్మతించును. ఈ నామిత్రుఁడు తన్ను సార్వకాల మేలుపతి పకు పతియని నమ్మి కట్టడివ్రతంబు బూనినవాఁడు. ఈమిత్రుని విషయము నా బాల్యముగ నాపాదము ప్రకము నాకుఁ దెలియును. కావుననామిత్రుని కున్నింతురని ప్రార్థించెద.

కళావంతుఁడు.—కుహప్రభూ. నావ్రతభంగంబు సలుపంజాల.

చ. పశువతి నాకు భర్తయయి పాలకుడై గతియైనవాడయో ।
వశమెటుకాను నావ్రతముఁబాయఁగ భూపతివిన్నవించెదన్ ।
భృతగతిమంత్రినందనను వేడెను నాచెలికాని కిచ్చినన్ ।
గుశలము నంది యందఱియు గూడికఁయుండుదు మేకవాక్యతన్

పార్థివేళా! క్షత్రియజాతులకు భార్యల నేనుబండుట విధియగునుగాని యేక కాలంబున ననేకవరులుంటు దోషము. నేనాపురాణపురుషునకు దేహమర్పించినాను! నేనుకరికింబతియగుట ప్రతభంగమగును. మదనుడు నీసుతను మంత్రినందనను వివాహమాడి సుఖమున నుండినజాలు. వారిగూడి నన్నెడఁ బాయక రక్షించుచుండును. మాకెల్లరకిది శుభంబగు. పట్టినపట్టు సాధింప గులభంబగు.

మదనుడు.—నెచ్చెలి! నీమాటలు నన్ను హర్షించునని ముంచెను. నేనందఱి భార్యలను వివాహమాడినీ యంతసంసారలంపటుండునగానీ నిన్నెడఁ బాయదునా! నీసాంగత్యంబు వదిలుదు నా? కష్టమున కైగమితుండు గదా యిట్లమిత్రుండు?

పార్థివుండు. మదనా! ఈకళావంతుని మాట నీకుసమ్మతియో?

మదనుడు.—ప్రభూ! నానెచ్చెలిమాట నే దివదాటుదునా?

పార్థివుండు.—సుమతీ! అటులైన మనము వివాహంబొనర్చి బలభిపురముపై దండెత్తుటకు యత్నింతము.

సుమతి.—మహాప్రభూ! సంతోషము.

కళావంతుండు.—ప్రభూ! మీరు నేనంగూడి దాడివెడలు మున్నునే నాపురిం. జేరవలయును. ఆపురింజేరి క్రోధవర్జనగూడి లాదిత్యుని బలమునకు మూలకారణశత్రులను వానినుండి యెగఁబాఁలెను. దానికి మార్గము న్నది. నేనెఱుంగుదు.

పార్థివుండు.—కళావంతా! నీబుద్ధి యసదృశము. నీవలికినరీతి నీవు చేయందగు ఇక సైకమాసమునకు మేమాపురిం జేరుదుము.

మదనుడు.—మహాప్రభూ! ముదమందితి. నేనును గళావంతునివెంటఁబోయి వానిపనిలోఁ దోడ్పడెదనేని మనపని సులభమగును. కాదేని కష్టసాధ్యంబగు.

పార్థివుండు.—(అలోచించి) బాలకులారా! మనమందరముఁ గూడి వెళ్లుదము.

కళావంతుండు. మహాప్రభూ. నాదొకమనవి. మనము బోవునపుడు మనవెంటఁ బోగలఁ బాడియూడం దగినవేళ్ళాంగన రావలయును వారిగూడి నేనును మారుపేషంబున మదనుడును జేరవలయును. మఱియొకటి. క్షత్రియులము

మేము గోహింసచేయము. మీకుత మీపుడవలంబించినను మాచేతినుండి
గోహింస యొనర్చుటకు మాకునమెప్పుడు. కొన్ని గోవులను గోహింసచేయు
వారును నావెంట రానిమ్ము.

పార్థివుడు.—కళావంతా! నీరహస్య కార్యంబున కవి ముఖ్యంబైనచో నగత్యమి
చ్చెదను. కేపటిదినంబుననే నేనతో వెళ్లుము.

(నిష్క్రమము.)

ద్వితీయ రంగము.

క్రోధవర్త్యగృహము.

క్రోధవర్త - కళావతి.

క్రోధవర్త.—రైవమా! అన్నిటనుఁ జెడితిని.

సీ. జనకుని ప్రతిబింబ మని వేదవిదులెల్ల

నెవ్వనిఁ గాంతురీ యిహమునందు ।

జనకునిదుఃఖిగ్ని శాంతిఁజేయఁగఁ జాలు

నెవ్వనిసాన్నిధ్య మెలమినింట ।

జనకునిజరయను జాడ్యంబు తగ్గింప

నెవ్వని మృదుభాష యింపుమందు ।

జనకునికులధామ చారురత్నంబగు

నెవ్వని జననమ్ము నివ్వటిలఁగ ॥

గీ. అట్టితనయుని నెడఁబాసి యకటనేను

మనఁగనేలొకొ ప్రాణంబు మానలేను

ఏమిసేయుదునాకు మఱేరుదిక్కు?

రైవమా! చెడితి నన్నిటఁ దగునే బ్రదుకు ॥

అయ్యో దైవమా నాకేమియుఁ బోచకయన్నది. నానుతున కావిదే శంబున నెన్నియిక్కట్టులు మూడెనొగదా. వింతశ్రమపడెనొకదా. అపార్థియక రాజు నానుతునికోరికకు సమ్మతించెనో యేలికకు ద్రోహమెన్నినవాఁడు వీడని హింసించెనో యేమిసేయుదు ?

కళావతి.—(కళావతి ప్రవేశము) అమాత్యవరా! డేమియుగ నున్నవాఁడవా?

క్రోధవర్మ.—కళావతి! పుత్రవియోగానలంబునబడి పొర్లునారు డేమిమన నేమి? అయ్యో. నానుతుఁడు కుశలముగ నున్నవాఁడా? విచ్చటనిలిచెను? మీరు పోయిన కార్య మేమాయెను?

కళావతి.—సచివవర్యా నీపుత్రునకై నీవు చింతింపవలదు. పోయిన కార్యము సఫలమైనది. పార్థివనేన సింధునదినిదాటి వచ్చుచున్నయది. నీతనయుఁడు తరుణీవేషంబున నాయంట నున్నవాఁడు. ముందుకర్తవ్యంబెద్ది? దాని నాలొచింతము.

క్రోధవర్మ.—కళావతి! తరుణీవేషంబున నున్న మదనుని యెవరయినను గుర్తించి నచోఁ గార్యమంతయును జెడునుగదా?

కళావతి.—ఆసందేహము నీవుమానుము. నవమాలికతప్ప మరియెవరును దానిని గుర్తిం పజాలరు.

క్రోధవర్మ.—కళావతి! అటులైనఁ బ్రారంభమునకునను రాజుగారిదేవతా ర్చనపేటికలలో నుండునాదిత్యసాలగ్రామంబు సాధింపవలెను.

కళావతి.—అటు సాధింప సాధనోపాయంబెద్ది?

క్రోధవర్మ.—దేవతార్చనబ్రాహ్మణుని లోఁబఱచు కొనుట.

కళావతి.—ఆ బ్రాహ్మణుఁ డివ్వార్త వెలిపెట్టినయెడల నీగతియేమి?

క్రోధవర్మ.—మరణదండన.

కళావతి.—అది నీవు కొరుదువా?

క్రోధవర్మ.—భీతిల్లినఁ గార్యమగుట యెటుల?

కళావతి.—అమాత్యవరా! అట్టి దుర్మరణంబు నీకగుట నేఁజూడజాలను. ఉపాయంబున నేనే యత్నార్థంబు సాధించెద. నీవొక సాహాయ్యముచే

యము. నీవైవిశ్వసంబుగల ప్రాణమిత్రుని యొకని రేపురాత్రి రాజు
కుందరద్యారంబున నీధ్వజి నిలిచియుండులా గొనర్చుము.

క్రోధవర్త. — ఆగత్య కుటులానర్చెద. నాశమ్మునిం బంపెద.

కళావతి. — మరియొకటి సప్తాశ్వసరోవరంబు గాచుకావలివారిపై యథాకారివద్ద
కు నీవుంబోయి విదేశమునుండి వేశ్యాంగనలు వచ్చినారు. రేపుసాయం
త్రినుండి బొమువరకు వారియాటపాటు లాసరోవరశాలలో జరుగునటు
లేర్పాటొనరింప వానికి బోదింపుము. కావలివారచటికివచ్చి వేడకచూ
చుచుండులా గొనర్చుము. మిగతవని నేం జూచుకొనియెద

క్రోధవర్త. — కళావతి! నీవునిజముగ సర్వకళావతివి నీయానతిరీతిం జరిపెద. నా
పుత్రునిమోము జూడ నిచ్చయించితి మాకదవా?

కళావతి. — అమాత్యవరా. ఇపుడువలదు. కార్యానంతరము నీపుత్రునిసేకుం జూ
పెద. నేం బోయివచ్చెద. నేం దెలిపినది మఱవకుము

(నిష్క్రమింపును.)

క్రోధవర్త. — బా! నీ సాహసము?

ఉ. కాంతలబుద్ధి యంతయుని కాంచ నశక్యము. ధాతృకైన న
త్యంతవర్మ విలాసములుదాలించి యెంతటి వానినైన గా
టి తుగు బంటుగాఁ గొలిపి తేడుగ వానినిఁ జేసిరాజ్య మే
లింతుఁ గోరిరేసి; యవలీలలువారికి ముంచితేల్పుటల్ ||

కానిప్పు ఈకళావతి యామదనుని మోహపువలలోఁబడిలి వానికై యిం
తసాహసంబు చేయుచున్నది. నానుచుండు చతురమతియైనను కామాంధుడై
యిన్నికాటియొక జీత్యును. ఇపుడమనినను కార్యముచెడును. అన్ని
యవమానములు దిగ్గ్రమింగి కార్యము సాధింపవలెను. కుంచిది. ఈపు నేంజే
యఁదగినవని యిది నాని నాకాకపనిజేయ నాస్త్రీయానతిచ్చెను. చేసెద.

(నిష్క్రమింపును.)

తృతీయ రంగము.

(సప్తాశ్వసరోవరములో కాలక్షేపము జరుగుచు కావలివారు తుమఱచి
యుండుదురు. పార్థియలు సరోవరమును గూఢవేషమునవచ్చి కురిసము
జేయుదురు.)

కళావతి.—శిలాదిత్యనిబలిమికి యొక ఊక్క- విరిగెను. ఈ కాలక్షేపముచేయు ధార్వాడరాష్ట్రీయుల లోబరచుకొని సందడిని కావలివారు గమనించని సమయమున మావెంటవచ్చిన పార్థియకలకు గొందరకు గూఢవేషములు ధరింపఁజేసి గోరక్షమున సరోవరము కులిసము జేయించితి. ఇక నిందుండి సప్తశ్వమువచ్చుట కల్గిలాయె. ఇక సాలగ్రామ మొక్కటియున్నది. అది కష్టసాధ్యము దేవతార్చనపేటికలొ యుండునది. నాకు వచ్చుటెటుల? దేవతార్చనగృహము శిలాదిత్యసార్యభామునిపడకటింటి నానుకొనియున్నది. రాత్రివేళ యీశ్రదేశము భటుసంరక్షితంబుగదా? (అలోచన నభినయించి) ఆహా తెలిసితి. మార్గము సరసితి. దేవతార్చన గృహమున కవతలవై పున నవమాలికశయ్యాగృహము. నవమాలిక ప్రాతః కాలముననే దేవీపూజ యొనర్చుటకై తనశయ్యాగృహమునుండి దేవతార్చనగృహములొనికి కవాటము కల్పించికొని యున్నదిగదా? ఇప్పుడీ నవమాలికను జేరెద. దానికి వివాహమైనది. రేపే భర్త పురంబగు బరోచీకి ప్రయాణంబుని వింటిని. నవమాలికం జేరి చిన్ననాటి చెలిమినెరపి యీ రాత్రియందే నిదురింప వసతి జేసికొని నవమాలిక నిదురించు సమయంబున సాలగ్రామంబు సాధించెద. ఇదే నవమాలికం జేరెద.

నిష్క్రమము.)

తు రీ య ర య ము.

నవమాలిక శయ్యాగృహము.

కళావతి - నవమాలిక.

నవమాలిక.—కళావతి! యెన్ని దినంబులకు వచ్చితివే. ఎన్నిమారులు మీయింటికిఁ జెప్పిపంపినను లేదు. ఊహించి రాలేదని పలుకుచుండిరట ఏయారికి బోయియుంటివి?

కళావతి.—నవమాలికా! నాపుట్టింటికిఁ బోయియుంటిని. అచటఁ గొన్ని యిక్కట్టులు వచ్చి నిలిచితిని. పిదప నాచెలినివాహంబు సాగెను. ఆసమయమునఁ బోఁగూడదని నిర్బంధించెను. యత్నము లేక నిలిచితిని.

నవమాలిక.—చెలీ ! నావివాహకాలమున నైతము నీవు రావైతివి. నిన్ను మరల జూచుభాగ్యంబు నాకున్నదియో లేదో. యని చింతించుచుంటిని కేపుర ప్రాతఃకాలంబుననే నేను నావరునివద్దకు బరోచికిఁ జోవలయును.

కళావతి.—నవమాలికా ! భాగ్యశాలినివి. పుణ్యాత్మపు వయోవంతుఁడు వరుఁడయ్యెను. శుభముగ నుండువు ఈప్రపంచంబున ననుచోలు నిర్భాగ్యురాలు పుట్టదు.

అనుబంధము 31.

సీ. కంతుని సమరూప వంతుని కాంతుని

కాంచని కాంతకుఁ గలిమియేల ।

మంతనమ్మునఁజేరి చెంతకురఁ బిల్చి

సంతన మిడలేని కాంతుఁడేల ।

కంతుకేళినిఁగాంతుఁ గఱిగించి మించని

యింతిజన్మంబేల వంతగాదె ।

ఇంతి ! నూతనవయో వంతయై ముదుసలి

కాంతుఁడుండిన వేలుకప్పమేల ?

తే. గీ. కులముశీలము వయసుఁ గూడి రూప

సంపదలమించు భర్త సుతింపఁ గలిగె

నీకు నంచని వింటిని నీరజాక్షి

భాగ్యమిటు లుండవలదె యోభాసురాంగి !

నవమాలికా. నీభాగ్యము సుతింప నెవరితరము ?

నవమాలిక.—కళావతి! నేను రేపు ప్రాతఃకాలంబుననే బరోచికిఁ బ్రయాణంబు గావలయును. నిన్ను మరలఁ జూచుభాగ్యం బున్నదియో లేదో యని చింతించు చుంటిని. దైవవశంబున నీవు వచ్చితివి. నెచ్చటి. నేడంతయు నాసరసనుండుము. చిన్నతనంబున నాడించుచున్న నాచెలికత్తె లెవరు నిచటలేరు. నీవయిన నీదినంబు నావద్దనుండుము. అటులండిన నీ భర్త కినియనా ?

కళావతి.—నవమాలికా! నాభర్తకోపపడడు. నాపుట్టింటినుండి బండువులు కొందరు వచ్చినారు. వారిని వసలివచ్చుటకు సంకోచముగ నున్నది. అయిన

నించుక యాలస్యముగ రాత్రి వచ్చెదను. నవమాలికా. నిన్నానాడు బాధించిన యాదుర్భాగండు మదనుడు కారనుండి తప్పించుకొని పోయినాడంటు. అది నిజమేనా?

నవమాలిక.—అవునమ్మా! నిజము. అది చాల నబ్బరముగ నున్నది.

కళావతి.—నెచ్చెలీ! ఆద్రోహి యెటు తప్పించుకొని పోయి యుండును.

నవమాలిక.—అది తెలియకయున్నది. కారాధికారి యనంగవర్త వచ్చి యెన్నడును లేక యాదినము కావలియుండి మదనుని దప్పించినాడని కింవదంతి యున్నది?

కళావతి.—నవమాలికా! ఆయనంగవర్త విచారించడామేనా?

నవమాలిక.—నెచ్చెలీ! తెల్లవారుసంతలో నాయనంగవర్తకు మరణము సిద్ధించి యుండెను. వాడు మంచమునకుఁ గట్టబడి యుండెనంటు.

కళావతి.—ఏమియిది! ఎంతయచ్చెరువు? ఆనంగవర్తని నెవరు చంపియుండురు?

నవమాలిక.—నెచ్చెలీ! ఆదురాత్ముడు మదనుడు చంపియుండునని జనులు సందియించెదరు. కోటకావలికాచువారనంగవర్త మఱియొకమిత్రునిఁ గూడి రాత్రి మూడవజామున వేటకైపోయెను. మరల రాలేదని పలికిరంటు. ఈ కృత్రిమాపాయం బెవరిదియో రాత్రి పట్టణంబు వదిలిపోయిన యిరువురవరో తెలియకున్నది. ఎంత వెదకించినను దొరకరఁట.

కళావతి.—అమ్మా! ఇదివైవమాయ. అదుర్భాగండు మదనుడు మరల నిన్నేమి బాధపెట్టునాగదా?

నవమాలిక.—కళావతీ! నాభర్తమందరమ్ము చేరెద. వాడు నన్నేమి చేయును?

కళావతి.—నిజము. అయినను నీప్రయాణమున నీవు భద్రముగనుండుము. నవమాలికా! ఆదుర్భాగనిపేరు తలంచినంతనే భయమయ్యెడు. ఇంత దాహము దీర్చికొని నిదురింతము.

నవమాలిక.—అదిగో! జల మా పాత్రయందే యున్నది.

కళావతి.—(పాత్రవద్దకుఁ బోయి, తాను నీరుద్రావి. మఱియొక పాత్రలోఁ గీటిలో మైకమును గలిపి.) నవమాలికా! నీకును నీరుకావలెనా?

నవమాలిక.—ఏదీ!—తెమ్ము (అని నీరుద్రావి) సఖీ! నాకేమి నిదురవచ్చునట్లున్నది నీకునెఱుకరానంబు వీనులార విని చాల కాలమాయెను. ఏదీ యొక్కింతపాడుము, గానరసంబు గ్రోలుచు నిద్రించెద.

అనుబంధము 32.

కళావతి.—(పాడుచుండగానే, నవమాలిక నిద్రించును కళావతి నవమాలికాయని యుటచి, నిద్రఁజెందినది యరసి లోనఁబ్రవేశించి సాలగ్రామము సాధించి యదాశ్చీతిగ తాఁచును బరుండును.)

(యవనిక పడును.)

పంచమరంగము.

శిలాదిత్యుని యాస్థానము.

కుంతి - సేనాధిపతి - కావలివారు - దేవతార్చన బ్రాహ్మణుఁడు . వేగుల వారు - పుష్పవతి.

శిలాదిత్యుఁడు.—అమాత్యవరులారా! సేనాధిపతులారా!

ఉ. భూరియశోఽశాలుఁడయి భూమిసమస్తము నేల; వైరులఁగి ।
బోర జయించి మించితిని బూజ్యుఁడనైతిని మేలుగాంచితిఁగి ।
గారణమేమొ రాత్రి కలఁ గంటిని మఁటలఁ జిక్కిఁనుక్కితిఁగి ।
ఘోరముగాను పట్టణము గూలెను గాలెను సర్వసంపదల్ ।

సభాస్థారులారా! నాకుఁ గలిగిన కలతీరు తెలఁచి చూచిన నదిఫలయుక్త మయినదని తోఁచెడు.

క్రోధవర్ష.—(పెడ మొగమై మీసలుదువ్వి) రాజన్యా! ఈ ఘోర నేలు రాజులకెల్ల కలలు ఫలయుతములైనవి. అయినను మియందు దేవాంశయున్నదని జను లాడుదురు. కావున మిమ్మకలలు బాధింపఁ జాలవు.

శిలాదిత్యుఁడు.—అమాత్యవరా ! నిజము. దేవాంశయుండినను నట్టిమహిమ భూలో కమునందుఁ బ్రాకృతమునజసాంగత్యంబున యీజించును.

(కావలివారు ప్రవేశింతురు. అందులో నొకఁడు ముందుపడి.)

కావలివాఁడు.—(వణఁకుచు) మహావ్రభూ! చెడితిమి, మీసేవకులము మేము చెడి తిమి. అన్నిటఁ జెడితిమి.

శిలాదిత్యుడు.—ఓరీ, భటులారా! మీకుఁ గలిగిన భయమేమి? మీకేమి చేతు
మూడెను? వెఱవక తెలుపుఁడి.

కావలివాడు.—అయ్యగారూ, నిన్నటిరాత్రి మనసరోవర తీరమున నెవరోయూ
పులఁ జంపి యాకొలనులోఁ దోసిపోయినారు.

శిలాదిత్యుడు.—(ఊచుపడి) ఏమీ, ఏమీ, సప్తాశ్వసరోవరము గోర క్తపూరమా
యెనా. ఓరీ, మీరందఱుఁ పుడెచటనుంటిరి? గాడిదెల గాచుచుంటిరే?

కావలివాడు.—దేవరా! ముట్టేమిచేసిననుసరే. నిజము పలికెదము. ఏదోయూరు
నుండి బోగమువారు వచ్చియుండిరి. చక్కగఁ బాడుచుండిరి. బాగుగ నా
డుచుండిరి. వారియాటపాటలఁ జూచుచు మైమరచితిమి. ఆకాలంబునం
దీకనియయినది.

శిలాదిత్యుడు.—ఓరీ! ఆబోగమువారెవరు? పిలుచుకొనిరందు?

కావలివాడు.—అయ్యగారూ! వారెవరైనది కనవలెనని యిదివరకుఁ దిరిగితిరిగి
వేసరి కానలేక మీపాదములు చేరితిమి.

(దేవతార్చన బ్రాహ్మణుని ప్రవేశము.)

బ్రాహ్మణుడు.—(వచ్చుచు.)

కం. ఆహా పోయెనె? కారణ

మూహాతీతంబునెఱుంగ! నొడలువడికెడికే!

దేహము నిలిచినఁ జాలును

శ్రీహరి! నన్నెటుల మనఁగఁ జెనెదో ధరపై ॥

(అందరులేచి నిలుతురు.)

శిలాదిత్యుడు —బ్రాహ్మణోత్తమా! నీదేహంబేల వడకెడు. మీకేయాపద యెవరి
నుండి వచ్చెను?

బ్రాహ్మణుడు —సార్వభౌమా! నే నేమని తెలుపుదును? నిన్నటిదినము పూజించి
పేటికయందు భద్రముగనుంపఁబడిన యాదిత్య సాలగ్రామంబు నేడు కాన
రాదు కట్టఁబడిన పేటిక కట్టినట్టే యున్నది.

శిలాదిత్యుడు —(తొవడును) గ్రహచార కాలంబిది.

ఉ పోయెను సంపదాళి చెడిపోయెను సర్వము పోయెరాజ్యమున్ ।
 బోయెను పట్టణంపుసిరి పోయెను నాబలమెల్ల నాఁహాన్ ।
 యాయువుతగ్గె మ్రగ్గితిని యాపద లగ్గలమయ్యె నగ్గి నా ।
 కాయమునిన్న గాల్యైఁ గలఁ గంటిని తత్కల మిప్పుడక్కటా ॥

బ్రాహ్మణోత్తమా ! నీవు చింతింపవలదు ! నాగ్రహచారమునకు నీవేమిసేయుదువు?

(వేగులవారి ప్రవేశము నమస్కరించి)

వేగొకడు. — దేవరాజోహారులు. సామి మేమేమని తెలుపుదుము ! మిక్కుటమున
 బలమునుంగూడి సింధునదినిదాటి యేజాతిదారయో మనదేశంబు నలు
 గడల తననేనను వ్యాపింపఁజేసి పట్టణంబులును పల్లెలను పాదుగఁడపి
 టైరులుచెడపి మనపురిమార్గముగ వచ్చుచున్నవాఁడు తెలిసినవార్తఁ దలి
 పితిమి.

శిలాదిత్యుడు. — సర్వము సమకూరినది! (నేనాధిపతినింజూచి) ప్రతాపా! నీనేన
 నెల్ల సిద్ధపరపుము! శామ్ము. కోటవాకిలి వేయింపుము సభాస్తారులారా.
 మీరందరు మీమీకుందిరంబులకుఁబోయి గురక్షితముగనుండుడి. పొండి.

(ఆదరు నిష్క్రమింతురు.)

శిలాదిత్యుడు. — (నేనకాయని యజుచును నేవకుఁడు వచ్చును) నీవువల్ల
 వేగముగఁ బుష్పావతినిటఁ దోడ్చివచ్చు.

నేవకుడు. — చిత్తము! (అనుచువెళ్లును.)

శిలాదిత్యుడు. — (స్వ ॥ X ॥) నాతిండ్రి గూర్బుఁడు షీఱంబినక్షత్రయవంశ
 ముద్ధరింపుమని వలికెను. నాచేతనై నంత సాహసంబు చేసేతి. సప్తాశ్వ సరో
 వరజలము మలినమైనను దివ్యసాగ్రామంబు పోయినను నాకాయపు
 ముగియునని వలికియుండెను. అట్టి కాలమిప్పుడు తటస్థించెను నాదేవేరి
 నిండుగర్భమున నున్నది. నలుదిక్కులు విజృంభితపులు వ్యాపించినారు.
 కావున నాదేవేరిని నెటుల నయిన రక్షింపవలెను.

(పుష్పావతి ప్రవేశము.)

పుష్పావతి. — నాథా! నన్నుఁపిలిపించిన కారణంబేమి?

శిలాదిత్యుడు = మోహనాంగీ! కారణం బతికుంకరము! నీకుఁ దెలుపరాదని యెంత యాలోచించినను నది తెలుపుట యత్యవశ్యకమై యున్నది.

పుష్పవతి. — నాథా! మీమాటలు విని నాకేమో దిగులగుచున్నది. మానసము కళ వశపడుచున్నది. అయ్యో ఆంతటి దుఃఖకరమైన కారణంబేమి పొసఁగెను.

శిలాదిత్యుడు — ప్రాణేశ్వరీ నీకది తెలుపవలెనని పిలిపించితిని. నీవు వచ్చినపిదప నీకది యెటుదెలుపుదునని సందియించితిని.

పుష్పవతి. — ప్రాణపతీ! నన్నెఁ సందేహసముద్రమునఁ గడపెదవు? ప్రమర రాజన్యకులమునఁ బుట్టినక్షత్రియాంగన నేనుగానా? విపత్తువచ్చునన్న ధైర్యము మానుదునా? నీకేల సందియంబు! దుఃఖకారణంబు దెలిపి నన్ను రక్షింపుము.

అనుబంధము ౪౩.

చ. ప్రమరకులాధిజాతనయి ప్రాణపతీ మనమందు ధైర్యమే
సమయమునందునైనఁ గడు సంకటకాలము నందునైనఁ బ్రా
ణముఁజనునట్టివేళ నయినన్ విడనేర్తునె యెంతకైన న
మ్ముమ యిది తెల్పుమావెతకు మూలకతమ్ము నమస్తమి త్తజీక॥

శిలాదిత్యుడు. — ప్రాణేశ్వరీ! నాకెంత దుఃఖముండినను దానిని నీమాటలు హరించెను? ఇక నావార నానుభూతికగ నీకుఁ దెలిపెద. వినుము. ఆర్యా! నేను గూర్యపుత్రుఁడను. పునర్భవుఁడను. గూర్బుఁడు నాకుఁ బ్రత్యక్షుఁడై యా దిత్య సౌలగ్రామమును సప్తాశ్వ మనుగుఱ్ఱమునిచ్చి వానిఁగొని వైరులసా ధింపమనెను అవి నిన్నువదలిన కొన్ని దినంబులకు నీయాముపు ముగియు నని పలికెను. ఆదివ్యసామర్థ్యంబుననే నిన్నిదినంబులు శత్రుభీకరుడనై రాజ్యపాలితి. నేఁ దవీరెడును కానరావు. విజౌతిశాత్రులు మాపురిపై దండెత్తిరి ఈవార నీకుఁ దెలుపఁజాలక వదలఁజాలక కష్టపడి తెలిపితిని.

పుష్పవతి. — హా నాథా! మీరుకష్టవార్తయని పలికినపుడు శారీరకష్టము నాకగునని మీరుచింతించుచున్నారని ధైర్యమునఁబలికితిని. ప్రాణేశ్వరా! మీప్రాణమునకే ధయకుగునపుడు నేనుండనేల? మిమువదలి నేనిం దనుభవించునదేమి యున్నది. మీరులేని నాకీశ్వర మతిభారముకాదా?

కం. పతిభూషణమ్మ ప్రాణము

పతియె నమస్తమ్మ టీతని భార్యకు నెచటకో

పతిలేని సతికి నెందును

గతిలేదను శాస్త్రవిధులు కల్గలే చెపుమా ?

నాథా! ఇంకమిమువదలి యొకగడియయైన నుండను ఉండగోరను. ఉండఁ జాలను మీరుపోవుగతియ నాగతి.

శిలాదిత్యుడు.—మోహనాంగీ! నీపతిభక్తికి నేఁ గడుమెచ్చితి. నేను శాత్రువులవైయు ధమునకుఁ జోవలయును. పోవకతప్పదు. పోవ నేని ఊత్రియకులమునకే యపయశ స్సు వచ్చును. నేను ప్రాణంబున మరలివత్తుననునది సందేహము.

పుష్పవతి.—నాథా! ఆహటలాడి నన్నేల కలచెదవు. నీవు మరణమునకుఁజోయిన నే నేల యింటయుండవలెను! శస్త్రశిక్షనాకును చిన్నతనంబున నయినది. ఇంక యుద్ధంబున నినుఁజంపినవైరి ననుఁజంపకవగునా? ఇరువురిప్రాప్తియు మెకటయును సీకంఠంబుఁడ్రంచు కృపాణధారకు నాకంఠంబుఁ డెంచునపుడు వాఁడెతగ్గునా? నీకుఁడగులు శరవారములలో మెకటియైనను నాకుఁడగలవా? నేనును యుద్ధంబునకువచ్చెద.

శిలాదిత్య.—నాతీ! నీవీరిని బలికిన నాగతియేమి? పూర్ణగర్భంబుదాల్చి పోరొనర్ప గలవా? ఇదియ పూర్వముగదా? భారముగు గర్భము సరించి శరీరముమోయు టకు కష్టమగున పుడు యుద్ధమున నేటునిల్చుచు?

పుష్పవతి.—నాథా గర్భము స్త్రీలకు బరువగునా? తేలికనిచ్చును కావున నిను వెంబడించి యుద్ధమొనరింతును

శిలాదిత్య.—ప్రాణసతి! సూర్యుడు నాఁడు సాక్షాత్కరించి టీతించు ఊత్రియకు లంబు నుద్ధరింపుమని నాకాజ్ఞయిడెను. కావున నీగర్భమున పీఠక్షత్రియ పుత్రుఁడుఁబ్బవించును. పీనినుండి కులము నిలుచును. కావున నీవు నాహితంబు వినుము. మానగిరంబులోనుండి మలయ పర్వతములోని గుహవరకు బహుకా లముక్రిందట నేనే మెకగురంగమును రహస్యముగ చేయించినాను నీవు ప్రాణజడంబుగ నమ్మినయొకచెలిని నీవెంటగొని యాగోహలోనుండుము యుద్ధ మున వైరులజయించితి నేని నినుఁగలనెద. కాదేని నీవెటులయిన చంద్రగిరిఁ జేరి పుట్టినయింటిలోఁ దాబునిరక్షించుచు గురక్షితంబుగ నుండుము. అదా

లుడు పెద్దయై భుజపరాక్రమంబున దేశముసాధించి రాజ్యమేలు. నీవు వీరహత వయ్యెదవు.

పుష్పవతి.—ముసాహరా ! నీమాటకు నేబదులిడసాగిన నీమానసంబున నీవేమి తెలియుదువోయని భీతిల్లిదెను. ప్రాణనాథా ! ఈభరతఖండ మఖండముగ నేలి సార్వభౌమపదవి నందిననీకు నేభార్యనై యొకపర్వతగుహలో నేకాంగిక నివసించగ నాకునమోపదుగదా ? ఇట్టిమనగర్భంబున బుట్టినపట్టి యెట్లుగుట్టలో నివసించనర్హుడగును. నా పుట్టినంతికి నేనేమిమిడుకొని పోదును.

నీ. పుట్టుపోతినిమోము బోరామిగనిసమ్మ
దాశ్రువులార్చితోయకటనీపు।
బుడకనుదొడపయి నిడికొని శిరమును
ముద్గాడితోనీపు ముదముగాను।
విద్యలుగఱపుచు వినయమున నేర్పుచు
బుద్ధులుదెలిపితో పూజ్యముగను।
సుతునకుఁబరిణయ మతిహితముగఁజేసి
కన్నులఁజూచితో చెన్నుమిగుల॥

గీ. తనయునింగని తనరారి తనివెఁజెందు
భాగ్యమివందవైతీవి ప్రాణనాథ
నిట్టలిలుపునఁగూలెడి నట్టివార్త
వినుచు నేనెటు లీభువి మనుదునయ్యె॥

హా ! ప్రాణనాథా ! నాప్రాణంబులు పోవకనిలిపింపి. ఆయ్యో ! నే నేమి నేయుదు ?

శిలాదిత్య.—(కన్నీరుతుడుచుచు) నాతీ ! ఏమి ఈరివిభీతవైతివి. కష్టకాలమున ధైర్యముననిచో ధైర్యముచాలు కాలంబు మఱియెద్ది ?

చ. వినవె సతీమణీ నలుగు వీగునువిత్తము గోలుపోయి కా,
ననమునవారమన్వదలి నాతియరణ్యములోన కష్టముల్।

గని సుఖముం దెనంత్యమునఁ గానవెచంద్రమతీ చరిత్రముకొ.

ఘనమతినీవుఁడై ర్యమునుగాంచును నిష్టములోర్చుమామదికొ ॥

ప్రాణప్రియా! నాహితంబునుము. నామనంతనమ్మునింపుము. నాకులముధరింపుము. క్షుద్రియకులమ్ము నిలుపుము. వీరహంతపు నీవని విగ్రహిని బ్రభ్యాతి నెఱపుము. పుష్పవతి. — నాథా ! నీయానందమీరదు.

శిలాదిత్య. — అటులైన ప్రయాణమ్ముగమ్ము. ఈరాత్రియే వెడలవలెను.

(నిష్క్రమము.)

పంచనూంకము - ప్రథమరంగము.

మదనుఁడు ॥ కళానంతుఁడు,

కుదనుఁడు — కళావతి.

కళావంతుఁడు. — ఏమియిది! కళావతీయని పిలిచెదవు? వేషమునకుఁదగిన భాషయుం
డవలెననునది మఱియెవరి యా? నన్నీయరివర్గమున నగడుపఱచెదవా?

కుదనుఁడు. — నిజము. మఱియెవరి. ఈరీతిబుద్ధిచెప్పి నన్నాచరింతువనికదా నిన్ను
శ్రయించితి. కళావంతా! యనవమాలిక తనవరునిఁగూడుటకై బోవీపురి
నిన్నగదావెల్లినది?

కళావంతుఁడు. — నిజము! నిన్ననే వెల్లెనది. నీకేలదానిజోలి?

కుదనుఁడు — కళావతి. కాదు. కాదు (అని వెంటలు వాయించికొని) కళావంతా.

చ. నలచినయిందెనొక వదలవచ్చునె? శిష్యమే? పౌరుషమ్ముమే!

నలవడియుండుయోవన ధనాడ్యునకెన్నటికైన? నెన్నియో!

కలఁతలఁబెట్టికాటి మలకాని బెట్టి కలంచినట్టి యా

చెలువనునేరు వీడుదు నె చేతికిఁజిక్కినవేళ; నెచ్చెలీ ॥

నెచ్చెలీ! అట్టిచెలువచేతఁజిక్కినపుడు వదలి నేని పౌరుషంబునకది కొఱంత
కదా! అట్టివేళ నన్నుగని నీచేతుండవు? కావున. నేనిపుడే కొంతబలంబుగొని
యానవమాలిక వెంటఁబోవువారినిఁ బరిహస్యి యానవమాలికనుబట్టి నాయభీప్సితంబు
నెఱవేర్చుకొనియద.

కళావంతుడు. — సఖా! నీకుతము నాకుసమ్యతముకాదు. ఆనవమాలిక పతివ్రత. పతి వ్రతలవ్రతభంగంబుచేయ సమకట్టినవాడు చెడునని పురాణకథ లనేక ము లున్నవికదా. ఆ గాథల నేనుదువనేల? ఆనవమాలిక నాయనంగుంజెలి కత్తె. నాబలె నదియును మానసచాంచల్యముగలదేమాయని పరిశీంచుటకునై ప్రారంభమున నీకుండొడ్పడితి. ఆసతి నిజముగఁ బతివ్రతయని నే నిపుడు నిర్ధరించితి. నీ వాయువతిని బలాత్కరించితివేని ప్రాణంబులుత్యజించునుగాని నీవశపడదు. కావున నీవిట్టిపని వదలి కోటను ముట్టడించువారికిఁ దోడ్పడు చుండుము.

అనుబంధము 34.

కుదనుడు. — (ఇంచుకయాలోచించి) నెచ్చెలీ! నీహితము నీతియతము. అయిన నానవమాలికపై నాకుఁగలక్రోధాగ్ని దానినిఁ జూచి హియొనర్చి 'నిన్నుక రుణించి వదలితిని. లేదేని నిన్ను భంగపఱచుచుంటిని' యెకనెక్కెములాడక యున్నఁ జిల్లాఱిదు. దానికై నను నీవుసమ్యతింతువని నిన్నుఁ బతిమాలివేడి కొనియెద. నెచ్చెలీ! నీచెలిమినిండార ననుఁ గరుణించి యంతపనిఁజేయ నను గ్రహించుము. హెచ్చుపనికిఁ బోను. నీయాన నీపాదమాన.

అనుబంధము 35.

కళావంతుడు. — కుదనా! నీయిష్టానుసారంబొనర్చుము. ఆపతివ్రతను వంగించుట తప్పఁ బరిభవంప వ్రయత్నింపని నాచేతిపైచేయిది బాసజేసినఁ జాలు. నేనప్యైద.

కుదనుడు. — మోహనాంగీ - (కాదు) నెచ్చెలీ. ఇదిగోబాసఁజేసెద. (అనుచుకేలుపై చేయిది బాసయొనర్చి) నెచ్చెలీ! నీవుహెచ్చరికగనుండి యిచ్చటివసులు నెఱ వేర్చుము. ఈ యుద్ధము దినములలోముగియనది కాదు. సంవత్సరములకొ లది కోటముట్టడితప్పదు. రెండుదినములలో నేను మరలివచ్చి నిన్నుఁగూడెద. పోయివత్తునా?

కళావతి. — సఖా! డేనుముగఁబోయిరమ్ము. బాసమఱవకుము. నాకునుఁగార్యంబు న్నది. పోయెద. (అనుచు రంగము వదలివెనుక దాచికొని యుండును.)

అనుబంధము 36.

(నలుదిక్కులుజూచి) సారసనయనలయెదుటఁ జేసినబాసలు వానిగనిలుచునా? అంచయానలఁ గూడువేరే మంచనగుటికట్లుకట్టుకు నిలుచునా? మంచిది, నేఁబోయి నాకార్యంబు సాదించుకొనియెద (అనుచు నిష్క్రమించును.)

కళావంతుడు.—(నవ్వుచుఁప్రవేశించి) సీతదుపడతులయెడఁ గట్టుకునిలుచువాఁడు కా
డని నాకుఁదెలియును. వీనిగట్టు నే నెఱింగినదానను. వాఁడువీఁడన నేల. పుడ
మిలో గాకునులెల్లరు కల్లలాడువారే? ‘కామికినిలువెల్లకల్ల’ యనిపెద్దలా
డుదురుగదా? విటులకు సత్యములేదు. వేత్యకు నియమములేదను ‘లోకోక్తి
లేదా? మగవానికృత్యములు సందునుడిపూయలుగదా? తరుణులమై నీరు
లయరులంబడినతరుణుఁడు మరునిశరములకుఁజిక్కి మద మెక్కి నాకిచ్చిన
బాసపై మనముంచునా? పంపదు మనసచంచల్యముగలవాఁడు కావు
ననే నెటులనయినఁ బ్రయత్నించి యాపవిత్రతమానంబుఁ గాపాడవలెను.
వీనియెడల నాసాహసమిం దుక మూపవలెను.

కానిట్లు. ప్రయత్నించెద. పోయివచ్చెద.

అనుబంధము 37.

(నిష్క్రమము.)

ద్వితీయఁ గ ము.

కొండదారి.

(నవమాలిక మేనాలలో గూర్చుని భటులు వెంటడించుచుండ చువనుఁడును వాని
నేనయును డాఁగి వారిని ముట్టడించి నవమాలికభటులను బలుగిడఁ జేసి మేనావారినిఁ
జూలి మేనాలలో నున్ననవమాలికనుఁ జూచి.)

మద.—నీ. మెఱుఁగారుతోలుకరి మెఱుగులగుమిచాయ

నిరసింప వెలిరావె నీరజాక్షి!

పసిఁడినీటను బలుబలుమాఱుఁ బులుగడి

గినమోహనాస్త్రమా కనులఁ గనవె!

భావజూడిమమా బంగరురూపమా

మ్రోలను నిలుపుమా ముద్దు లిమ్మ!

మదనమోహనమంత్రమహిమమా గానుమా

మదనుని ననురాగహృదయు సదయు

గీ. మదనకేళినిఁ గూడమా మగునికొమ్మ
కలికిపలుకులుపలుకు బంగారుబొమ్మ
చెఱుకువిలువ నిహంగరును జెలుపునిమ్మ
ఏలసిగ్గుఁగ మోహమా యేలుకొమ్మ॥

నవమాలికా! దైవవశమున నీవు నావశవైతివి. మారమహిమ శక్తుననేను నీవకుఁ దైతిని. మరుఁడు నన్ను బలాత్కరించుచున్నవాఁడు కావున నిన్ను నే బలాత్కరింపక తీరదు. అలస్యమేల. ఇది నీనాటివనస్థముగాదు. యీలవేసి భటుల బిలుచుటకు? ఇప్పుడు నీ నీలవేసివంచబానిసబలముల్ల రావించెదను చంచలాక్షి వంచనకు సమయము కాదది. కాననమునఁ దక్కినదానవు విస వారిక్కడలేరు. కానివారికి దక్కినావు నీవు. కాముబారికి స్రుక్తి నాను నేను కావున నిన్ను వదలను. నీవురుఘండన నీక నేనేను.

నవమాలిక.—(కోపమునఁగట్టుటనలేచి) అభిమానమా : ఏమిమఱలాడెదవు?

మ॥ పలువా! పల్కుకు మిట్టిపల్కు లేక నాప్రాణానమానంబు హీన నలమాడ్కికొ దృఢియింపఁ గోరుదును యేనాడైన నెవ్వనిచే! నలయింపకొ బడియైన! దర్బలలు స్త్రీలంచెన్ని యీరీతిగా! గలత లెట్టఁగ నొ నె హీనమతి! యీగర్వంబు నీ కేటికి॥

ఓ రాగాంధా! నాసరసకు రాను. మరారు మిని రాకేందువదనల బలాత్కరించితి వేని నీ కగుదందన దైవం బెఱుంగు. మార మఱుగుము. సగర్వ ముడుగుము. మదనుఁడు.—ఓ! మితూరి. నీసక్తులఁ గోరి రలక వేరెంత నని తలక్రావ్వి మాట లాడుదువా? మేలెన్నినవానికిఁ గిడిని యీ కాళమునకుఁ దగినలాకోక్తి కలిగినది. మంచిది. నీకెవరు దిక్కి మించెద. (అనుచుఁజేతులుబట్టి) నవమాలికా! ఈసమీపమున నుక యీతియును (అనియాయుచ్చుచుండగ.)

నవమాలిక.—(చేతులు విడిపించుకొని వయ్యపలఁనుండి బాతుఁడిన) ఓరి! నీవుకుగ వాడ వైతివేని యేదీ! నాసరసకు రమ్మ. జూచెద. నీ ప్రాణంబులు దీని లోకోపకారంబుఁ గావించెద ముందర నడుగుము.

మదనుఁడు.—(దూరమునకువచ్చి) దీనినిబట్టి యూబాతు వదలంపవలెను. (అనుచు నీలవేయును. భటులిరువురు ప్రవేశించురు) ఓరి. భటులారా! మీ రానారిని బట్టి నావెంటఁగొనిరండు. (భటులు నవమాలికవద్దవచ్చుచుండ.)

కళావతి.—(కత్తింబూని ప్రవేశించును) ఈ నాచెలికత్తెను బట్టుభటులెవరో ధైర్యమున రానిమ్ము. వారి కంతములుసొచ్చి రక్తముచే గాలువలుపాటించెద. (భటులు వటుగిడుదురు) సభా! నవమాలికా! వెఱవకుము; నీపాతివ్రత్యమున కేభంగమును గలుగదు. (మేనమాయవారినిం బిలిచి) ఓరి! మీరింక శురక్షితముగఁ బొందు. నవమాలికా! మేనాలోఁ గూర్చుని నీవురిజేరుము. నీకింకేభంగమును లేదు. పోయిరమ్ము. ఈమఁకుండు నాతో యేకదన మొనర్చునా చూచెద. నన్ను మఱవకుము. నీదారి కెవ రద్దవడియెవరోచూచెద.

నవమాలిక.—సభా! నీయుపకారంబు నే మనినంతవరకును మఱవను. పోయి వచ్చెద.

కళావతి.—చెలీ! పోయిరమ్ము.

(నవమాలిక నిష్క్రమము.)

కళావతి.—మదనా! ఏమి మానము వశించెతివి? ఆనవమాలికతో మాట లాడి యలసితివి కాఁబోలు.

మదన.—సభా! నవమాలికతో మాట లేవ రాడిరి? దానింబట్టింప భటులం బిలిచితి. అంతలో నీవు వచ్చితివి.

కళావతి.—సుందరాంగా! నెనే బ్రత్యక్షముగఁ చూచినవిషయములో నీవిన్ని యబద్ధము లాడితివే? నిన్నేమిసేయవలెను?

మదన.—సుందరాంగీ! నీవెపు డిచటికి వచ్చితివి?

కళావతి.—మూహనాంగా! నీకంఠ మున్నేయిచటికి వచ్చి నీవెనుకనే చెట్టుమీఁద గున నుంటిని. నీవు నవమాలికను చర్చించుట వింటిని. చేయిబట్టి యాడ్చినది కంటిని.

మదనుండు.—నాతో! నాతప్పు తమింపుము. ఆనవమాలికను జూచినతోడన నీకు నే నిచ్చినబాస మఱచితిని

కళావతి.—నాథా! ఆటుమరచుట సహజము. నీవు కామాంధుడవై బాస మఱచువలి కదాసీవెంటనే నీకుఁ దెలియనటుల వచ్చితి.

అనుబంధము 38.

మదనుండు.—ప్రాణప్రియా! నీ వేమైన ననుము. ఎంతైన దిట్టుము. నేఁ జేసినది తప్పు. ఆదిగో తప్పని నీకు మ్రొక్కెద. దాసరితప్పు దండముతో సరి.

కళావతి. —మోహనా ! డమించితి. విశేష కార్యము లున్నవి. నేనను గూడి కోటను ముట్టడింపవలెను. పోవుదము.

(నిష్క్రమము.)

తృ తీ య ర ం గ ము.

(పార్థివనేన బలభి పురికోటను ముట్టడించియుండును.)

పార్థివుడు. —మదనా ! ఎన్ని సంవత్సరము లిటుకోటను ముట్టడింపవలెను. ఎన్ని దినంబులు మన మీరీతి బాధపడు చుండవలెను. ఆహారపదార్థంబు లన్ని యును వ్రయపడెను. దేశములు కొల్లకొట్టుచు మన మెన్ని దినంబులు బ్రదుక గలము. కోటను సాధించుమార్గము నాకుఁ దోచక యున్నది.

మదనుడు. —జనపాలా ! నాకును గట్టమని తోచెడు. లో నున్ననాతండ్రి క్రోధ వర్తకుంత్రము పాజీనటుల లేదు. (ఒకవిధమైనయీల కోటపైనుండివచ్చును)

కళావతి. —మదనా ! శబ్దము చేయకు. ఇంచుక నిలుపుము. నేడమావాస్యగదా. రాత్రిఁగీతటి దట్టమైనది. ఆయీలవచ్చిన తలమునకు నేఁ జోయి వచ్చెద.

(కళావతిపోవును.)

పార్థివ. —మదనా ! ఈకళావంతు డీలలు విని యాశబ్దము వచ్చినస్థలమునకుఁజోయి వచ్చెదనని వెళ్లెను. అది యేమి సంకేతము ?

మదనుడు. —భూపాలా ! నాకును చెలియదు. ఈకళావంతుఁ డతిసాహసీ. ఇతని బుద్ధిశలత యస్పద్యశము. మారాలోచనపరుఁడు. అతనిమార్గ మిట్టిదని యెఱింగినవా రెవరును లేరు ?

(కళా వ తి ప్ర వేశ ము.)

కళావతి. —భూపాలా ! కోటపై నఁ గ్రోధవర్త యున్నవాఁడు. ఇంతకాలము తనకుఁ దగినసమయము దొరకదాయె నంట. నేఁడు దొరకినది. ఒకగంటకాలములో భుజపరాక్రమశాలు రగుభటులు సూర్యురు వచ్చినచో వారిని నూలుబగ్గవు నిచ్చెనగుండ వైకిఁ జేర్పవచ్చు ననియును పిదప కోటవాకిలితీయవచ్చు నని యును పలికెను. అట్టివిక్రమవంతులభటుల నిచ్చిన వారిం గూడి నేఁ జోయి కార్యముసాధించెద.

పార్థివక. —కళావంతా ! నీసాహసము నే నే మనికొనియాడుదు. ఇదిగో నా
భటు లెల్లరు నీవశవర్తులు. కార్యము సాధింపుము.

మదనుడు. —నీవెంట నేనును వచ్చెద.

కళావతి. —ఏలవలదు ! ఎచ్చటికిఁ బోవుదు మన్నను వెంట నంటుదువు. ఇచట నే
యిండి వాకిలి తెఱచినపుడు లోపలికి దూరుము. ఇదికోటయెక్కు వని,
బోటులఁ జిక్కించుమాట కాదు.

(అనిభటులతో కోటక్రిందనిలచి ఈలవేయును. పైనుండి నూలునిచ్చిన వడ్డు
ను. దాని నెక్కికోట ప్రవేశించి వాకిలి దెరచి విజయమును బొందుదురు.)

పార్థివక. —నుమతీ ! మనకార్యం బెల్ల నెరవేరెను. రాజ్యదిభవం బెల్లఁ గొల్ల
బెట్టి యీపురి దహింప జేయుము. ఇకముందు జరుగఁదగినపని యేమి ?

(నిష్క్రమము.)

చ తు ర్థ ర ం గ ము.

మదనుడు-కళావతి-రాజపురోహితుడు.

మదనుడు. —సుందరీ ! నేఁ దలంచినది యొకటి యాయెను. దైవము దలంచినది.
యొకటి యాయెను. విధిమాయ లివి గదా !

ఉ. ఇంతిరొ, నేఁ దలంచినది యెల్లను మంటలఁ గాలిపోయె-జె
ల్వంతయుఁ బోయె నీపురికి నక్కట నైభవ మెల్లఁ బోయె గో
రంతయు నైన స పు యహఁ యిట నిల్వక పోయె నేమియో ?
వంతగ నున్న దీపధము ! వీటికి నగ్గి దవిల్చి రెవ్వరో ?

మోహనాంగీ ! ఇది యేమా విచిత్రముగ నున్నది. మనసేన నంతయును విచా
రించితి. పురికి నగ్గి తా మెవరును పవల్ప మని యేకవాక్యతగఁ బలుకు చున్నవారు.
పురిజనులు నైతము తమకుఁ దెలియదని వలికిరి. ఇదియేమి దైవమాయ.

కళావతి —మోహనాంగా ! శిలాదిత్యుఁడు తనకుఁ గాని పురియుండ నేల యని యీ
పనిఁ జేసియుండునా ?

కుదనుడు — సుందరి! అశిలాదిత్యున కంతటియవకాశమే యుండలేదు. పార్థివ సేనం గూడి యతనినిఁ బట్టి సంహరించినపుడు పట్టణమున కెట్టియాపదయు నుండలేదు పిదపఁగదా చునము నిలుచుటకుఁ గూడస్థళము లేక నలుదిక్కుల నుండి కుంటలు విన్నన కెఁగఁ బాటుచు వ్యాపించెను. జనులెల్లరు బరుగిడిరి. ఆహా! యెంతటి విభవమున మించినపురిని దైన మొక్కడియలో నెంతటి హీన పశకు దించెను.

(వేదశర్మ ప్రవేశము.)

వేదశర్మ. — సీ॥ భూరిభాసురమహాభూరి సౌధంబులు

గూలెను ఘహ్నిచేఁ గాలి యకట॥

వరవజ్రమణి చిత్రతర రాజనగరము

చిత్రభానునిచేతఁ జిక్కి కాలె॥

నిర్మలస్కటి కాశ్యనిర్మితస్తంభోప

చాలితనద్గముల్ పాడుగలసె॥

ఆయతరశ్మ భాగాయతనంబులు

ఆశ్రయాశునకు నాహార మాయె॥

తే॥ గీ॥ దైవవరమున మించిన భూభ్రుండు

దైవగతిఁ జెందె వీడెల్ల దిగ్గమయ్యె

రాజపూరితుఁ డగునేను చేజు వీడి

యెందుఁ బోవుదు దైవమా మేరిగతియె

ఆహా! చంద్రభానుకుల బ పాలితంబుగాని యిప్పుని బృహదాభిమనిఁ గూడు నని పెద్దలనుండి వచ్చిన మాటగ నుండెను. అది సార్థక మయ్యెను నే నిపుడె వారినిఁ జేరుదు. నాబిడ్డ కమలావతి యారాజభార్య యగు పుష్పవతినిఁ జేరినది. రాజు నకుఁ బుత్రుఁడు గలిగె ననియును యా పుత్రుఁడు గుహలోఁ బుట్టెను కావునగుహయందు నాకు మిడిరని నానందన లెలిపెను వా రెవరు నున్నవారో నే నెటు లెఱుంగ గలను ఏమి చేయుదు. ఏగుహ దూఱుదు

(మదనుడు - శిలావతియుందరికి వచ్చి.)

కుదనుడు. — బ్రాహ్మణోత్తమా! వందనములు.

వేదశర్మ:—అయ్యా! నీ వెవడవు ?

కుదనుడు:—ధరణీసురోత్తమా ! నేను కుదనుడను. కుంత్రి పుత్రుడను,

వేదశర్మ:—ఏమి ! కుదనుడానివు. ఏంత హరిపోయినావు. కుదవా ! కారనుండి తప్పించుకొని పోయి యిన్ని విపత్తు లీపురికిఁ దెచ్చినవాడవు నివని జనులాడుదురు. నిజమేనా ?

కుదనుడు:—భూదేవా ! ఆమాట లిప్పుడేల ? కర్తానుసారంబైనది. గతిమునకు వెతఁ జెంద నేల ? మీరు పుష్పావతి కొమారుఁడు గుహుఁ డున్నాడని పలవరించుచుంటిరే ? ఆగుహు డెందున్నవాఁడు ?

వేదశర్మ:—కుదవా ! నన్నుఁ జంపుము. లక్షలకొలదిఁను లివ్వరిని నిన్నరాత్రి లయమైరి. ముప్పదివేలు కుటుంబపువారు మాదోరుదేశంబుఁ జేరి, ఇందరి నీరితి హింసించినపాతకి నన్నును హింసించుము. నే నారహస్యముఁ దెలుపను.

కుదనుడు:—బ్రాహ్మణోత్తమా : వశ్యాత్పాతప్రుడయి నాయాము వెల్ల ట్టిణమైనది. నీమాటలపోటుచే నన్నెల చంపెదవు. ఇంతటియఁ ఘోర మగు నని నేఁ గల నైనఁ దలంప నైతిని. వివిధమున నైనను నాపురి సురక్షితముగ నేఁ జేర యత్నించితినిగాని వేరొకటి కాదు. నిన్నటిరాత్రి పక్కచేఁ బురికాటుటకు గారణము ద్రేవమే గాని వేరొకరు కారు. యరు లీదేశం బులు నిండిరి. నిజము, యనను నానుండి రాజున కింతటివిపత్తువచ్చెనే యని కుండుచున్నవాఁడను. ఈ యపకృతిని యారాజపుత్రున కెద్ది యైన సుపకృతి యొసర్చి దీర్చికొనఁ ద్రుకరణశుద్ధిగ నేఁ జలంబు. దీనికి నీచరణసాక్షి. (అనుచు నకుసగ్గరించును)

కలావతి:—అయ్యా! బ్రాహ్మణోత్తమా ! నాపుట్టింటినుండి యిప్పుడే వచ్చితిని. ఈపురి పాడుపడినది చూచితిని. ఏమిచేయుదునని చింతిల్లు చున్నదా నను. నాపతి యేగతిఁ జెందెనా గదా? ఛాందసపువృద్ధ డ్దత్రియుఁ డతఁడని మీకుఁ దలియునుగదా. నాచెలి పుష్పావతి యేగతి నందెనా గదా! ఆమెనైనఁ గూడవలె ననిన నామె యెచట నున్నదియో తెలియకున్నది. ఏమియుఁ దోచదు. మీరుదప్ప నను రక్షించువారు మరియెవరును లేరు.

బిల్లులు కొందఱువచ్చి.

భిల్లనాయకుడు:—అయ్యా ! మీరెవరు ? శిలాదిత్య మహారాజు పురి నున్నవాడా?

మదనుడు:—ఓరీ ! మీరెవరు ? శిలాదిత్యుడు బలభిపురములోగూడి కాలిపోయెను.
ఉరుపాదాయెను.

భిల్లనాయకుడు:—హా : హా ! చెడితిమి. మా కింకరాజెవరు ? అరాజకమై ఈ పురి
పాడుపడెనగదా ? ముందుభిల్లలను బాలించరాజెవడు ?

వేదశర్మ:—భిల్లనాయకా ! మీదేశ శులుహుండలీకుఁ డేమాయెను !

భిల్లనాయకుడు:—అయ్యా : నిన్నటిదినంబున నే దైవగతిఁ జెందెను.

వేదశర్మ:—ఏమిది దైవమాయ.

మదనుడు:—బ్రాహ్మణోత్తమా ! మనరాజు కుమారునకు నుపకారంబు నేయుటకు
దైవమయి మాకు సాహాయ్య మొనరించి నాడు. మీరేల దానిని రహస్య
ముగనుంచి చేతఁ జిక్కినదానిని జెఱవఁ జూతురు. (భిల్లనాయకునిం
జూచి) భిల్లనాయకా ! శిలాదిత్యుని పుత్రుడు నున్నవాడు. ఆమహనీయుని
పుత్రుని మేము పిలుచుకొని వచ్చెదము. ఆ బాలనకుఁ బట్టంబుగట్టి రాజ్య
మేలింప మీరు సమ్మతించుదురా ?

భిల్లనాయక:—అయ్యా ! ఆతనిరాజ్య మతఁడేలుటకు మా సమ్మతియేల ? ఆ బాలుఁడు
మారాజ్య మేలునంతటి ఛాగ్యము కలుగునే ?

మదనుడు:—అటులైన మీరు వెడలి నగర మలంకరింపుడు. రెండు దినములలో
నా బాలునిఁ బిలిచికొని వత్తుము.

భిల్లనాయకుడు:—మంకిగయ్యా ! మేము పోయి వత్తుము. మీరాజు కుమారునిఁ
పిలిచికొని త్వరలో రండు. రాజ్య మరాజకమైనది.

(భిల్లనాయకు నిష్క్రమము.)

మదనుడు:—బ్రాహ్మణోత్తమా ! ఆ బాలుఁడుండుచోటు నీవిపుడు తెలుపకతప్పదు.
తెలుపవలెను.

వేదశర్మ:—మదనా ! నీ కారహాస్యము దెలుప సందియ మగుచున్నది. ఈ శ్రీకుం
పటి దేశమునకుఁ బెచ్చి పెట్టెదవో యని భీతియయ్యెడు. దుర్మార్గప్రవర్తన
యలవాటుగఁగల వానిమాట నమ్ముట కష్టము

కళావతి:—చిత్రవరా ! నిజమాడితివి. ఇట్టివారు దాముచేసినబాస వానిగఁబాటించరు.

కువసుండు:—ఏమీ. నే నంతటి నమ్మకశ్రోహినా ! నాశ్రతిజ్ఞునినుండి.

సీ॥ కల్ల నేఁ బలికినఁ గాలపాశము నాదు

కంఠము దెంచునీ కరుణవదలి॥

కల్ల నేఁ బలికినఁ గాలకూట విషంబు

మేనెల్ల వ్యాపించి మ్రింగనిమ్ము॥

కల్ల నేఁ బలికినఁ గాలానలజ్వాల

లెల్ల నామే నంటి యేర్పనిమ్ము॥

కల్ల నేఁ బలికినఁ గాఱకంఠశూలమ్ము

కాయమెల్లను గ్రుచ్చి కలవఁ నిమ్ము॥

గీ॥ కల్ల గాదిది నాయాన కన్నతల్లి

యాన భూదేవ నీయాన యాదిదేవు

నాన నమ్ముమ తప్పితి నేని ఘోర

నిరయభా జనుడగుదునే నిలుతు పెతను॥

వేదశత్రు:—అటులైన మనమందరము పోయి గుహుని పిలుచుకొని పోయి క్షమాండలి
రాజధాని రాజుగ నేర్పరుతుము.

గుహనిపట్టాభిషేకము,

స మా త్ర ము.

(Appendix)—అనుబంధము.

అనుబంధము 1.

మూండు రాగము—ఆదితాళము.

సూత్రము:—శ్రీదేవా మహాదేవా భావమ్ముననిను సదా సంస్కరింతూ॥ పల్లవి॥

ఘనని నిన్ను మనమునందు దినదినము నే సదా
నయభయముల విసుతలజేతూ కనునను కరుణా॥ శ్రీ॥ అ॥
కాలకాలముల నిన్ను కలుషహరా కృపబ్రోవా
వేడెడము నిరతమ్ము కనుమము
దురితహరా ధరణివరా భావమ్మున నిను॥ శ్రీ॥

౧॥

అనుబంధము 2

హిందూస్తానీతోడిరాగము—రూపకతాళము.

సూత్రము:—వెసనాము తాళ స్వేదగుభాతలంబునందు నిల్వను॥

బరువాయనాతినువెల్లను ధరణీని నేమననిగతి॥

తరమెరతండ్ర నైపాజాలను॥

పతిలేనిదీనతి యంచును షీతిలోననన్ను మారగ

అణిపిన నైతనూపం బొలను॥

౧॥

అనుబంధము 3.

ధన్యాసిరాగము—ఆదితాళము.

సూత్రము:—చింతలోనడిక్కిను స్వాంతమెల్లనేడయో పలిపిన నైతిని

గతిచెడినిల్పితి వితయయే బ్రదుకిటు వెతలాయె॥ నిత॥

ననుగాంచుకాంతలు గనుమారు రోతగా

ఘనమాయ వెసనము మనలేనూ నేను॥

౧॥

౨

అనుబంధము 4.

మాళవరాగము—ఆదితాళము.

శుభగ:—నిన్ను వేడెదా దేవాధి దేవ వందనంబునీకు దీనజనావనా ||
 గతి కాననీ కాంతనన్న గాంచి కరుణానునన్ను కాపుకుయ్యదేవ||
 మనియుండలేను మానహీన గాను మహిమాతిశయా
 మానితంబుగా మహిలోన నేటుబ్రోచి మన్నించుమికా -
 మహిలోన నేను మనియుండజాల మానితంబు
 గాను బ్రోపుకుయ్య దేవ||

అనుబంధము 5.

రాగము—తాళము.

సూర్య:—అశికులాల కాకను వలదికచింత వినుమా
 జాలిమాలి కాములేళి కలయును మేరమార
 భూరిధీర ముదమున ||అ|| ౧||
 భాను నీ భయము వదలును యికను
 జాలిమాలి కాములేళి కలయును
 మేరమీర భూరిధీర ముదమున|| ౨||

అనుబంధము 6.

మోహనరాగము—రూపక తాళము.

సూర్య:—కోమలాంగి కరుణ గాంచుమా
 కోరుకోర్కె లెల్లదీరు కోమలినను కరుణగనును ||కోమ|| ౧||
 కాంతకొమ్మెక్కెద చెంతను జేరును సంతసమందును ||కోమ|| ౨||
 చేడియ నేడికమారుని ప్రతమును సలువకవదలను ||కోమ|| ౩||
 మూడగునిమిసములైనను నిన్నునె గూడకవదలను ||కోమ|| ౪||

అనుబంధము 7.

బేగడరాగము—రూపక తాళము.

శుభగ:—నిరుపమ సుందర శేఖరుడొ రాకాశభోకగు
 మారుడొ సకలకూటరుడొ||

చిగురుచెన్నును చెడుచుపాదము చేరిపోల్పగ
లేడుసామ్యము చూడచంద్రిక కాంతి
జేలగెడుజగతిని మించు చెలువుమోము
సూరుడో బలు శుందరుడో॥

అనుబంధము 8.

అథాణారాగము — ఆదితాళము.

సూర్యుఁ—వారిజాక్షియిటు వాడగా చింతయె

చాలుచాలుయికను మదిసందు మాదాము ॥ప॥

చిత్తజుండు కలఁప మేలునంచు నీవు తత్తరిల్ల

దెలారిత్తగాను చిత్తవృత్తి॥

(౧)॥

హరిసాక్షిసన్న మారుకేళిదేల్చి భూరి

మోదమందు దారిగాంచి చేర రావె॥

౨॥

అనుబంధము 9.

శ్రోడిరాగము — రూపక తాళము.

ఆదిత్యుడు:—కలతీరుదలుపవె నాచనని వినెద ॥ప॥

జనకువార్త వినగోరి, నినుజేరితిని వడిగను మనకులరగ

మనవిధమును వినుపవేదయ॥

(౧)॥

సమైదము నెమ్మనమ్ము సదయత మదిగని ముదమున॥

.౨॥

బెదరనునే నదరనునే వదలనునే వలదనినా

ముదమును మెదవగ తెలుపవె॥ కల॥

అనుబంధము 10.

కల్యాణిరాగము — త్రిశ్రగతితాళము.

నవమూలిక:—అన్నయ్య యింతటి బన్నములంబడి చెన్నరు

పాతగునా నాయన్నాచెన్నారు పాతగునా॥

యన్నానీకేమి కన్నజల్గల్లె మంసించి తెల్లవెరా॥

అనుబంధము 11.

గౌరీమనోహరిరాగము—ఆదితాళము.

సూత్రము:—ఆదిదేవరా సతీబ్రోవనూ

సాదరంబుగా దారకావగాను

దేవనిన్నువినా వేటుదారిగానా

౧॥

భూరిచింతనూ దారికానలేను

భారమాయెనునా దారణీనినేను॥

౨॥

అనుబంధము 12

హిందూస్తాని తోడిరాగము—ఆదితాళము.

సూర్యు:—కోమలాంగీ వ్యసనమేలనే యిటుస్వాంతము చింతిల్లిగా

మానినీకుణీ రొ మానసమందున మారుని సంతోషము

వెలాయితగా చింతిల్లయింతిరో నీకేలనే

కాంతరోసంతా సస్వాంతమునకును ఇత్తునే నుండికనూ॥

అనుబంధము 13.

కాపిరాగము—ఆదితాళము.

శిలా:—నాయన్నా నాకేమిగతి - తెల్పవన్నా నాయన్నా నాకేమిగతి॥

యెటులనీదూవియోగమూనూ దాల్చనయ్యా కడసారయ్యె నాయన్నా॥౧॥

సూర్యు:—జనకనేను నిల్వజాల యిలను సంతోషముచే

రానాయన్నా నీకేమి భయమున్ను లేదు॥

౨॥

అనుబంధము 14.

అతానారాగము—రూపకతాళము.

క్రోధవర్త:—భూసుతచరితా మాన్యమా మానుమా భీతిని ॥ప॥

కాననికలలకునీ - మానసమున కలతల్ మూననగునే

తగునేమానుమికను లేని భయము ధారుణీశ

రాజ్యమేలు వారికిట్టి స్వప్నములు ఆరలుకలుగు

జగతిని కారణములు కానరావు॥

౧॥

మేదురువు కష్టమొంది మేనుజుక్కివేళ మేదిని

కలుగుకొ గలవిమేదిని పతియూహిల్లు॥

౨॥

అనుబంధము 15.

రాగము—తాళము.

బలహరి:—సారసాగ్రేసరులారా సంతోషమూనితి మీరాడువాక్యములూ॥

కల్నిక్కమగునె యీ యిలలోననెందైన

తలకూగల్లునెదీనా వలదీక చింతింప ॥సర॥

కొరతాయెమీవంటి వరమంతూలూ నాకూ

సరసానుమేలగాగ పరమామంగళామగు॥

అనుబంధము 16.

బేగడరాగము—ఆదితాళము.

బలహరిరాజు:—యెంతకార్యమో వింతయాయె చూడ

బాబుడింతటి బనులుచేసెనే ॥౪॥

నన్నుచాటుదు యిప్పుడిని ॥యెంతకార్యమో॥

అనుబంధము 17

నాటకరంజిరాగము—ఆదితాళము.

శిలాదిత్యు:—నిరజాప్తానమాస్తు నిరతాయతమంగళ దాతాపాదాయుత॥ని॥

౧॥

అసుర విసరహంతా ఆకురాజ్జితా

మతిభాసితా వార్ధాచితా

యోలోహితా భూరిహితా

అమరవంద్యపాదా అమృతాంశుదా

విశులాస్పదా వితాపదా॥

అనుబంధము 18.

బ్యాండు రాగము—ఆదితాళము.

కుదనుడు:—అటోకన - లేరామేలు - సాహసము
 వాలాయము - బూనిజేతు - సాహసము
 నారీమణి - చేరాగను - సాహసము
 భూరీమతి - చేయూదును - సాహసము
 బోటీగన - మాటలాడు - సాహసము
 నీటూగను - చేయూదును - సాహసము
 నారీరతి - చేరి - రీతి - సాహసము
 గోరీఫల - కారీయను - సాహసము।

అనుబంధము 19.

బేగడ రాగము—ఆదితాళము.

కుదనిక }—వనతలమునుగను - మనూళపుసున విభవము ।వల్ల!
 కళావతి }—కుందయాన - సుందరారవింద బృందమిందు గానవే
 డెందమందు నందమందు ముదముగను॥ ౧॥
 నాగయాన - తిగలిందు - శాగేసోగ లోగుమీరగా
 పోగుదామె - బాగుమీర - జిగిమిగుల, ౨॥

అనుబంధము 20.

సావేరి రాగము—చాప్ తాళము.

కుదనిక:—వనితలభాగ్యము వసుధసుఖ త్రయే వాసేల్లగను యెందును
 యెవ్వనవిభవము యెవ్వరిగననుండ - యెవ్వారికిని లాభమేమియు లేదుగా॥

అనుబంధము 21.

ఆరళి రాగము—ఆదితాళము.

నవమాలిక:—పిలచివచ్చెద ననియే కలావాకి చనియే॥ పిలచి॥
 కలిమీమాటలు వలికెల్లెనిక పిలచునెవ్వనూ
 కలయగ నిత్తరి రీచాలు నేనిట కాలము
 పుచ్చుటమెలగు నేవని నెలతలు నిల్వగ। ౧॥

మదికికాచ్చినా వెతలుమీరగను మదను డీదినము
చెదరిచెమానము ఈరరాదిక బాధలనీరధి
పోదునూ యింటికి వదలెద యీవని॥

౨॥

అనుబంధము 22.

నాటకురంజిరాగము—ఆదితాళము.

మదనుడు:—కరుణగాంచు మా తరుణ వేడేవను
నిరతము నినుమదీ మలవను గావును
ఆయురాయీ వినవే మాయమాటరాడా॥

అనుబంధము 23.

(గజాలు)రాగం—తాళం.

కలావతి:—హాసభా - నినుమిడి - నేనెటు లోవును
భారమీభువినునా - నైపానూప॥
కారనూ నినుగనా గోరితీ నాప్రియా
చేరుదా నెటులయో తాళాజాలా॥
హాప్రియా యిడుముల జెందగా నీవెటు
యేగతి నిలుతును తాపామయో॥

౧॥

౨॥

3॥

అనుబంధము 24.

అరాణరాగము—ఆదితాళము.

క్రీడజర్మ:—అకటామదనా యిక నేమి నేయును వెక్కార జెంచితిని
నక్కారజెంచితిని నక్కారస్రస్కృతి॥
వినయా తనయా మననేను ధారుణి
హీనునీ మాడ్కిని దినాతచెందీతి॥

అనుబంధము 25.

కానడరాగం—చాప్ తాళం.

అనంగవర్మ:—నైపానూపా - సారసాంబకు బాధా॥ పల్ల॥
సరసీజాలోచన సరసాకు రాదాయ

నీరేజనయనాను నిరతాము జేరుచూ

మూరూని క్రీడలా మరగాక నిలువా॥

౧॥

కాంతామణినిజేరి కలకాలమూ శూడ

కలమా నిరంతుల కలపాక నిలువా॥

౨॥

ఆనుబంధము 26.

బ్యాండు రాగము — ఆదితాళము.

కళావతి: — ఏమీమోహనా వదలుదు నేమీవేదము

మరుడునాదు మనముగూర్చి మానమునీడగలఁ

చెజూడు మానావనా మతిధానా ముదమునా

అనఁగి పెనఁగి చునుపమా॥

౩॥

ఓతునినిన్ను సతతమూన గూడుచు వేడుచు

కలతునిన్ను రా - రా - మారా - మతివరా

ఓతకరా సతినిరతిస గలయరా॥

౪॥

ఆనుబంధము 27.

నోటుస్వరము — ఏకతాళము.

అనంగవర్త: — జోజోడురుని ఆటాలకు - ఆటాలకు పాటాలకు

రా - రావె వేవేగ - రంజిల్లగాను॥

కళావతి: — రా - రా - కందర్పక్రీడాలకు - క్రీడాలకు

మేడాలకు రావోయి వేవేగ రంజిల్లగాను॥

అనంగవర్త: — కాంతారో కంఠూని రంఠూలు తాళా

ఇంతిరో సంతాప మెంతేనిజాలు మంతనము

సంతరించి కాంతునిగాక వడిచెంతమాను

చేరరావే నైషజాలనే॥

౧॥

కళావతి: — ఘోరిగసాఖ్యాము లారయనందా చేరరార హిరాళివి

నాళితాళితాయ మారవలదు లేరదారగానను॥

బ్రోవరాదా వేగరార యోషజాలనే॥

అనుబంధము 28.

అసావేరి రాగము—ఏకతాళము.

కళావతి:—మోహనమసోహరా మోదామునందర సదయహృదయ

సారకువేడితి || మా||

ఆమోదముదీరతి బలునామాదుర యోగతి

కామూనికానర మిగతి పోనీర||

౧||

తాంబూల మిత్తుగనూ - సఖి - తాపామునార్దు

నినూతామి మీరగ తాళుశుశయ్యను||

౨||

అనుబంధము 29.

బిలహరి రాగము—ఏకతాళం

కళావతి:—అయ్యారేపిని వెతలారె నిరకసయ్యాట ముచ్చాట చాలునిక

దారణితరుములు చూరూనిశరముల పూరూ

మదిత్తము గారెంతు రిలనహ||

౧||

కారాను యిడుకుల జెరిన విటునిక

చెరుచువాసీని జేర్చుమ గుఱుముల||

౨||

అనుబంధము 30.

సవరోజు రాగము—ఏకతాళము.

పార్థియ:—దేశకోశానెది - నివాసమెది - మిత్రతామెది - మిత్రులామెది

ఏందుకు మీరువచ్చితి రిందు

యిందులవారై తెలుపుడి మీరూ||

అనుబంధము 31.

కాపీ రాగము—రూపక తాళము.

కళావతి:—పూవుబోజీ ధారణిపు బలుపుణ్యాత్మపు నిజము

జూరురూపుని దారవగుచు మహిమన్యా వైతిమి||

౧||

అనుబంధము 32.

అసావేరిరాగము—అదితాళము.

కళావతి:—రామా - పతినినే - మానగలనె

యేమని నేమనియందు బిగిని - నిలువగలనె - మహి॥ రా॥

కాంతారములా - కాంతుడేగదా - ఇంతి - నేను - కాంతునివదలి

సంతసమ్మున - మానగగలనె - నెలవిడుమా సఖీ॥ రా॥

౧॥

అనుబంధము 33.

రాగము—తాళము.

శిలాదిత్య:—సతిభేదమారే మోదామాయే మదికి నెంతయో

నాదువారా వ్యాకులమే నాగయానరో నాతి నామా శక్తివనే

భూతలమూన నేనూకునా - భ్యాతిలేదూ కాంతివీడూ కాలమాయేనే॥

నాదుతండ్రి భానుడయ్యె ఆదరమునం యిచ్చి

నట్టిమేదురంపు అశ్వమేదీ కానదాయేనే॥

అనుబంధము 34.

కమాజ్ రాగము—ఏకతాళము.

కళ:—నీకిదియేలా సతినిటులా కలచుట

మద:—మానినిమూనా మనమున నా వనితను

కళ:—ఆలా - మేలా - చాలా - వలదిది, వలదిది

మద:—సూనరాణ కేళిక గలయగ దలకును

కళ:—హితమే మితమే సతినిక జెఱపకమతిహిత సమ్మతముగు నెటువిడు

మద:—అతివా శతివాక్య తతిక మతినిక వెతయక చితినిక సతతముగలచును

కళ:—చలమున భలములు గలుగునె నీకు గలచును కలతలు

కలుగుక చెలువ వలదిదియేలా ఖల గుణమేలా

నైలని లీలలు మేలగునేలా నైతను నెచుట న్యాయమేమిర!

కుద:-ములుకులు పలుకులు జలుకగనేలా కలకీ నెలక

కలయకతాలా అలికుల వేణిక్ మనమలరంగక్ వీలలకేనిక్
బానెదబానిక్ చెలియరె నేమముచెందెదగను

అనుబంధము 35

రాగం—తాళం.

కుద:-భూరి మోహంబు మీరగాను మారుకేళికే

మీర - మీరి - నారిచేరి - కేరికూడుదుక్

ఇపుడే వేగబోయి సహసంబు మీరగా మదనకదన మొదవగా

తాననమందు చాననుపొంది సంతసమందు

హరిమీసంబు తెలియదాయె మోహపాశమై

మాసమూని బాసగనద్రోసి పోయెద॥

౧॥

అనుబంధము 36.

మాలకంస్ రాగము—త్రిశ్ర గతితాళం.

కళావతి:-మోహనాంగనాదు - ముదాముగనే - మానసాముచాలా

ముదాముగనే . మానసాముచాలా

ఇహలోకా సౌఖ్యమాయె ముదముగనే మానసాముచాలా॥

౧॥

మీరకు నీమాటలను - సారస నేత్ర - చారుతరా - సారాముదమ్మిగనూ

వినుకునవి అనామయ మీరకువచనము మనమున మానధనా

లాలింపుము లోలాధిక లీలాముదాముగనే॥ మానసాముచాలా॥

౨॥

అనుబంధము 37.

బేహగ్ రాగము—ఏక తాళము.

కళావతి:-నారీ - బలామిలా - జూపగా - మోనెదను

ముదముమీర - మోసామార - మోహనాంగునిక్

యెటులనైనా - మోసగింది - దాటించెదనేక్ - వదలాను నేనువాని

వదలాను నేనువానినై వదలాను నేనువాని॥ నారీ॥

అనుబంధము 38.

నవరోజురాగము—ఏకతాళము.

కళావతి:—కుటిలాశాయా - మాటలేల - మోసాములికయేలా
మేతానె - యాలాగు - మానచానా॥

మద:—సారసాయీరో - దయబూనూ - సర్వాపరాధి నేనూ
సత్యమ్ము - నీపాద - మానచానా॥

కళావతి:—పటు యేవాన మూసమూరి - క్రొవ్వునకుతిగేరి
ఆవ్వారిజాయీని మతిగోర॥

మద:—హృద యేశ్వరి - కోపమూనా - శ్వాయామేనా పయిశా
తప్తైనా - నైరింపు - వేగచానా

కళ:—మోస - మేల - నీకు - నాతోడ - విరాగమా

మద:—వానీ - గాను - నీడు - దానూడ - నీవాడనె

కళ:—చంచాన - చేయాగ - నీకగుని

మద:—చంచాల - నేత్రి - నీశరణంటిని.

కళ:—మతిమంతుడవై - మనుకుంతుడవై - హితవంతుడవై

మద:—ఇది - కాదా - నీదయా॥

అనుబంధము 39.

ఇంగ్లీషు నోటురాగము—త్రిశ్రగతితాళము.

శ్రీవరామురాసురాహరా కరుణాళరణా

నిజభక్తభరణ చారుతరుణ సోకహరణ॥ శ్రీ॥

నీకోకుల పదసారసభక్తి దానమునుక నీ

తైవల్య పదసౌఖ్యము ప్రాకటముగనుక

నాకు సుసంగముకరుణా జొచ్చుతిశరణుక నాకీ

వినుతాకరి సౌఖ్యకృతా సూమితతా దీన హితా వెదనుతా॥ శ్రీ॥

స మా త్ర ము.

